

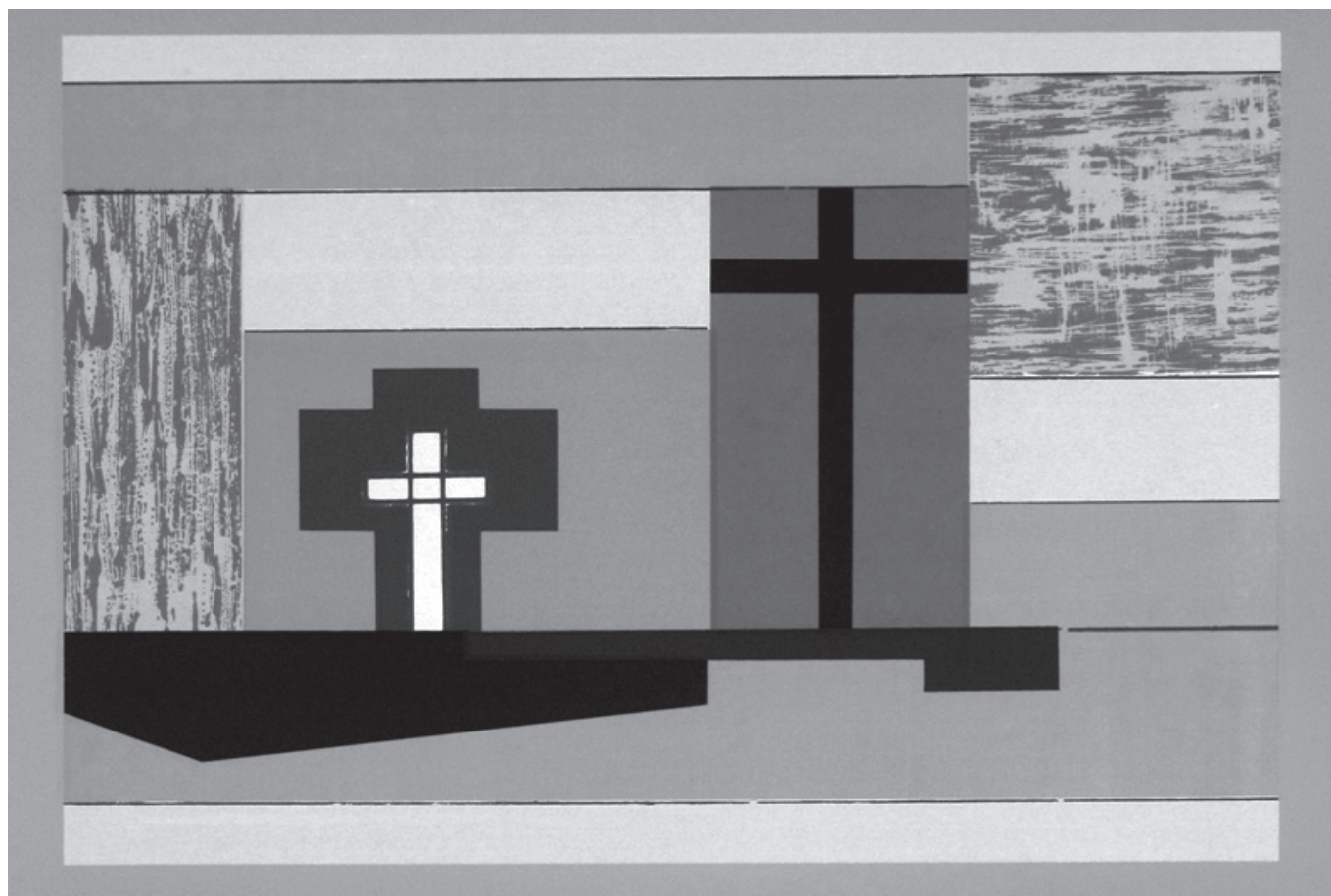
Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

105

Un plagiat grosolan

În acest număr semnează: **Maria Pal, Lucian Vasiliu, Viorel Mureșan, Imelda Chința, Marcel Lucaciu, Ioan F. Pop, Carmen Ardelean, Ileana Petrean-Păușan, Szabó Attila, Franciscus Georgius, Marian Horvat, Augustin Mocanu, Alexandru Jurcan, Alice Valeria Micu, Györfi-Deák György, Ion Lazu, Al. Anca, Marin Pop, Augustin Gavra, Traian Vedinaș, Viorel Tăutan, Daniel Mureșan, Iuliu-Marius Morariu, Edith Negulici, Petru Galiș, Mihai-Octavian Groza, Daniel Săuca, Daniel Hoblea.**

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul IX, Nr. 10 (105), octombrie 2013.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori; **Viorel Tăutan, Marcel
Lucaciu, Imelda Chința, Carmen Ardelean** - redactori asociați; **Györfi-Deák
György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean** - colaboratori.
Marius Soare - tehoredactor

Responsabil de număr: **Daniel Hoblea**

**Revista apare în urma unui protocol de colaborare
încheiat între:** Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj;
Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimo-
niul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană
"Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de
Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor
publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format
electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3 lei. Pen-
tru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne
contactați la telefon 0260-612870. Revista poate fi
achiziționată și de la librăria de lângă Muzeul Litera-
turii Române din București.

Sumar

- Maria Pal**, Poeme pentru „Caiete Silvane” pp. 1-2
Lucian Vasiliu, Poeme pentru „Caiete Silvane” p.3
In memoriam **Petru Poantă** p. 4
Viorel Mureșan, Slujesc...citesc...admir pp. 5-6
Imelda Chința, Între ego și alter-ego pp. 7-8
Marcel Lucaciu, Nostalgia boemei pp. 9-10
Ioan F. Pop, Peripatetisme p. 10
Carmen Ardelean, Pactul cu ficțiunea sau schiță de
mitologie personală pp. 11-13
Ileana Petrean-Păușan, Dilema unei lecții de
gramatică...Cu cântec p.13
Ileana Petrean – Păușan, Despre muzică și cărți.
Interviu cu **Octavian Lazăr Cozma**, membru
corespondent al Academiei Române pp. 14-15
Szabó Attila, Expoziția **Barcsay Jenő** și Discipolii
pp. 16-17
Franciscus Georgius, Sărăcia banului pp. 18-20
Marian Horvat, O Rusie demitizată p. 21
Augustin Mocanu, Satul meu cel demult. Vreme de
război (II) pp. 22-24
Alexandru Jurcan, Cultură în șură p. 24
Alice Valeria Micu, O revistă, un festival, mai multe
dileme pp. 25-29
Györfi-Deák György, La Dumbrăvița (Micile bucurii
4) pp.30-32
Ion Lazu, Al. Anca – Destin ardelenesc pp. 33-34
Marin Pop, Corespondență și scrieri inedite sub lupa
Securității. **Ioan Ardeleanu Senior** către **Corneliu
Coposu** pp. 35-37
Augustin Gavra, Holocaust-ul comunității evreiești
din Aluniș pp. 37-38
Traian Vedinaș, Casele sărbătorilor în Sălajul rural
(I) pp. 38-42
Marin Pop, O monografie copy-paste pp.43-45
Viorel Tăutan, Lecturi amânate pp. 45-46
Poeme de **Diana Zlate** p. 47
Daniel Mureșan, Activitatea poștală din județul
Sălaj în timpul administrației ungare (septembrie
1940-octombrie 1944) pp. 48-50
Iuliu –Marius Morariu, Mănăstirea Strâmba – loc
sfânt de îndreptare a sufletului pp.50-51
Nord Literar – 10 ani de apariție p. 51
Edith Negulici, Heaven from hell pp. 52-53
Petru Galiș, Biserica lui Horea din Cizer – 240 de ani
pp. 53-55
Mihai – Octavian Groza, Ardeleni americani în
marele război pp. 56-59
Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Malaxorul cu zăpadă
de octombrie pp. 60-63
Daniel Săuca, „Caiete Silvane”. O poveste din cartierul
de nord-vest p. 64

Maria Pal - 65

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Doar tu

Aș vrea să exiști tu
Acea dimineață pe care n-am trăit-o nicicând
Să nu-mi dăruiești nimic
Din cele prețuite efemere eterne
Văzute cu ochii cu mintea cu inima
Cu mâini transpirate de emoție
Cu picioare tremurânde încălțate desculțe

Aș vrea să exiști tu
Acea dimineață pe care n-am trăit-o nicicând
Să nu te simtă nimeni
Și nimic din ce-i de jur împrejur să nu te alunge
Că ești cețoasă înghețată umedă rece
Cu vânt cu soare cu rouă cu brumă înnorată nebună
Cu chei scânteind în palme ca niște licurici
Pentru beznele involburate din tine din stânci

Aș vrea să exiști tu
Doar tu
Acea dimineață pe care n-am trăit-o nicicând
Doar atât să simt
Că exist
Și că nu

Și albul e negru

E departe clipa când îți ajungeai ție însuși
Fără îngeri fără ziduri fără morminte
Fără maci înfloriți peste corp
Fără mierle

Liber ca drapelul ce-l flutură vântul pe-un câmp pustiit
Semănat din belșug cu mormane de morți
Ai dreptul să chemi spre tine necunoscutul
Sunetul straniu din coaste ce se-ascut în grabă de iarbă
Speriind șăgalniciei greieri

Și-i departe clipa

Acum stai cu spaima la masă
Și-i noapte și albul e negru
Calci pe amintiri cu tăceri înspăimântate
Sentimente bolborosesc nemulțumite
Clipocind ca înecații în freamăt de mări

Privighetori speriate se ghemuie-n vene
Un timp necunoscut curge molcom
Ca un fluviu imens cu valurile-n interior

Și-ți iei libertatea de-a privi prin gaura cheii
Cum fâlfâie bucuria când zboară
Spre stoluri cu păsări de noapte
Iar clopote se dezlănțuie-n grabă
Să trezească vecernii zidite-n statui

Singurul țăr

Înserarea își dezbracă petalele peste aripi de fluturi
Zaruri se-aruncă singure zornăind în locul vorbelor
Tăcerea umple scrisori ce vor veni

Acum a sosit ziua ta de numărat țăruri

Și începi cu fereastra
Unde dimineața nu-și mai aruncă ancore de lumini
Unde aceste păsări nu știu nimic despre plutire
Despre cântec sau zbor înspre cuib

Încet încet descoperi țărul din pași și din gesturi
Din gânduri grele de miros de liniști
Și simți cum treci prin corpul unui timp nou

Din aproape în aproape ajungi la uitare
Acesta e singurul țăr care-ți interzice să numeri
Iar ceva din tine privește în gol
Fără spaima căderii

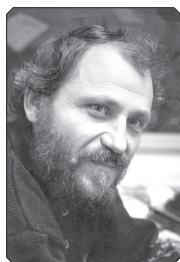
Din visul

Auzul tău caută un răsărit de zi
În cântul rostit de păsări în arabescuri de nori
Nu în schimbările râului pe care nu le-nțelegi
Nici în graba ierbii de-a se arunca înspre soare
S-adulmece arderi

Pașii tăi se-ndreaptă spre strada
Ce-o cunoaște foamea ta de prezent

Știi că există și altele
Dar n-au trecut prin inima ta cu zbaterea lor
N-au schițat gesturi de tandrețe
Care dizolvă singurătatea

Din visul cu ochii deschiși în care te-afunzi încet încet
Forme ezitante se-ntrupează trăiesc zgomotos
Plâng rād delirează
Îți pun în față cuvinte pensula somnul
Și cheia

Lucian Vasiliu

Al doilea sinod de la efes

Am pregătit pentru drum:
Condeiu și cerneala
Stindardul cu ursulețul koala
Masca hirsută de viking
Citatele favorite
Din lao te king

Precum și amulete
Cu numele celor pe care i-am pierdut
După prima noastră efesiadă:
Laurențiu ulici, mariana marin, octavian paler,
Dan laurențiu, mircea ciobanu, petre stoica,
Marius tupan, radu g. Țeposu, iustin panța...

Pentru ei aprindem focul de tabără,
Cu poemele noastre netraduse în franța...

Revelație egeeană

Mona-monada-monahia
Printre ruine,
Pe unde fost-am
Kalokagathos
(Un fel de incunabul de rohia)

Cuviincios
Am ancorat în portul kuşadasi...

Călăuzit de maica noastră,
De maria,
Şezui,
Plânsei
Și îngânai ocultul

Ta twam asi

Poeme pentru „Caiete Silvane”

Harababură

Astfel m-am înțeles
Cu poetul turc mustafa köz,
Într-o seară macedoneană
Sub cerul când vânăt, când roz

El gângurea hitita
Eu îi ofeream răsărita

Până am început, într-o doară
Să înșir cuvinte de origine turcă
Precum într-un fel de mazurcă...

Eu spuneam: *pilaf!*
El răspundea: *pilaf!*

Voiam să-l fac praf.
Încât am continuat turuiala:
Pafta, musaca, iaurt, kefir
(Nu mă mai opream cuvinte să înșir)
Cacealma, salcâm, sacâz, cerdac
(Voiam să-i vin, poeticește, de hac)
Conac, sarma, taifas, caldarâm
(Dovedeam a mă trage din râm)

Mahala, pehlivan, sofa, serai
(Amestecam în ceai o aripă de rai)
Şandrama, sipet, caimac, chilipir
(Mă trezeam visându-l pe shakespeare)
Paşă, agă, huzur, bei
(O lume animată de cicisbei)
Han, harem, haham
(Abia de mai respiram)

Haihui, haimana, hamal
(Ludic valah în port oriental)
Dambla, liman, hatâr –
Era *bairam* lingvistic, nu *câr-mâr*...

Petru Poantă (1947-2013)

(n. 7 aprilie 1947, Cerișor / Hunedoara – 7 septembrie 2013, Cluj-Napoca). Critic literar, eseist. Facultatea de Filologie a UBB, Cluj-Napoca (1970). Echinoxist din prima generație. Debut absolut în *Echinox*, 1968. Căsătorit cu Irina Petraș și tatăl Laurei Poantă.

Volume: *Modalități lirice contemporane*, 1973; *Poezia lui George Coșbuc*, 1976; *Radiografii I*, 1978; *Radiografii II*, 1983; *Scriitori contemporani*, 1994; *Cercul literar de la Sibiu*, 1997; 2006; *Dicționar de poeți*, 1999, 2000; *Efectul Echinox sau despre echilibru*, 2003; *Opera lui George Coșbuc*, 2004; *Clujul meu. Oameni și locuri*, 2006; *Clujul meu. Anii șaptezeci*, 2007; *Clujul meu. Radiografii*, 2011; *Clujul interbelic. Anatomia unui miracol*, 2013.

Ediții din G. Coșbuc, Ion Ne-goitescu, Radu Stanca. Coautor la *Scriitori Români*, 1978; *Dicționarul Scriitorilor Români*, 4 vol., 1995-2001; *Dicționarul General al Literaturii Române*, 2004-2005.

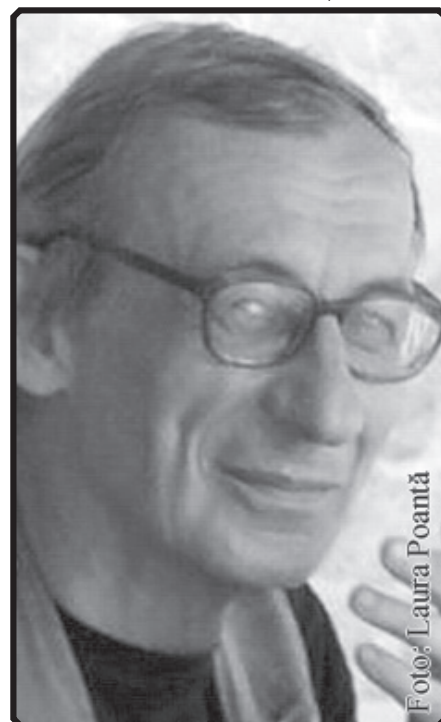
Premiul Uniunii Scriitorilor, 2003.

Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.

Modalități lirice contemporane (1973), *Radiografii* (1978), *Radiografii 2* (1983) și, acum, *Scriitori contemporani. Radiografii* (1994) sunt părțile încă neasamblate ca atare ale unei incitante panorame a literaturii române contemporane. Odihna într-un fragment a criticului pare leneșă când nu e decât proba unui exacerbat spirit (auto) critic, a reticenței în fața definitivului. O amânare fertilă, în fond, și responsabilă. Exersat mai cu seamă în interpretarea poeziei, Petru Poantă scrie, cu aceeași știință febrilă a decupării detaliului semnificativ și a înscrierii lui într-o sinteză memorabilă, despre proză sau critică literară. Figurile scrisului său nu sunt niciodată singure, izolate, ci așezate într-o societate

valorantă, cu vecinătăți și interfețe cartografiate meticulos. De aceea, remarcabile, mai ales, *portretele de autor* care trădează o secretă disponibilitate de moralist: un soi de Jiquid al verbului critic ilustrând „vieți paralele”. Biografia autorului comentat este recepționată în datele ei istorice, colorată afectiv, cu abia disimulate accente sentimentale – criticul, deși, în varianta orală a manifestării sale, gata oricând să lanseze săgeți acide, este întotdeauna „de partea” autorului: înțelege, cântărește, moralizează fin, împrumută câteodată rădăcini, găsește fiecărui detaliu biografic locul firesc și legitim, ori măcar legitimabil, în opera însăși. O generozitate critică inepuizabilă mascată de ironie și de o „agresivitate” mai degrabă calamburescă, îndrăgostită de propriile performanțe. Petru Poantă are tenacitatea, instrumentele și dăruirea unui explorator. Actul său critic este în stare să împlânte fanioane personalizante și în ținuturi care par, la prima vedere, ale nimănu. Ultima secțiune a noii sale cărți reunește câteva pagini excepționale. Mini-eseurile cu pretexte adesea umile – cărarea, iarba, mâna în șold – construiesc grădini suspendate ale ideii, meditații surprinzătoare proiectate în durata lungă a istoriei, crochiuri de ontologie și sociologie. Eliberat de rigorile impuse cronicarului, cel mereu „sub vreme”, Petru Poantă este, atunci, scriitorul. Cuvântul său se desfată orânduind fețe ale lumii. Crochiul de față va fi confirmat, surprinzător de strâns, de cărțile sale de peste un deceniu (**Irina Petraș**).

Petru Poantă postdecembrist se îndreaptă spre o sociologie culturală a provinciei, ingenioasă în reconstrucția unei atmosfere sau a coerenței unui grup, folosind totodată, într-un context nou, instrumentele criticului literar. Apar astfel, cu această „filosofie”

de reconstituire a atmosferei estetice a unui grup literar, două eseuri minunate prin conturarea liniilor de forță, a legăturilor cu epoca și prin detașarea unor portrete: Cercul literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul original (1997, cu ediția a doua în 2006) și Efectul „Echinox” sau despre echilibru (2003). Din aceleași intenții s-au născut și primele două volume, consacrate de critic orașului în care trăiește din 1965, când devenea student: *Clujul meu. Oameni și locuri. O istorie subiectivă a Casei de Cultură a Studenților* (2006) și *Clujul meu. Anii șaptezeci* (2007), ambele apărute la Casa Cărții de Știință, cu promisiunea unor continuări. Dacă primii doi Petru Poantă vor dispărea sau numai se vor estompa din ce în ce mai mult cu timpul, cel de-al treilea Poantă va rămâne, cu siguranță, multă vreme în memoria noastră. (**Ion Simuț**)

Ca și în memoria noastră, a membrilor redacției „Caiete Silvane”, Cenaclului literar „Sylvania” și a Asociației Scriitorilor din Sălaj. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Colecția de călimări

Slujesc... citesc... admir

Viorel MUREȘAN

În urma unor, deja binecunoscute, cărți de convorbiri cu N. Steinhardt și de eseuri teologice și literare despre opera acestuia, vine și jurnalul lui Ioan Pinte, „**Proximități și mărturisiri**”, Editura Cartea Românească, 2012. Modelul de neclintit al acestei scrieri, invocat în treacăt, este cartea lui Johann Peter Eckermann, „**Convorbiri cu Goethe**”, reluat dintr-o perspectivă, oarecum, mișcată. Dacă ne e îngăduit să vedem ucenicia drept temă centrală a jurnalului, Părintele Nicolae are în Ioan Pinte nu numai un discipol apropiat, dar chiar pe cel mai vrednic. Notațiile diaristice, variabile ca lungime, mergând de la apoftegme de câteva rânduri, până la mici narațiuni sau eseuri de 2-3 pagini, nu sunt ordonate cronologic, ci în concordanță cu un flux al conștiinței și al memoriei. Locurile principale în care se consemnează, consacrate de „**Proximități și mărturisiri**”, sunt casa parohială din Chintelnic și orașul Bistrița, ambele, toposuri de referință ale narațiunii. În structura jurnalului se poate citi intenția autorului de a-i imprima caracter de anamneză (termenul e recurent), și nu doar în sens uzual, cât mai cu seamă într-unul teologic, cu referire la acea parte a liturghiei care constă în rugăciuni rostite de preot în taină. Ucenicia diaristului, cum spuneam, pe lângă Monahul Nicolae de la Rohia, e tema ce dă identitate cărții pe care o comentăm. În afară de Iisus Hristos și de instituția eclezială, cele mai multe pagini aglutinează în jurul acestei providențiale personalități. Dar jurnalul are și numeroase alte linii de forță spre care cititorul se poate orienta cu folos și delectare. Încercăm să numim câteva dintre ele, fără vreo pretenție de exhaustivitate. Lecturile pe primul loc, multe la îndemnul și sub veghea părintelui spiritual, sunt atât de întinse și de felurite încât, pe bună dreptate, simți că ai în față un jurnal de lectură. Nu mai puțin spectaculoase îi sunt ucenicului călătoriile, care, asemenea lecturilor sale, îi devin cale spre smerită cunoaștere. Ele încep modest, de la Runcu sau Chintelnic, la Rohia, pentru a se extinde spre râvnite centre de turism sau ecumenice, precum Veneția, Londra, Ierusalim, Sankt Petersburg, Viena, Amsterdam, Salzburg sau Esslingen. Călătorul din „**Proximități și mărturisiri**” nu e niciodată un simplu voiajor, el caută înaintea oricărei plecări, în raft o carte, de obicei pe cea mai autorizată, despre orașul sau țara în care va să ajungă. Opiniile despre

literatură, arte vizuale sau muzică sunt o altă fațetă a jurnalului, întregitoare eseistului veritabil care este Ioan Pinte. Din unele pagini se desfășoară, pășind aievea printre noi, chipuri de țărani din Runcu Salvei sau din Chintelnic, satele năsăudene ale diaristului. Familia, formată din Violeta și copiii Ioana și Andrei, cărora le surprinde gesturi ori manifestări demne de atenție, imprimă paginilor o ritmică egalată numai de înfloririle părului din curtea casei parohiale de la Chintelnic sau de pregătirile preotului pentru praznicele împărătești. Marginaliile pe seama unor texte sacre, uneori apocrife, dezbaterile canonice, abordate cu îndrăzneala cunoscătorului, țin și acestea de pana eseistului și conduc adesea spre apoftegme de limpezimea cristalului. În cronica noastră ne vom asuma libertatea, dar și limitele, de a poposi asupra câtorva dintre subiectele desprinse din provocatoarea carte.

„Am trăit cu voluptate de ucenic apropierea de părintele Nicolae” notează autorul jurnalului la pagina 246. Legăturile lor religioase, care țin de o taină a credinței, le privesc doar ca spectator. De comentat mi-ar fi imposibil. Peste peripatetizările lor din poiana Rohiei plutește un abur mistic. Ca scriitor laic însă, Ioan Pinte a crescut la umbra lui Steinhardt în admirația pentru marile spirite și în înțelegerea profundă a creației ca joc, în primul rând. În calitate de legatar testamentar, căruia i-a încredințat manuscrisele, autorul „**Jurnalului fericirii**” trebuie să fi fost pe deplin convins de buna-credință a ucenicului. Ioan Pinte îmbină onestitatea cu răsfățul când scrie că ucenicia sa a fost, dincolo de orice pedagogie, „învățătură ziditoare” și „însotirea cea bună”. Nu-i mai puțin adevărat că Părintele Nicolae însuși jinduia, după ce își văzuse idealurile spulberate și-și pierduse, într-un fel sau altul prietenii, la un asemenea ucenic. De aceea cred că nu există în tot jurnalul secvență mai mișcătoare ca aceasta: „Steinhardt îmi spunea: «Mi-ai înseninat bătrânețile!» Eu îi spuneam: «Mi-ați fericit tinerețile!»” (p. 46). Din abordarea aproape monografică a legăturii spirituale dintre cei doi se detașează la un moment dat interesul sporit al diaristului pentru eșecul reprezentat de traducerea „**Jurnalului fericirii**” în Franța. Inteligența occidentală n-a primit cu entuziasm o mare carte a secolului XX, venită din Est, numai pentru că N. Steinhardt a devenit ortodox. Este concluzia

la care a ajuns cineva atât de apropiat obsecviosului bibliotecar al Rohiei.

Meditațiile subtile, împrăștiate în paginile cărții, pot fi nu numai ale teologului, ci și ale poetului, deoarece sunt uneori prelungiri ale unei trăiri estetice: „La umbră, în foisorul din grădina citesc poemul lui Constantin Kavafis, «**Flori artificiale**». Grozav paradox! În plin paradis exalt și elogiez cu bună știință, împreună cu poetul grec, lumea policromă a artificului. Îmi trec prin față, preț de câteva clipe, florile de plastic, Madonele din ghips, obiectele și bijuteriile cu străluciri mincinoase... Pur și simplu cad pe gânduri” (p. 37). Ochiul astfel format al autorului vine dintr-un sat ardelenesc, Runcu Salvei, unde farsa, jocul, alături de imanența și transcendența care se întâlnesc în parcurgerea ritmurilor naturii, își lasă amprenta inconfundabilă pe firea omenească. Orice întâlnire cu cineva întors de acolo e nimerit prilej de evocare a unor Sasu, Văsăluț, Poștariu sau Pipău. Dintre toți, printr-o întâmplare extrem de bine decupată, Poștariu și Pipău dobândesc profil de personaje de mare proză din romanele nescrise ale lumii. Ca în prozele rusești, cu miez creștin, ei sunt mântuiți în final pentru poznele mai deșănțate din parcursul vieții. Asezonate, aceste ghidușii, și cu acizii umorului negru: „Poștariu hotărâse împreună cu vecina lui Onița să joace un joc. Pe puncte. Amândoi locuiesc pe același delușor. Au căzut de acord că acela care aude primul clopotele Bisericii trase pentru mort și află cine a murit să sune imediat pe telefon la celălalt, să dea numele mortului și, astfel, dacă celălalt nu știe, cel care a aflat mai devreme cine a murit să câștige un punct. Zis și făcut. Într-una din zile sună Onița: Ai auzit clopotele? Ghici cine a murit?! Răspunde Poștariu: Nu știu. Replică, Onița: Unuzero! Peste câteva zile, într-o dimineață, fiul Poștariului, Traian, este găsit mort, înghețat, la marginea drumului. În câteva clipe Poștariu pune mâna pe telefon. O sună pe Onița. Ghici cine a murit? Onița: Nu știu! N-am auzit nici clopotele... Poștariu: Fiul meu, Traian! Unu la unu!.../ultima dată l-am văzut pe Poștariu în bisericuța veche a Runcului. Se ruga rezemat, lipit de perete și pe umeri avea două aripi de înger” (pp. 54-55). Pipău e un moșneag a cărui singură rațiune de a fi era să mestece tabac. Nu știa nimeni în sat că, în secret, el sculpta în lemn figuri christice. O astfel de sculptură stă și astăzi „pe mâna dreaptă cum intri în Runc”, așezată acolo de Pipău. „Porecla și Hristosul încrustat în lemn, însă, l-au nemurit!” este propoziția care încheie nota diaristului.

Dacă portretele de runcani izbucnesc din amintire și se scaldă în pasta groasă a anecdoticului împănăt cu umor și duioșie, peste oamenii din Chintelnic se revarsă reflexiile unui preot în fața morții. Aici, personajul dobândește demnitate, crește în ochii comunității de care se rupe prin moarte, intră în mitologia locală prin ceea ce preotul selectează din faptele

și lucrurile care l-au însoțit: „Ieri am înmormântat-o pe tanti Anișca Oșan. O femeie foarte credincioasă, fără să fie ostentativă și bigotă. Încercată precum Iov de suferințe fizice nenumărate (a trecut prin 17 operații) nu și-a pierdut încrederea în Dumnezeu. S-a împăcat până în ultimul ceas cu gândul că suferința Mântuitorului e mai presus de orice suferință. Faptul că nu avea copii a făcut-o să fie uneori tristă, abătută, cu gândul în altă parte. Ca preot, am simțit de multe ori acest lucru. Nu se plângea, nu vorbea nimănui despre povara ei. Chiar dacă nu era mamă, tăcea și punea toate acestea în inima ei. De multe ori am surprins-o într-o asemenea stare. În seara dinaintea înmormântării, după Panihidă, am privit, oarecum întâmplător, icoanele și fotografiile de pe pereții camerei în care tocmai ne-am retras pentru priveghi. Între ele, la loc de cinste, într-o ramă mică și cochetă, folosită în general la înrămarea fotografiilor de familie, tanti Anișca a înrămat dorul, durerea și regretul ei matern: două iconițe, așezate una lângă alta: maica Domnului cu Pruncul Iisus în brațe. Am înțeles pe loc cum Dumnezeu se face el însuși copil pentru cei lipsiți de copii. Am aflat, fericit, în seara cu pricina, că Pruncul Iisus, fiul Fecioarei Maria și însăși Maria, fiica lui Ioachim și a Anei, au «copilărit», neștiuți de nimeni, timp de 45 de ani, într-o casă din Chintelnic, datorită rugăciunilor neîncetate ale Mamei Anișca” (p. 268).

Lecturile și călătoriile lui Ioan Pinte, inserate în jurnal, ca și meditațiile religioase și teologale, ar putea reprezenta, fiecare, câte o consistentă temă pentru paginile altor cronici. Văzute în complementaritatea lor, acestea conduc spre o entitate teologică de o luciditate tragică: „Am imaginea unei creștinătăți pliată pe «Strigătul» lui Edvard Munch” (p. 223). Deprinderea cititului se face pe silabe, în clasa întâi, pe textul greoi al **Psaltirii**. Primul spațiu de lectură e printre câpițe de fân, în ograda casei de la Runc, unde se plămădește miracolul universului văzut ca o carte. Lectura devine un ritual, circumstanțiat cumva la începutul panseurilor, care se transformă în mici eseuri pe marginea cărții aflate atunci în mâna diaristului. Reflecțiile despre literatură sunt împărțite. Scriitorul admiră pe Dickens, pe Dostoevski, pe Soljenițin... Teologul poate fi muștrător, uneori. Acesta din urmă nu e scutit de malițiozități, nu prea greu de învins. Ne vine să nu-l credem pe autor atunci când judecă drept „un poem scurt și foarte prost despre Zaheu” (p. 71) poezia lui Montale intitulată „**Precum Zaheu**”. Sunt și sensuri în textul poetic incriminat, care credem că-i scapă. Nu putem însă considera nicidecum o scădere a cărții un mic detaliu ce ne îmboldește la o lectură activă. „**Proximități și mărturisiri**” rămâne unul dintre cele mai vii și, totodată, dense jurnale din ultimul deceniu, izbândă literară și genuin Bildungsroman spiritual-moral.

Între ego și alter-ego

Imelda CHINȚA

Florin Horvath este un istoric împătimit a cărui orientare nu este exclusiv către text, ci către realitate, o realitate socială și istorică pe care alege să o transfigureze artistic, iar înscrisul său devine o alcătuire de structuri ce coabitează: de la dantelăria stilistică la structura enigmatică a discursului narativ. Așadar, autorul volumului *Ultimul festin*, apărut la Editura Caiete Silvane, în colecția Scriitori sălăjeni, ne invită să luăm parte la un joc al ipotezelor, al interferențelor, la un spectacol atât vizual – cartea este un caleidoscop narativ în care concretețea cotidianului este realcătuită din aliaje distincte, cât și senzorial – autorul cultivă o sensibilitate aparte, angrenând lectorul postmodern în acest joc textual insolit. Constatăm astfel că Florin Horvath corespunde crochiului behaviorist al unui poet al cărui scris se transformă în caligrafia unor stări.

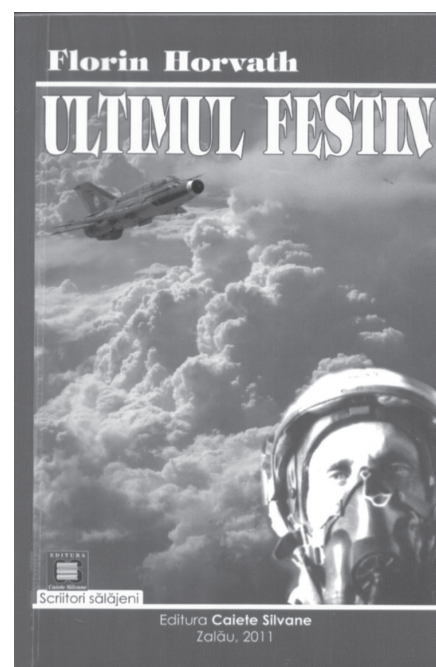
S-a afirmat în nenumărate rânduri că Florin Horvath are o conștiință a scrisului ceea ce este adevărat, mai mult însă, autorul mănuieste acribios chiar și tehnicile romanului actual. *Ultimul festin* este un roman palimpsest în care sunt rescrise mituri distincte și renuanțate postmodern. Inserția de biografism, de cotidian creează textului autenticitate, romanul său devenind o radiografie a unor stări.

Realul artistic este în afara conservatorismului și plonjează în proteic, iar artistul dedublat creează universuri compensatorii menite să-i permită evadarea din cotidianul anost, din singurătatea acaparatoare. Cu toate

acestea, sistemul său de cogniție artistică este ancorat în real, realul devenind pilonul susținerii scheletului narativ al prozelor lui Florin Horvath, o proză prin excelență cognitivă, circumscrisă trăirismului, autenticismului, oferindu-ne o imagine unitară, dezidilizată asupra a două perioade diferite.

Motivul central este cel al liniștii, motiv recurent având un caracter predictiv, anticipând finalul: „Câmpul singuratic”, „Liniștea era adâncă”.

Autorul ne propune deci, două planuri narrative, două personaje complementare, urmărite de același destin fatal. Pilotul Ioan Alexiu devine un alterego al autorului, trecutul este al voievodului, iar prezentul al întâmplării – naratorul glisând între cele două planuri, reconstituind din amintiri și slove istoria unei deveniri: „Fără să simți, te desprinzi de pilotul Ioan Alexiu, devenind voievodul. Aseară l-ai chemat în fața caietului, încercând să-l naști din slovele ce cutează să înfrunte hârtia. Nu l-ai aflat... Acum, însă, se naște dintr-o dată aici, trecând din umbra sălciiilor de-a dreptul în tine”. Scrisul și jocul sunt concentrice, ambele capătă valențe demiurgice, având capacitatea de re-editare continuă a Genezei, ceea ce le apropie de sacralitate, de divinitate: „Te întorci în Ioan Alexiu, pilotul coborât spre adevărul câmpului, înțelegând că nu poți da viață fără durere, că nu poți naște temeuri fără a socoti asemenea voievodului întrupat în noi, că istoriile nu-s făcute să cuprindă doar aprigii vărsători de sânge ci, mai degrabă, pe cei

ce amintesc lumii că înțelepciunea stă în dreaptă cumpănă cu rosturile firii...”.

Florin Horvath – lucid observator și fin analist – cu evidentă vocație de documentarist, face o radiografie a lumii contemporane, o lume construită din fier beton ce sfidează providența și aspiră spre înalt: „sfidare către înalt”.

Cartea, dincolo de povestea propriu-zisă, devine un melanj între literatură, istorie, religie și filozofie a unor stări, a unor sentimente și principii. În centru rămâne omul neschimbat care caută să se autodepășească, ignorând legile fundamentale, sfidând devenirea, dobândind hegemonia peste o lume care nu-i mai aparține de mult, „încercați iremediabil de acel dor al vecinătății lui Dumnezeu”.

Ultimul festin traduce o poetică a zborului, dezvăluind, în esență, dorința de libertate, de eliberare a personajului, o cău-

tare neconținută a armoniei interioare, o încercare de depășire a conflictelor cu sine însuși. Este dorința personajului de a plonja într-un spațiu primordial, un eden ce permite manifestarea și eludează din ecuația sa constrângerea, limitarea: „Câtă vreme cerul n-are străzi, n-are nici umbre” – nuanțând principiul identității cu sine însuși. Absența umbrei anunță plonjarea într-o altă existență și redobândirea unei liniști interioare. Zborul pentru Ioan Alexiu devine paradigma unei ascensiuni mai degrabă imaginară și veleitară în raport cu nevoile și mijloacele sale reale. În spatele aparentului eroism se ascunde neputința concilierii cu sine însuși și cu lumea exterioară, personajul devine expresia unui mit resemantizat, un Icar care nu poate să-și depășească limitele.

Insolitul acestui roman constă în folosirea persoanei a II-a în narațiune ceea ce traduce în nuce o dedublare a eului, o depersonalizare, o scindare pentru a se regăsi într-altul. Spațiul iluzoriu construit este camera Sambo care să-i permită evadarea: „Intri în camera ta, singura dispusă să-ți amintească adevărul că Ioan Alexiu există. Toate plăcerile tale încep din fotoliul acesta și sfârșesc întorcându-se în liniștea lui”. Vocea auctorială se suprapune peste cea actorială creând o narațiune a măștilor și o încifrare a discursului epic.

Este deopotrivă descifrabilă o vădită simbioză în cartea lui Florin Horvath între două chemări interioare concentrate cvasisimetric: zborul și Flavia, ambele proclamând dorința de libertate

și împlinire, de autocunoaștere. Flavia devine o Penelopă modernă a cărei așteptare este curmată de propria-i trădare. El este un Ulise ros de neliniști, evadând în înalt în încercarea de găsire a echilibrului interior: „Ea, nevesta lui Ulise, cel agrementat prin stratosferă, e obligată să depene răbdătoare cairul unor zile trase la indigo. Și tot depănând în subțirimea țesăturii pe care o numim «puterea dragostei» se trezește dintr-o dată bătrână, cu golul uriaș ca un inexplicabil regret: ce am făcut cu viața mea?”. Cartea, pe lângă alte valențe, este și o invitație la reflexivitate, o narațiune despre singurătate, trădare, neputința de a fi consecvent în jocul vieții: „Fiecare își respectă promisiunile atât cât crede. (...) În tandemul în care cel înșelat așteaptă și speră, puțin câte puțin, își face loc și mila. O milă mereu dispusă să picure speranță în cupa iertării”. Fire contemplativă, Ioan Alexiu dialoghează cu sine însuși în speranța unei concilieri și a găsirii unor răspunsuri plauzibile, a unor evidențe: „El, neîmplinit aviator, tu pilot clasa întâi. El, regele neîncoronat al urbei, tu, în echilibru precar: între personal și social nu se admit compromisuri, aviatorule! Cine câștigă într-o parte, pierde în alta. Și Flavia?... Ce-ai fi vrut? Fiecare jună are idealul exact conturat. Al ei a corespuns cu al lui. Doar nu era să rămână sârmana Penelopă așteptându-l pe Ulise din stratosferă...”. Față în față cu el însuși, cu propriul destin, personajul își pregătește toată viața „ultimul zbor”, conștient sau nu, îl pregătește minuțios. Din aceas-

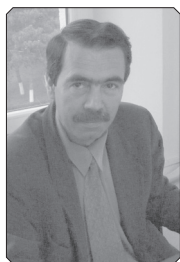
tă perspectivă, Ioan Alexiu este o imixtiune de trăiri, neliniști ale unui individ ce nu își găsește echilibrul în cotidianul anost, superficial din care chiar și noțiunea de dragoste a fost epurată: „Treci îngândurat, copie în mic a vremii păcătoase”. Flavia „rămâne doar pereche lumească, perechea mea orizontală care nu trebuie să mă doară”.

Personajul este de o gravă reflexivitate, contemplativ, tranșant decorticat al unor filosofii: „Ne naștem, deschizându-ne spre viață cu ideea clară că ne vom închide iar prin moarte. (...) Ia-mă de mână și du-mă în ceasul tău de reală eliberare”.

Destinul celor două personaje se va uni în eternitate. Fuziunea până la indistinct dintre cele două chemări interioare, zborul și iubirea, alcătuiesc conceptual romanul. Drumul Flaviei și zborul lui Alexiu capătă valențe mitice. Axa paradigmatică a acestora înglobează o dorință de întoarcere înspre sine, dar și ideea de unitate, de echilibru.

Florin Horvath, extrem de atent la detalii, își filtrează minuțios imaginile. Lirismul, chiar în exces, nu diminuează forța discursului narativ: „Foterul geme înăbușit”, „jăgăriul din vatră devine alb ca un soare de cretă”, „Lumina sângerează”, „În palma netedă, recunoști că a murit lumina”, „Noaptea se leapădă de sânul pământului”. Registrele distincte, imaginile stilizate, narațiunea încheată, profunzimea personajelor ne conving, dacă mai era nevoie, de calitățile artistice ale lui Florin Horvath.

Nostalgia boemei

Marcel LUCACIU

După evenimentele însângerate din decembrie 1989, Clujul pare să fi uitat - mult prea repede și cumplit de nedrept - fie de „legende” lui (bunăoară, un Călin Nemeș), fie de adevărata boemă culturală (de pildă, celebrele cafenele studentești „Arizona” și „Croco” au fost desființate, fiindcă nu aduceau... „beneficii”). Într-o lume heteroclită ce vânează, adesea, doar bani și privilegii, ne întrebăm precum odinioară Holderlin: „La ce bun poezii în vremuri de restriște spirituală?” Și totuși, avem nevoie de „zânatici”, de „visătorii” ziditori de cuvinte, așa cum avem atâta nevoie de libertate...

În actuala urbe clujeană, un astfel de „visător” este și poetul Ioan-Pavel Azap al cărui destin literar se împarte, firesc, între poemul romantios și cronică de film pasională. Debutând editorial cu placheta *Autoportret cu mască* (1993), redactorul de la revista *Tribuna* nu a încetat să cocheteze cu poezia prin intermediul unor *Funigei* (1997), al câtorva *Poeme de cinci stele* (2002) ori al surzătoarelor epigrame (*Bărbi*, 2002). A îmbrăcat, în câteva rânduri, *Toga de gală* (2008; 2009), surprinzându-și cititorii prin exigența și parcimonia versurilor antologate, dar a preferat să se dedice filmului publicând, periodic, interviuri cu regizori apreciați și numeroase cronici cinematografice. Nu de mult, i s-a decernat Premiul „Ion Cantacuzino” al Asociației Criticilor de Film a Uniunii Cineaștilor din România „pentru îndelungata activitate publicistică dedicată filmului românesc și mondial la revista *Tribuna* din Cluj-Napoca și pentru volumele *Stop-cadru* și *Traveling* dedicate cineaștilor români și străini”.

În vremuri ca acestea, când filmul bate viața, iar viața bate câmpii, Ioan-Pavel Azap revine în atenția iubitorilor de poezie cu placheta *Ușa cu picioarele pe pământ* (Editura Paralela 45, Pitești, 2011), confirmând, printre altele, faptul că a rămas același poet ludic, (auto)ironic și premeditat inocent. De altfel, lirica lui Azap nu este propriu-zis nici modernistă, nici postmodernistă, căci ea reprezintă - mai degrabă - un tur de orizont și totodată un tur de forță al unui itinerar compozit: Topîrceanu-Minulescu-Bлага-Bacovia-Brumaru-Ion Mureșan. Adept al versului clasic și - rareori - al versului liber, semnatarul pseudoromanului *Cîteva ore din viața ta* (2007) își scrie poemele pe spații mici, rimându-le și ritmându-le, cu stângăcii voluntare, cu o melancolie când veselă, când suavă, fiind pe deplin conștient de existența grotescă și derizorie a omului contemporan. Lumea lui Bacovia, cu ploii exasperante și ninsori abundente, o lume în care „orice se vinde, orice e marfă” e secundată, acum, de

o lume informatizată, care - în aparență - le știe pe toate, dar e văduvită de sens, de frumusețea misterului blagian: „eu știu că privighetoarea este o pasăre care nu cântă/ și știu că noaptea stau fluturi la pândă/ eu știu că anul are trei sute și ceva de zile/ și știu că versurile acestea pot să pară futilă// eu știu că zăpada este din vată de zahăr/ și știu că de moarte nu pot să mă apăr/ eu știu că lumina este ondulatorie/ și știu că pot trăi fără glorie” (xxx). Refuzându-și parcă rostirea ceremonioasă, autorul persiflează clișee sau parodiază, deseori, tonalități și registre stilistice, într-un chip jovial, în timp ce finalul poemului ia, deseori, o întorsătură neașteptată: „ea avea chipul longilin/ și gene lungi și sânul plin/ tăcea prelung vorbea puțin/ și suferea malign de spleen// eu eram tânăr și virgin (ușor naiv ușor calin)/ și o iubeam; ea - mai puțin:/ cum bețivanul apa-n vin” (xxx). Rod al aglutinării unor elemente de recuzită disparate, universul care se conturează în versurile lui Ioan-Pavel Azap nu e deloc unul contorsionat. Ba dimpotrivă, el seamănă cu un bălci al deșertăciunilor populat cu manechine stranii, adolescente, „cerșetori blazați”, pictori, popi, androgini sau boemi ce privesc, pironiți pe terase, cum „berea lăncezește” în halbe. Dincolo de existența vegetativă, de ruina și cenușiul vieții cotidiene, figuranții marelui oraș se trezesc la realitatea imediată, abia atunci când li se livrează senzaționale (și eronate) fapte diverse, pline de nonsensuri precum tranziția însăși, dar consumate - de fiecare dată - cu o mare (și apoi, dezamăgitoare) lăcomie: „într-o zi a sărit de pe șine un tramvai/ ploua calp era joi luna mai/ călătorii s-au speriat cu discreție/ ploua calm peste mica intersecție// în oraș s-a aflat că vatmanul a murit/ după ce mai întâi a încărunțit/ (zvonul nu a fost confirmat pentru că, vai/ în orașul acesta nu există tramvai)” (xxx). Istovit de atâtea prim-planuri și scurtmetraje citadine, poetul are nostalgia boemei și găsește răgazul unor autoportrete pe care le creionează cu aceeași voioșie nedisimulată, răsându-și deopotrivă de lume și de sine: „culegător de perle în bălți după ce plouă/ pescar de apă dulce în chiuvetă/ poet și prozator pe de din două/ cu ochelari pe post de amuletă// păcate n-am - țin să vă dau de știre - / nu cred în insomniile dorm nesmintit/ atîta doar că sunt mai slab din fire/ de câtă bucurie-am suferit” (xxx). Chiar dacă poate crea falsa impresie a bagatelizării unor teme și motive literare majore, îndrăgostitul de film și de poezie nu se lasă copleșit de fiorii tragici ai condiției umane. În fond, printr-un surâs candid, el denunță superficialitatea

și convenționalismul veacului în care trăim. De aceea până și iminenta moarte prinde contururi diafane, fiind văzută ca o tandră și irezistibilă chemare ce vine din partea unei preafrumoase iubite: „o, dacă moartea ar avea/ coapse prelungi de catifea/ săni preamăreți din fulgi de nea/ cu sfârc din boabe de cafea// buzele dulci de baclava/ privirea fără de perdea/ și ochi cu

irisul în stea - / aş spune nu de m-ar chema...?!” (xxx)

Nonconformistă și mucalită, ironică și parodică, *Ușa cu picioarele pe pământ* deschide o breșă în peisajul din ce în ce mai abscons și alambicat al poeziei contemporane. Ea certifică, dacă mai era nevoie, un poet înzestrat cu o viziune tonifiantă; un poet veritabil, doldora de talent.

Peripatetisme

Ioan F. POP

Cînd scriu, în mine *vorbesc* mai multe tăceri. Dar nu le pot divulga pe toate. Cuvintele se nasc doar din tăcerile care și-au abandonat statutul. Tăcerea ne face pe toți mai înțelepți decît putem explica prin cuvinte. Într-o lume a flecărelii, tăcerea devine primul semn al inteligenței. De la o vreme au început să-mi îmbătrînească unele cuvinte. Tăcerile au încărunit. Nici îndoielile nu se simt prea bine.

Oare viața poate fi înțeleasă și trăită în același timp? Sau una se produce în defavoarea celeilalte? Cum să înțelegem *anatomia* acestui mister?

Tot adevărul vital al creștinismului este certificat de o moarte. Vorbește seducător despre viață cu datele morții.

Dacă nu ar fi băut cucută, Socrate rămînea un palavragiu.

Trebuie să învățăm să pierdem tot ceea ce nu este necesar. Să învățăm să pierdem în avantajul nostru. Vai de cei care vor să fie fericiți doar cu nefericirile altora. Prefer oricînd un mediocru bun unui deștept ticălos. După cum agreez mai mult un ateu bun decît un credincios înrăit.

Spațiul este singurul loc unde se poate vorbi despre timp. Timpul este doar *locul* lăsat liber de spațiu. Timpul este totul. Restul este spațiu. Sau la început și la sfîrșit este timpul, între-timp este spațiul. Timpul a declanșat lumea ca spațiu. Spațiul va sfîrși lumea ca timp. Spațiul și timpul – două atribute care suportă iresponsabilitatea existenței. Timpul și spațiul sînt doar *memoria* inimii.

Unele filosofii au *eșuat* în sistem.

Foarte mulți se comportă de parcă s-ar fi făcut singuri. Dacă Dumnezeu ne ascultă pe toți, pe cîți oare ne și crede? Nu există chin și reușită mai mare decît aceea de a fi om. Omul a rămas ultima șansă prin care lumea mai poate dispărea spectaculos. Destui cred că viața de apoi este un fel de concediu post-mortem.

Adam și Eva au fost primii oameni care s-au jucat cu libertatea, crezînd că sînt chiar liberi. Curiozitatea adamică l-a ratat pe Dumnezeu. Dar a dat o lume...

Probabil că lumea nu poate fi înțeleasă decît dinafara ei, din ceea ce nu este. Acceptarea indiferentă a lumii e poate singura formă de a o *înțelege*. Viața are sens doar pe măsură ce noi îi găsim unul.

P.S.

Personalitate atipică în peisajul sălăjean, cu nesecate rezerve de trăire spirituală și propensiune culturală, dar și cu acide reacții ironice, medicul Liviu Gîrbea trăiește la intensitate maximă atît împlinirile, cît și deziluziile lumii noastre.

Ancorat, în registru ideatic, între rigorile etice ale lui Iuliu Maniu și fulguranța intelectuală a lui Petre Țuțea, infatigabilul meu consătean se mișcă tenace între deznadejdea concretă a suferinței umane și speranța potențată de datele științei medicale, de valențele credinței. El a încercat, în maniera sa vulcanică – cu o voință care, în alte condiții, ar fi putut mișca munții – nu doar să însănătoșească lumea din jurul său, ci și să o schimbe, să o reconecteze la vechile valori spirituale care au călăuzit-o în momentele de cumpănă ale istoriei. Rigorii profesionale i-a adăugat deschiderea culturală, respectul pentru tot ceea ce a produs mai înalt spiritul uman. Răzvrătit și pios deopotrivă, ferm în opinii, dar și dispus la dialog, el animă totul în jurul lui, generînd dispute amicale încărcate de patetism, cascade de umor, convivialitate. Deși parcimonios, scrisul lui publicistic este încărcat de un patos moral-justițiar, de adînci fibre etico-religioase. Vocația sa de minoritar absolut – după cum singur recunoaște – este dată de diferența ideatică și de nonconformismul care îi călăuzesc viața, de viziunea sa existențială ancestrală, de crezul său de nezdruncinat în valorile perene, de constanța credinței în Dumnezeu. Lui îi datorez, în mare măsură, revenirea mea, cu umbra cuvintelor, în spațiul în care m-am născut. După cum prietenia sa și interesul pentru zădărniciile scrisului meu mă onorează și mă obligă într-un mod căruia nu prea știu cum să-i răspund. (Pot doar să-i promit, așa după cum am convenit cîndva, că odată și odată vom bate la pas Fizeșul copilăriei noastre, ulițele sale alungate în vis, pădurile care îl strîng la piept, dealurile care îngîna ecouri de clopot, dumbrava care ne mai ține minte...).

Deocamdată îi urez cu bucurie – și cu o nepermisă întîrziere – *La mulți ani!*, în anul în care rotunjește cifra 65. Dar la vigoarea și entuziasmul său tineresc acest amănunt pare mai mult un moft calendaristic, o ironie aruncată timpului necruțător...

Pactul cu ficțiunea sau schiță de mitologie personală

Constantin Cubleșan, *Mersul prin cușcă*

Carmen ARDELEAN

Cu o biografie care impresionează prin varietatea mediilor, toate literare, care l-au consacrat, tenace *curtezan* al epicii, al liricii, al dramaturgiei și al criticii literare, Constantin Cubleșan reușește, cu doi ani înaintea împlinirii admirabilei vârste de 75 de ani, să egaleze, cu volumele de proză scurtă, numărul romanelor sale.

Mersul prin cușcă. Schițe, povestiri, nuvele, apărut la Editura Limes, colecția Lakonia, în 2012, urmează, așadar, simbolic, traiectul configurat prin titlu de volumul anterior, *Omul în colivie*, traiect ce sugerează perspectiva autorului asupra realităților contemporane, dar și asupra existenței umane, în genere. Ambele toposuri conțin, în subsidiar, ideea de captivitate, de suprimare a libertății sau a liberului arbitru, de viață trăită într-un mediu artificial, subordonată, cenzurată, dislocată ontologic. „Mersul prin cușcă” e, în acest context, o admirabilă metaforă a falsei idei de evoluție, simbol al monotonei existențe circulare, sferoide, a omului modern (sau postmodern) care ajunge să trăiască după tiparul, deja vetust, al zilelor anterioare.

Componenta fantastică, onirică a textelor poate dezvălui și o altă dimensiune semantică a titlului; mersul prin cușcă devine, astfel, o metaforă a accesării trecutului, a devoalării subconștientului, a metafizicului. În cele 26 de povestiri sunt tratate, de altfel, teme general-umane precum viața și moartea, timpul, familia, amorul (adesea sub semnul eroticului, rareori platonic), chiar religiosul camuflat în miraculos, toate fixând o imagine în *fărâme* a societății de dinainte și de după 1989.

Toposurile rurale adăpostesc imaginea copilăriei petrecute prin vecinătățile Huedinului și ale Oradiei; când vine vorba despre urban, cronotopul devine vag, parcă insignifiant, asociat unei maturități atemporale.

Liantul celor două lumi e Luca, personajul-narator, proiecția autorului, convenția narativă la care a recurs cunoscutul scriitor clujean pentru a menține nota de autenticitate, amprenta verosimilității. Odată cu Luca, depășesc barierele temporale sau spațiale și motivele literare care nu sunt altceva decât obsesii existențiale ale personajului: visul, calul, ratarea/eșecul, călătoria, lagărul, muzica, artistul, îngerul, raiul și iadul, părinții. Fără o biografie precis conturată, construind, mai degrabă fragmentar, o mitologie personală, instanță narativă care se dezvăluie, indirect, prin evocarea unor întâmplări mai mult sau mai puțin bizare care frizează uneori absurdul, dar cu un talent narativ care, chiar dacă nu înlătura dubitația cititorului, cel puțin o amăgește, Luca e spiritul narator în fiecare dintre povestiri,

chiar și în cele în care pare să cedeze locul unui narator heterodiegetic auctorial. Cu toate acestea, Luca nu e un simplu artificiu de compoziție, căci atitudinea sa în fața evenimentului/senzaționalului contemporan, ridicol sau a Evenimentului/experienței revelatorii e diferită. Registrul ironic, cel ludic, sarcastic, sobru sau solemn se succed, devenind, mai mult sau mai puțin discret, catalizatori ai faptului divers sau ai experienței fundamentale din realitatea imediată sau mediată. De altfel, pendularea între real și fantastic e comprimată pe coperta a patra a cărții: „El [volumul, n.n] se structurează pe alternativa între proza realistă, în cel mai deplin înțeles al cuvântului, și cea fantastică, mizând pe parabolă și pe simboluri.”

Cert e că, fie c-ar fi vorba de fantasticul care îmbracă aici cele mai variate forme (de la miraculos la straniu), fie că e vorba despre proza așa-zis realistă, putem vorbi despre un *fantastic de interpretare* care, credem noi, dă acestui volum nota particulară, desigur, în accepțiunea pe care i-o dă Matei Călinescu, de „aventură hermeneutică”, pentru că tot ce înseamnă aici poveste, simbol, imagine, metaforă, vis sau invenție e purtător de amintire sau de epifanie.

Ne-am permis, așadar, să citim în această cheie volumul de față, care pare să răspundă negativ la o dublă întrebare-parafrază a cunoscutei interogații a lui Rilke: „Poți trăi fără să visezi? Dar să visezi fără să trăiești?”

De altfel, prima schiță se intitulează chiar *Visul* și este, din punctul nostru de vedere, o prefață elocventă a volumului; Luca și doctorul sunt două personaje care pot, foarte bine, să fie dedublări ale celui care trăiește, de când se știe, în două lumi: a semnificativului și a semnificatului, a spiritului rațional și al dionisiacului, a celui care e convins că viața trebuie trăită și a celui care crede că viața este și trebuie să fie „literaturizată”, că armistițiul în această luptă a contrariilor e un deziderat major. Luca nu va afla, așadar, „ce e cu caii ăia în viața mea”, cu toate că despre caii din viața lui aflăm din acest volum; despre cei sălbatici sau îmblânziți, căci mai toate personajele schematizate sau cu o minimă biografie au, în structura personală, o doză de inefabil, de distincție. Calul e, în plus, un motiv regăsit deopotrivă în povestiri ce evocă vârsta copilăriei, nostalgia familiei (*Leția de călărie, De-a lungul râului*) sau fantastice (*Calul*). Dacă în prima povestire e evocată prima și ultima lecție de călărie la care a participat grație unui troc simbolic, cu iz mefistofelic - Luca schimbă, cu un țigan, bicicleta, element al civilizației, pentru un cal -, iar în cea de-a doua calul devine un simbol al îngerului păzitor, în

Calul e refăcută o atmosferă fantastică romantică, prin motivul naturii paradisiace, chiar dacă dialogul cu un cal înaripat, coborât de pe tărâmul basmelor, modifică registrul. Povestirea abordează, pe dos, un arhetip consacrat, acela al nostalgiei originilor, al nostalgiei paradisului. Aici regretul nu e al individului, ci al exponentului celeilalte lumi, al calului care constată că „Azi, tot mai puțini oameni vin în lumea basmelor. Din pricina asta, acolo e pustiu și prea puțină viață adevărată... de aceea, și eu mă tem că într-o bună zi...”. Suntem, de fapt, în fața a ceea ce Cosmin Perța numește „fantastic absurd”, căci e o întâlnire a două personaje și a două lumi incompatibile.

Urmărind tipologia propusă de tânărul critic literar, am putea considera că povestiri precum *Cripta*, *Soroceanu*, *Noapte bună...*, *Molia*, *Pe insulă* valorifică, cel puțin parțial, fantasticul delirant; contorsionările de timp și de spațiu, vedeniile și alte fenomene ilogice, prezența actantului în două realități pe care ajunge să le confunde, să le trăiască simultan sunt câteva dintre constantele acestor povestiri.

În *Cripta*, topos simbol al claustrării, al reclusiunii, Luca trăiește o experiență terifiantă; închis, forțat, într-o criptă comună, personajul dialoghează cu cei din lumea de dincolo. Finalul e neașteptat, anulând atmosfera gotică bine construită. Ideea dialogului celor două lumi e regăsită și în *Soroceanu*, povestire ce are ca titlu numele unui coleg de birou decedat, din care a rămas un pumn de cenușă, într-o cutie neagră, ce poartă, ca urmare a unui episod de furie a soției, pe biroul lui Luca. Din punctul de vedere al celui decedat, schimbarea nu e majoră, căci, afirmă filosofic personajul, „suntem cu toții închiși într-o cutie, mai mare, mai mică, mai sus ori mai jos pe o scară socială... Dar, important e să știi că poți ieși, dar și să poți ieși cu adevărat.” Dornic, ca odinioară, de flecăreală, Soroceanu va sfârși, cu adevărat, după apariția intempestivă a soției care, amintind, parodic, de Vitoria Lipan, se îngrijește de cele creștinești, răpindu-i soțului bruma de libertate de după moarte.

Dacă *Noapte bună...* este un emoționant dialog cu părinții care, deși aflați în lumea de dincolo, veghează seară de seară somnul fiului atât de singur, deși căsătorit, *Molia* prezintă un terifiant vis care amintește, prin simbolul ce aparține unui regn inferior, de proza kafkiană, iar *Pe insulă* conturează o proiecție a visurilor sentimentale de odinioară, asemenea proiecțiilor cuplurilor din proza eminesciană sau a spațiului simbolic eliadesc.

Tot sub semnul influenței eliadești pare să evolueze și trama povestirii *Ceasul* care ar valorifica, în termenii aceluiași Cosmin Perța, fantasticul minimalist care e definit ca acea manifestare a supranaturalului care are loc o singură dată în cadrul unei narațiuni și care o modifică substanțial. Decis să repare un ceas vechi, valoros, moștenire de familie, Luca ajunge să negocieze cu ceasornicarul Șainștain Șulăm care, fascinat din

prima clipă de orologiul vechi de patru secole, decide să plătească oricât pentru a intra în posesia acestuia. Tranzacția va fi, cel puțin inițial, reciproc avantajoasă, căci Luca va primi un alt ceas nemțesc, „piesă impresionantă”, iar ceasornicarul va deveni proprietarul ceasului mult dorit. O vizită ulterioară a ceasornicarului - devenit de nerecunoscut - va lămuri în ce consta valoarea inestimabilă a ceasului, unul dintre cele trei „ceasornice vrăjite pe care cei din Frăția Dragonului le-au comandat meșterilor din Pădurea Neagră, și care are proprietăți miraculoase.[...] Mai mult, acele lui se învârt în sens invers, adică nu adaugă la timp, ci scad timpul...”, dar va prefigura, în același timp, destinul tragic al acestuia, dezvăluit de bătrâna soție Miriam - nume simbolic - la un fel de simbolic ceai de iasomie.

Minunată prin inserția miraculosului subsumat religiosului este *Copacul înverzit*. Despre a răzbi la lumină, depășind obstacolele umane, lumești este vorba într-un text-parabolă în care simbolul troiței și al copacului se suprapun admirabil, creând o atmosferă ce amintește de un poem în proză sau de o pildă biblică.

În afara povestirilor care valorifică elementul fantastic, pot fi delimitate alte două tipuri de narațiuni: cele ample, apropiate de nuvelă prin conflictul puternic în care e de urmărit parabola sesizabilă la un nivel profund al lecturii (*Domnișoara Lia*, *Metodă pentru chitară*, *Alunecând*) și schițele care surprind o situație - cel mai adesea socială sau amoroasă - în care nu introspecția sau simbolurile sunt vizate, ci denotativul existenței, fabula, adesea satirizată sau ridiculizată (*Călătorie în noapte*, *Dactilografa*, *În autogară*, *A fost greșeala mea*, *Un pitic*, *Bătrânul Don Juan*, *La pescuit de păstrăvi*, *Pentru ieșirea din criză*).

Dacă ultimele sunt flash-uri ale unor întâlniri, mai mult sau mai puțin întâmplătoare, cu diverși inși - un cerșetor, o dactilografă, părinții iubitei, prieteni sau cunoscuți - apreciable mai degrabă pentru parcursul pe care-l va avea discursul personajului-narator, pentru poanta din final, pentru nota biografică șocantă pe care o dezvăluie, fără rețineri, personajele sau pentru ineditele soluții la... ieșirea din criză decât pentru dimensiunea simbolică sau... metafizică, nuvelele se remarcă printr-o construcție solidă, aproape romanescă. Dincolo de o intrigă iscusit dirijată, se configurează vieți reale, existențe bine fundamentate istoric, social și psihologic.

În *Domnișoara Lia* e tratată problematica individului care va ieși din confruntarea - voluntară sau involuntară - cu istoria mereu învins. În douăsprezece pagini dense e rezumată biografia celei care va simți, pornind de la aceeași întâmplare, gloria și eșecul. Fie că a fost vorba despre încercarea meritorie de a oferi unei mameperate rămășițele fiului său, soldat sovietic, mort pe teritoriul românesc ori de dorința de a se manifesta liric, la vârsta tinereții, tentativă îngrădită de Securitatea care nu aprecia inițiativa tinerei de a trimite propriile creații Monicăi Lovinescu, la Europa Liberă sau de

nevoia răzbunării pe un regim care o tratase inuman, iar mai apoi de dorința de a acționa ca un responsabil „erou al revoluției” în diverse comisii și comitete, tentativă încheiată cu o „descindere” pentru totdeauna în Noua Zeelandă, Lia a trăit, succesiv, extazul și agonia est-europeanului care nu poate decât să dea socoteală în fața istoriei.

Despre paradoxurile vieții pare a fi vorba în *Metodă pentru chitară*. Orașelul „de la poalele Muntelui Alb” putea candida, cu succes, pentru titulatura de loc în care nu s-a întâmplat nimic - excluzând plimbările pensionarilor în compania patrupedelor canine - până când o „inițiativă” de revigorare a industriei locale nu duce la transformarea micilor ateliere în care se produceau viori și fluieri în hale de producție a chitarei și a multor altor instrumente muzicale. Cu excepția tobei. Aceasta este observația făcută de reprezentanții firmei MONO (excelentă denumire!). De aici, povestirea va evolua spre un absurd direct proporțional cu ambiția unui director care va ajunge să rezolve problema lipsei materiei prime - pielea - într-un mod înfiorător. Finalul nuvelei - un orb își cheamă zadarnic câinele Sultan, în timp ce în aer răsună prima tobă - e deopotrivă emoți-

onant și cutremurător.

Ambiții deșarte, compensatorii, pe fundal muzical transparent și din nuvela *Alunecând*, poate cea mai reușită din întregul volum. Toposul e aici lagărul, iar orgoliosul director din nuvela anterioară e înlocuit de generalul care ascultă, fascinat, „o orchestră simfonică, de cameră, afonă și absurdă”, în vădit contrast cu muzica executată admirabil, odinioară, de iubita sa. Contrapunctic, muzica va pecetlui, identic, destinele celor doi, general și iubită, ca într-un act cathartic.

Evocând, nostalgic, medii și oameni din biografia reală sau imaginară, Constantin Cubleşan nu face decât să rememoreze, *pășind prin cușcă*, dar cu o deosebită plăcere (personajul feminin din *Dactilografa* spune, în finalul povestirii, dezvăluind, credem noi, poziția autorului: „Nu-ți poți imagina cât de bine îmi face să pot vorbi cu cineva despre anii mei de demult...”) propria existență duală, cea ficțională și cea nonficțională, în fața unui cititor care, molipsit de dubitativ și de ambiguitate, nu știe dacă să adopte poziția psihologului lucid sau a pacientului Luca, ce se întreba (ca în proza romantică a secolului al XIX-lea): „Viață, vis... Nu ți se pare că e același lucru?”.

Cercuri pe apă

Dilema unei lecții de gramatică... cu cântec

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Când am auzit-o prima dată pe nepoțica mea fredonând refrenul „Mă-ta are cratimă” am tresărit, reprimându-mi un involuntar zâmbet, totodată, și întrebându-mă surprinsă pe cine... înjură pe muzică? Apoi m-am dumirit că este vorba de un „șlagăr” al unei formații în vogă și că, de fapt, intenția este una laudabilă și declarată chiar în cântec: „Lansăm o nouă tactică/ De a-nvăța gramatică”. Stai că nu-i rău!, mi-am zis. Dacă asta mică știe și îmi explică și mie că „mă-ta” se scrie întotdeauna cu cratimă, ia să ascult eu cu atenție toată melodia pe youtube și să văd ce exemple de scriere corectă se mai dau... pe note și, în general, care-i mesajul cântecului... Ei bine, nu știu dacă mă număr printre „cei mai pudici dintre voi”, dar când am auzit expresii în care „cratima-i stăpână”, m-a întrebat dacă limbajul trivial, înjurăturile neaoșe, fie ele chiar cu două sau mai multe cratime, justifică mesajul cântecului? *E secetă de cratime*, prin urmare, *Lansăm o nouă tactică/ De a-nvăța gramatică...* E adevărat, mi-am zis, gândindu-mă la cum se scrie astăzi, e cam secetă de cratime, dar să fie oare valabilă afirmația lui Niccolo Machiaveli de acum aproape o jumătate de mileniu, sintagmă din care morala este definitiv exclusă, cum că „Scopul scuză mijloacele”? În politică, domeniu la care se făcea referire inițial,

da, zic, este evident; și în viața economico-socială machiavelismul s-a extins și este ca la el acasă; dar și în cultură? M-am apucat, prin urmare, să explic copilului de clasa a treia vers cu vers și aproape că am fost convingătoare (găsind „explicație” și pentru înjuratura aceea urâtă cu două cratime „băga-mi-aș...”) până la final, când n-am știut cum să-i „dezvolt” concluzia: *Ce cratimă mare are mă-ta!* Dar cea mică a trecut repede peste asta, deoarece urma un alt șlagăr pe care-l fredonează de la țâncii care abia știu să vorbească până la levi, studenți, șomeri cu diplomă de bacalaureat sau de facultate etc. - „Bagă bani!”. Aici, deja, lecția de gramatică trebuia să se transforme într-una mai grea. De morală. Dar și asta trebuie începută devreme, mi-am zis. Și am luat vers cu vers și l-am povestit împreună, întorcându-l pe toate fețele..., deși, mărturisesc, mi-a fost greu să evidențiez ironia cântecului și esența mesajului, că, de fapt, nu e lucru valoros și cinstit cel obținut cu și prin bani. Concluzia mea, dragi părinți, stimați dascăli? Dacă tot ascultă astfel de cântece la modă, dacă nu putem pune stavilă invaziei mass-media etc., atunci merită efortul să discutăm cu ai noștri copii astfel de texte, altfel în domeniul educației, culturii, spiritualității, în general, „mijloacele” se vor confunda cu scopul...

Despre muzică și cărți

- **interviu cu Octavian Lazăr Cosma, membru
corespondent al Academiei Române -**

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

- Stimate domnule Academician Octavian Lazăr Cosma, este o onoare - și un câștig - pentru mine, pentru revista „Caiete Silvane” și pentru cititorii ei acceptarea acestui interviu care își propune să abordeze, în principal, două subiecte care, suntem convinși, interesează pe toți iubitorii de cultură și folosesc tuturor celor care citesc revista noastră.

Voi începe cu subiectul Festivalul Internațional „George Enescu”. Noi suntem departe de București, dar am urmărit, cei interesați, ediția din acest an a celui mai important eveniment cultural organizat în România. Am aflat din mass-media că, în perioada 1 - 28 septembrie 2013, au participat la acest eveniment, consolidând brandul cultural al țării noastre, circa 3000 de artiști străini și aproximativ 1500 de artiști români. Au avut loc peste 150 de concerte și s-au desfășurat zeci de proiecte culturale în București și în mai multe orașe din țară. Noi am citit, am auzit, am văzut și ascultat la radio și la televizor informații despre festival, secvențe sau chiar spectacole întregi. Dar altceva e să fii în sala de concerte sau, mai mult, să fii implicat în desfășurarea Festivalului...

- Pentru ca să mai petrec câteva zile ale acestei frumoase toamne la Treznea, am renunțat, cu multă durere în suflet, să asist la ultimele zile ale evenimentului artistic de amplitudine al României, Festivalul Internațional „George Enescu”, aflat la cea de-a XXI-a ediție. Dacă se are în vedere că se desfășoară cu periodicitate de 55 de ani, fiind început în 1958, la cinci ani după încetarea din viață a muzicianului extraordinar care a fost George Enescu, se poate realiza dimensiunea extraordinară a acestui eveniment ce găzduiește concerte, recitaluri, spectacole lirice și core-

Alături de ceilalți sălăjeni la ei acasă, manifestare a Bibliotecii Județene I.S. Bădescu aflată la cea de-a IX-a ediție. Academicianul Octavian Lazăr Cosma ne-a mărturisit că a ascultat cu interes și l-au impresionat poveștile de viață și reușitele celor sărbătoriți

grafice susținute de personalități și formații dintre cele mai valoroase venite din toate colțurile lumii.

Fără nicio îndoială, ediția care tocmai s-a încheiat a fost una dintre cele mai strălucite, având și o desfășurare întinsă pe patru săptămâni.

După cum se știe, coordonatorul, directorul general al Festivalului, a fost și de această dată Ioan Holender - o personalitate născută și formată la Timișoara, care s-a stabilit apoi la Viena, unde și-a format o agenție de impresariat cu ramificații pe toate continentele, după care, datorită meritelor deosebite, a fost numit director general al celebrei opere din capitala Austriei. În această calitate a beneficiat de contacte intense și strânse cu cei mai redevabili artiști ai timpului și, totodată, cunoaște în profunzime performanțele corifeilor artei interpretative, pe care, în mod sigur, le-a și influențat în bună măsură... Ca atare, probabil nimeni altul n-ar fi fost în măsură să conceapă și să aducă la București elita artei interpretative muzicale contemporane. Aici se află resorturile intime ale nivelului instituit de participanții la festival.

Spre surprinderea multora, sălile celor cinci concerte zilnice erau mereu neîncăpătoare. E chiar uimitor să vezi aflulul de melomani și să asisti la ropotele de aplauze de la finele creațiilor prezentate. Domnea de fiecare dată un entuziasm, o bucurie, o înflăcărare greu de înțeles dacă nu erai de față. E și indiciul irefutabil al gradului ridicat de cultură artistică a publicului românesc căuia i s-au alăturat, de fiecare dată, numeroși turiști din toate colțurile lumii.

- Ce ne spuneți despre agenda festivalului?

- Agenda festivalului a cuprins capodoperele lui George Enescu, dar și titluri de amplă rezonanță din muzica universală. Nu vor fi uitate ușor interpretările poemului simfonic „Vox Maris” în excelenta tălmăcire a Orchestrei dell' Accademia Nazionale di Santa Cecilia, dirijată de Antonio Pappano sau Simfonia a III-a cu cor în admirabila realizare a Orchestrei Filarmone din Londra, sub bagheta lui Vladimir Jurowski.

Nu-mi fac iluzia că aș putea reuși să nominalizez colosalul eșalon de interpreți de prim rang care au înnobilit festivalul, începând cu

primul și terminând cu ultimul. Ca atare, nici nu mai pronunț vreun nume și nici nu mai remarc o orchestră, o formație sau un spectacol. Țin doar să nu trec peste faptul că s-a punctat sărbătorirea biseculară a nașterii uriașilor compozitori Giuseppe Verdi și Richard Wagner și țin să evidențiez concertele Orchestrei Simfonice a Radiodifuziunii berlineze condusă de Marek Janowski, care a oferit Tetralogia wagneriană „Inelul Nibelungului” în patru seri în Marea Sală a Palatului, eveniment cu totul special, care, însă, contrar afirmațiilor, nu s-a ascultat în premieră absolută la București cu această ocazie. Ar fi trist să se omită faptul că părți ale Tetralogiei au putut fi vizionate la operele române din București și Cluj-Napoca, iar Tetralogia ca spectacol a fost vizionată și ascultată în aprilie 1938 la București în interpretarea unor artiști lirici germani.

- *V-am văzut pe D-voastră și, în calitate de coordonator în acest an, pe fiul Dvs., prof. univ. dr. Mihai Cosma, în programul Simpozionului Internațional de Muzicologie „George Enescu”, ediția a XVII-a. Mi s-a părut incitant titlul comunicării Dvs, la Secțiunea I – Sinteze culturale ale simpozionului: „George Enescu – inegalabila-i identitate”...*

- Am avut satisfacția de a deține un rol în afirmarea unui simpozion internațional de muzicologie axat pe aprofundarea teoretică a moștenirii enesciene, dar și a fenomenului muzicii contemporane, simpozion care se desfășoară cu ritmicitate în zilele festivalului, începând cu a patra ediție. Desfășurat în Aula Uniunii Compozitorilor din Palatul Cantacuzino, simpozionul din acest an a adus în atenție noi aspecte ale aprofundării muzicologice a imensei personalități care a fost George Enescu. Am participat la mai multe simpozioane în decursul anilor și de data asta am vrut să surprind un fascicol doar din vasta activitate a lui George Enescu, aplecându-mă asupra activității sale din primele trei luni ale anului

Alături de marele muzicolog, autoarea acestui interviu

1915, când a dirijat Orchestra Ministerului Instrucțiunii Publice, a dat recitaluri, a apărut ca violonist și pianist, a acționat pentru impunerea premiului de compoziție pe care l-a făurit cu scopul de a ridica noua pleiadă de autori simfonici și, nu în ultimul rând, și-a prezentat publicului Simfonia Nr. 2 în La major. Despre această pagină orchestrală de amplă rezonanță se știa că s-a cântat o singură dată, după care George Enescu, nemulțumit, probabil, de reacția publicului, a închis-o în sertar și nu a mai fost ascultată decât după patru decenii. Adevărul este că Simfonia a fost dirijată de autor de două ori și, referindu-ne la criticile ce i-au fost aduse, reținem sintagma de „simfonie bolșevică”. Nota bene: în 1915!!! Respectiva partitură este, însă, prea puțin apreciată, după opinia noastră, în ceea ce privește emergența etosului național obținut prin valorificarea superioară a unor formule desprinse din melosul popular românesc. Este o simfonie cu o notă atât de specifică și pitorească extinsă la dimensiunea părților care o alcătuiesc, conferindu-i-se o spiritualitate, un colorit și o profunzime, într-o notă modernă, de aleasă factură.

- *Am să intru direct în doilea subiect pe care doresc să-l abordăm: la ce lucrați?*

- După ce mi-au apărut cele două volume consacrate Operei Române din Cluj, am definitivat la computer un amplu volum ce tratează, pe baza unei vaste documentări în pe-

riodicele timpului, istoria Filarmonicii bucureștene de la începuturi până în 1920. A ieșit un material extrem de bogat, de cu totul altă sorginte decât volumele mele anterioare, parcurgând drumul mișcării susținute de Orchestra Filarmonicii din București, oprindu-ne asupra fiecărui concert, fiecărui afiș și, desigur, asupra reacțiilor pe care le-a declanșat. Când va vedea lumina tiparului această lucrare nu putem preciza, dar se profilează un vădit interes pentru această contribuție.

Ce urmează? Dacă Cel de Sus mă va ajuta, intenționez să îmi aștern pe hârtie memoriile și să prezint firul vieții și activității desfășurate în contextul fenomenului artei muzicii românești pe care am trăit-o. S-ar putea să se obțină o interesantă privire asupra istoriei muzicii din țara noastră.

Și, spre a mă edifica mai bine și a ne plasa într-un context, în ultima vreme am căutat cu febrilitate, dar fără succes, paginile pe care le-a scris tatăl meu, învățătorul și directorul Lazăr Cosma, cu caracter monografic despre școala și comuna Treznea. Paginile, pe care le-a publicat într-o revistă sau într-un volum le-am avut în mână, dar le-am pierdut și memoria nu mă ajută să le detectez. Ca urmare, aș fi recunoscător celui care ar putea să-mi indice unde se află rătăcite în colbul și raftul vreunei biblioteci...

- *Să sperăm că se va întâmpla acest lucru. Vă mulțumesc pentru timpul acordat și vă așteptăm cu interes viitoarele cărți.*

Expoziția Barcsay Jenő și Discipolii

SZABÓ Attila

Muzeul de Artă Ioan Sima a găzduit în cursul lunii iulie o expoziție itinerantă din Ungaria cu titlul MAESTRUL BARCSAY ȘI DISCIPOLII. Expoziția înșiră o suită de lucrări de grafică executate în tehnica serigrafiei de către artiști de seamă ai școlii de avangardă maghiară al cărei centru era pe vremuri Szentendre, un oraș mic de pe Dunăre. Maestrul Barcsay Jenő, originar din Transilvania din satul Katona din Câmpia Transilvaniei, a devenit recunoscut în arta contemporană postbelică prin activitatea sa de artist plastic. El a fost totodată și un prestigios pedagog al artei, cartea sa de anatomie artistică editată în mai multe limbi fiind vreme de decenii un esențial material didactic în educația artistică. Discipolii săi, Balogh László, Deim Pál și Konok Tamás sunt personalități ilustre ale neoavangardei maghiare.

Proiectul beneficiază de sprijinul Fondului Cultural Național al Ungariei și este inițiat de Fundația Barcsay Jenő Alapítvány prin moștenitorii dreptului de autor Barcsay, domnul Kónya Ferenc și Kónya Márta.

La vernisajul expoziției au fost

prezenți domnul Kónya Ferenc din orașul Szentendre numit și orașul muzeelor din Ungaria, înfrățit cu Zalăul și domnul Virágh János, consilier local din Szentendre.

Redăm mesajul domnului Magdó János, consulul din Cluj-Napoca al Ungariei de al cărui patronaj se bucură expoziția, respectiv un scurt extras din comentariul realizat de dl. Takács Gábor, critic de artă clujean.

Constat cu mare plăcere că maestrul Barcsay, unul dintre cei mai renumiți reprezentanți ai graficii maghiare din secolul XX, a revenit acasă și la Zalău.

Mulțumită lui – datorită în special operei sale: „Anatomie artistică” – s-au revelat întregii lumi valorile artelor grafice ardelenesti și ungurești de cel mai înalt nivel. Reprezentările anatomice ale figurii umane l-au făcut pe Barcsay un Leonardo da Vinci maghiar al secolului XX.

El a reușit să creeze o operă de valoare atât la scară mică (vezi lucrările expuse aici), cât și la o scară largă, de la arta desenului la cea a artei monumentale. A fost maestrul ilustru al tehnicilor grafice, picturale, tehnicii frescei, a mozaicului. De asemenea a dovedit un

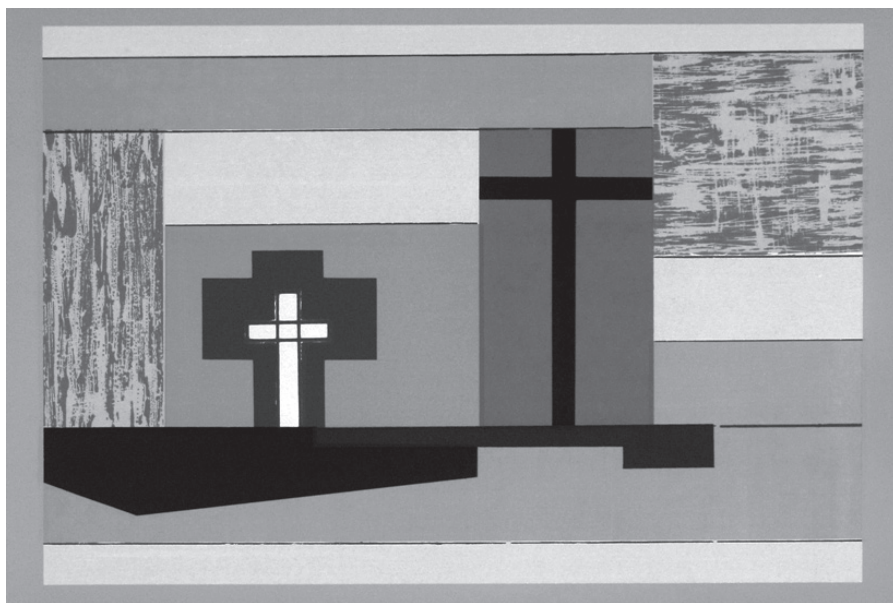
foarte mare profesionalism pe gama largă a expresiei plastice, pornind de la precizitatea anatomică până la sensibilitatea artei abstracte. Arta maestrului, complexitatea personalității sale și acea atitudine de profund umanism dovedit de-a lungul celor 30 de ani de activitate pedagogică, a exercitat o pregnantă influență în rândul discipolilor, și constituie și în prezent obiectul celei mai sincere admirații.

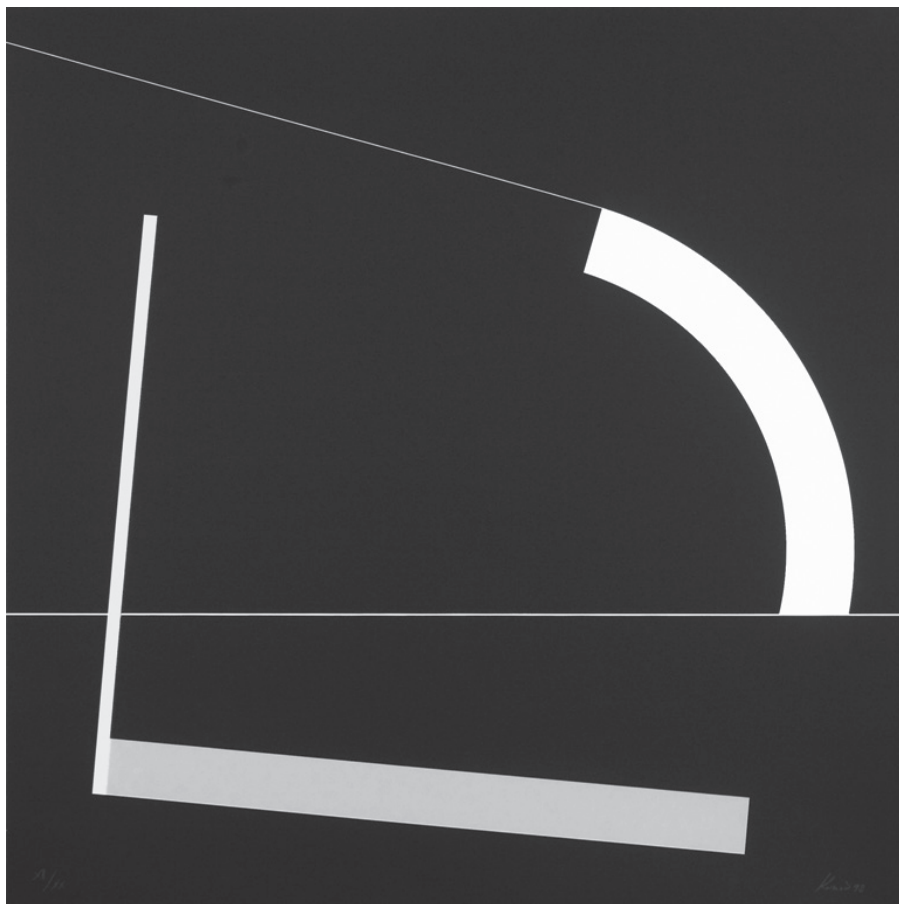
Îmi exprim speranța că de-acum încolo îl vom putea saluta pe maestrul Barcsay din ce în ce mai des prin Ardeal și la Zalău de asemenea.

Cu salutări,
Magdó János

EXPOZIȚIA

Expoziția enumeră o serie de serigrafii – tehnică ce apare în SUA anilor 30 și este foarte populară și în grafica din Ungaria începând din anii 60. Parcurgând mai multe localități din Bazinul Carpatic, începând din Ungaria și țările adiacente, expoziția prezintă un material reprezentativ de excepție al graficii maghiare.

BARCSAY JENŐ

(14 ianuarie 1900, Katona / România – 2 aprilie 1988, Budapesta)

S-a născut în satul Katona din Câmpia Transilvaniei. După școala primară ajunge la Cluj în Colegiul Reformat, apoi la Gherla și la Aiud (Colegiul Bethlen). El însuși mărturisește:

„Viața mea a fost condusă de o serie de evenimente întâmplătoare. Nu m-am gândit că aș putea fi pictor. Întâmplarea a făcut să cunosc doi oameni care mi-au călăuzit drumul. Profesorul de desen Gulyás Károly m-a recomandat unui domn foarte bogat, Soófalvy Illyés Károly, care mi-a sprijinit studiile cu 400 de coroane lunar. Am intrat la Facultatea de Arte Plastice din Budapesta în anul 1920. Am fost deosebit de fericit, căci m-am bucurat de compania unor oameni ca Szinyei Merse Pál, Lyka Károly, Vaszary János, Csók István și maestrul Rudnay.”

În 1926-27 beneficiază de bursă de stat și călătorește pentru studii

la Paris, iar în 1929-30 va fi bursier la Roma. A studiat arta lui Monet, Picasso, Cezanne.

Începând din 1945 va fi vreme de 45 de ani profesor al Facultății de Arte Plastice din Budapesta.

Szentendre este o stație foarte importantă în viața lui.

Arta lui a parcurs genurile artei monumentale murale, o peisagistică constructivistă, abstracționismul geometric.

Distincții:

Meritul Kossuth – 1954, 1985;
Meritul Artist Emerit - 1964;
Meritul Pro Arte – 1967;
Meritul de Artist Excepțional – 1969.

BALOGH LÁSZLÓ, grafician și pictor;

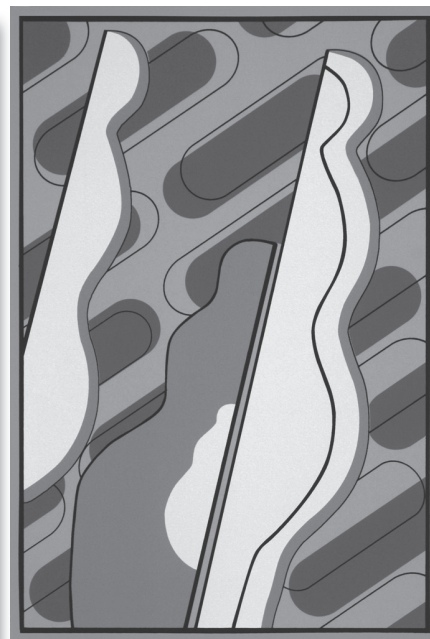
1930 – Szentendre; Absolvent de Facultatea de Arte Budapesta;

1958 – membru al coloniei de artiști din Szentendre;

1964 – prima expoziție la Clubul artiștilor tineri Budapesta;

Expune la Szentendre, Budapesta, Berlin, Paris, SUA.

Distincții: Crucea de Aur a Re-

publicii Ungare, Meritul Pro Urbe Szentendre, Meritul Munkacsy etc.

Imaginea plastică la acest artist este una epurată la maximum, construită pe dinamismul relației formă-culoare.

DEIM PÁL

1932 – Szentendre

După absolvirea facultății de arte din Budapesta studiază în Rusia, Belgia, Franța.

Este personalitate de seamă a neoavangardei maghiare ce pornește în anii 60.

Stilul lui are la bază clasicismul tradiției de Szentendre.

Practică și tehnica sculpturii.

Este distins cu Meritul Munkacsy, Meritul Kossuth, Artist Excepțional al Republicii Ungare etc.

KONOK TAMÁS

1930 – Budapesta; pictor, sculptor.

Stil: abstracție geometrică.

Absolvent de facultate de artă Budapesta.

1958 – mixează figurativismul cu abstractul.

Expune în Ungaria și în străinătate.

Meritul Kossuth, Cavalerul Ordinului Național de Merit al Republicii Franceze etc.

Sărăcia banului

Franciscus GEORGIUS

„Banul găsit” înseamnă, de obicei, „ban nemuncit”. Omul cinstit, dacă găsește un portmoneu pierdut sau un plic doldora de bancnote, îl duce imediat la poliție, altfel ar putea să fie acuzat de hoție. Dar „banul găsit e ban vrăjit”, precum a notat și Vasile Alecsandri în subsolul baladei „Codreanu”. Mentalitatea populară susține că ar trebui să ne bucurăm la vederea fiecărei monede scăpate jos de altcineva, deoarece ea poate deveni sâmburele magic al unei viitoare averi incomensurabile. Se zice că: „ban la ban trage”, de aceea superstițioșii consideră paraua găsită în praful drumului drept un magnet fermecat în jurul căruia se vor aduna din ce în ce mai mulți bani.

În Jibou se practică obiceiul ca moneda găsită să fie introdusă în buzunar și frecată discret de zona pubiană, în vreme ce găsitul mormăie formula: „să vină și tat-tu, și mă-ta după tine”, cu speranța că în același buzunar se vor îngheși ulterior bancnotele cu portretele lui Caragiale, Blaga și Eminescu. Obiceiul l-am găsit amintit și în cartea lui Ráth-Végh István, „Două milenii de superstiții”, însă cu referire la bănușii noi, strălucitori, tocmai puși în circulație de Monetăria Statului. Tot acolo, este amintit obiceiul de a se pune câteva monede în apa în care i se face prima băiță bebelușului, ca apoi să nu ducă lipsă de ei toată viața.

Dar nu toată lumea se învârte atât de aprigă în jurul banilor găsiți. În 11 martie 2011, un val uriaș provocat de un cutremur a măturat coasta Japoniei. Apa a dărâmat case și a pătruns în altele, unde a lăsat ba o servietă burdușită cu bancnote, ba un portmoneu bine umflat. Localnicii, oa-

menii recunoscuți pentru cinstea lor, le-au predat la cel mai apropiat post. Dintre ruine, s-au recuperat sume de ordinul zecilor de milioane de dolari, care au fost înapoiate păgubașilor. Unii au pus sub semnul îndoielii corectitudinea japonezilor. Un american, profesorul Mark West de la Facultatea de Drept din Michigan, a făcut un experiment în 2003. El „a pierdut” pe străzile din Tokyo și din New York 20 de portofele cu 20 de dolari (sau echivalentul în yen). În marele oraș american, au fost recuperate doar șase cu toți banii înăuntru și două portofele goale. În capitala niponă, 17 au fost predate, fără nici un gologan lipsă. Și nu știu să fi domnit vreun Țepeș Vodă în Țara Soarelui Răsare.

Japonezilor le place să creeze obiecte decorative prin împăturirea hârtiei, artă numită „origami”. Pentru că în multe state din lume banii se tipăresc pe hârtie, sub influența spiritualității nipone a apărut o ramură exotică, „moneygami”, unde materia de bază pentru împăturituri sunt bancnotele de hârtie. Pe coperta unui manual de specialitate scrie: „Astfel banii Dumneavoastră vor dobândi mai multă valoare”. Desigur, un inel decorat cu o inimioară, împăturit dintr-o hârtie de o mie de dolari valorează ceva mai mult decât o verighetă decorată cu trei diamante artificiale, dar din bani se poate modela orice, de la un scaun de toaletă (cu capac și bazin de apă!) până la Statuia Libertății.

Când Sfântul Francisc din Assisi a renunțat la toate bunurile lumesti, s-a lepădat în primul rând de bani și a cerut în repetate rânduri fraților minori să se ferească de ei ca de diavol. Episodul, petrecut cândva în biserica Sfânta

Maria a Îngerilor din Porziuncola, este relatat atât în „Memorialul într-o dorința sufletului” (Vita secunda), cât și în „Compilația de la Assisi”, „Oglinda desăvârșirii” și „Anonimul perugian”. Un credincios a așezat lângă cruce o sumă de bani, ca dar pentru biserică. După ce persoana respectivă a ieșit din Casa Domnului, un frate i-a luat și i-a mutat pe pervazul unei ferestre. Sfântul Francisc l-a învinovățit și l-a muștrătat cu asprime, deoarece atât Regula neconfirmată, cât și Regula confirmată interzic franciscanilor să primească bani, „în afară de cazul unor nevoi vădite ale fraților bolnavi”. Drept pedeapsă, vinovatul a trebuit să apuce cu gura una dintre monede și s-o vâre într-o balebă de măgar. „Toți cei care au văzut și au auzit au fost cuprinși de o nespusă teamă”.

Toma de Celano ne povestește în „Vita secunda” că doi frați minori au zărit strălucind o monedă pe drum. Unul a râs și a întrebat:

„Ce să facem cu balega asta?” În apropiere era o leprozerie, așa că tovarășul lui a propus s-o ofere ca răsplată celor care îi îngrijeau pe bolnavi. Dar primul frate l-a împiedicat să se atingă de ea, spunându-i să nu se lase înșelat și i-a amintit de litera Regului neconfirmate: „Și dacă am găsi bani undeva, să nu le acordăm mai multă atenție decât prafului pe care îl călcăm”. Degeaba, încăpățânatul n-a ținut seama de avertisment. Neglijând Regula, s-a aplecat și a ridicat banul. Pedepsa divină l-a lovit instantaneu: a amuțit dintr-odată, au început să-i clănțane dinții și n-a fost în stare să scoată nici un cuvânt. „În sfârșit, aruncând departe duhoarea aceea dezgustătoare, buzele sale necurate s-au curățat în apele penitenței și s-au deschis pentru laude”.

Interdicția atingerii și aversiunea franciscanilor față de bani a devenit binecunoscută în istorie și, uneori, a fost percepută de laici ca o ciudățenie. Alții au profitat de ea, fără ca acest lucru să le facă cinste. Baronul Wesselényi Miklós, tatăl tânărului liberal din grupul statuar zălăuan, era de confesiune protestantă, dar a fost obligat de curtea imperială austriacă să ofere găzduire unui capelan catolic. Cel trimis a fost fratele minorit Komáromi Dávid (David din Komarno). El a sosit în septembrie 1781. Căpățânosul magnat nu l-a primit pe părinte la castel, ci a dispus să fie găzduit într-o casă țărănească din sat, desconsiderare deloc deranjantă pentru un franciscan obișnuit să doarmă pe un prici cu o pernă umplută cu paie sub cap. Mișelia a fost alta. Deși obiceiul locului cerea ca preotului să i se asigure bucatele în natură (făină, vin, ouă, slănină, sare), Wesselényi-senior a ordonat să nu i se dea nimic călugărului, ci să i se aloce o sumă de bani pentru hrană și încălzire. Iată un fel foarte subtil și neobișnuit de hărțuire pentru a-l determina pe capelan să părăsească repede Jiboul.

În 1970, anul marilor inundații din vremea comuniștilor, a venit Pater Angi Csaba OFM, care l-a slujit pe Domnul și a păstori comunitatea locală până când s-a stins din viață (6 octombrie 1974). Conform „Lexiconului catolic”, a fost un om școlit și statornic în credință. S-a născut în 1 decembrie 1917. A studiat la gimnaziul din Cluj. A cerut să fie acceptat în Ordinul Fraților Minori în 29 august 1934, la Mediaș. A studiat filologia în Șumuleu-Ciuc, teologia în Hunedoara și a fost sfințit ca preot în 29 iunie 1941, la Alba Iulia. A predat diferite materii (inclusiv matematică și fizică) în mai multe școli profesionale și a slujit în mai multe parohii. În 1951, a fost arestat și trimis cu alți 20 de tovarăși la Radna. Mi s-a povestit că Securitatea l-a acuzat că ar fi falsificat bani! Cunoscând spiritualitatea franciscană (Sfântul Francisc: „nu trebuie să atribuim monedelor și banilor o valoare mai mare decât a pietrelor”), nu putem decât să ne minunăm de reavoința și neștiința tortionarilor. Bineînțeles, învinuirea s-a dovedit a fi falsă. În 1952, părintele a fost eliberat și i s-a stabilit domiciliul forțat în Dej. În 1961 a fost arestat din nou, pentru că a continuat să le predea catehismul tinerilor și a fost condamnat la 7 ani de închisoare. A scăpat ca urmare a grațierii colective din 1964 și a slujit în Sălard, județul Bihor, de unde s-a mutat în Jibou. Se povestește că a murit pe când ieșea din biserică. A fost înmormântat în Cluj.

Unul dintre cele trei noduri de pe cingol, funia care încinge rasa franciscană, reprezintă jurământul de a trăi în sărăcie (celelalte două semnifică ascultarea și castitatea). Unul dintre idealurile feminine minorite este domnița Sărăcie (Domina Paupertate), regina tuturor virtuților, care prețuiește „oamenii devotați lui Dumnezeu, plăcuți îngerilor, amabili cu oamenii, aspri cu ei înșiși, milostivi față de ceilalți, pioși în

comportament, modești în felul lor de a fi, cu chipul vesel, austeri în inimă, smeriți în prosperitate, curajoși în încercări, sobri la masă, foarte modești în îmbrăcăminte, care dorm puțin, rușinoși, temători, bogăți în strălucirea fiecărei lucrări bune”.

Tocmai datorită faptului că au luat atât de în serios promisiunea de a trăi voluntar fără posesiuni materiale, franciscanii s-au trezit că lumea îi podidește cu donații. Austeritatea vieții și truda neîncetată din zori până-n amurg a pricinuit „stânjeneala bogăției”, problema de a utiliza eficace o avuție la care renunțaseră prin făgăduința făcută la admiterea în ordin. Soluțiile adoptate constituie subiectul studiului „Sfânta economie” de Luigino Bruni și Alessandra Smerilli (Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, București, 2010).

Cuvântul cheie este „fraternitate”, folosit cu blândețea sufletului temător de Dumnezeu, fără amenințarea ghilotinei. „Franciscanii au avut această intuiție: «atâta timp cât există un sărac - sărac nu din alegere, ci pentru că îndură sărăcia - orașul nu poate fi fratern». Acest concept va deveni apoi o temă fundamentală a Iluminismului napolitan din secolul al XVIII-lea; se va spune, de fapt, că fericirea este publică, pentru că ori suntem cu toții fericiți, ori nimeni nu e fericit”.

Economistul Stefano Zamagni de la Universitatea din Bologna, prefațatorul lucrării, explică: „Dacă se caută un deșeu pentru surplusul generat în procesul productiv, îndepărtând astfel bogăția care stânjenește, trebuie procedat în așa fel încât toți oamenii să poată participa - cel puțin tendențial - la activitatea economică. Și astfel se naște piața ca spațiu de includere a tuturor”.

Fraternizarea implicită din binecunoscutul episod al îmblânzirii lupului din Gubbio determină o dublă schimbare de mentalitate, o „pocăire” bipartită, atât din par-

tea fiarei cât și a cetățenilor:

„Îi spune Sfântul Francisc lupului din Gubbio: «Ești rău când sfâșii ce găsești în calea ta, dar sunt sigur că o faci pentru că ți-e foame». Le va spune apoi locuitorilor din ținutul Umbriei: «Convertiți-vă și potoliți foamea lupului». Asta pentru a arăta că o convertire este reală atunci când schimbă percepția noastră asupra lucrurilor și asupra celorlalți, determinându-ne astfel să ne schimbăm comportamentul”.

Sărăcia nu constituie întotdeauna un blestem, ci poate reprezenta o cale către fericire. A dori să nu ai înseamnă renunțarea benevolă la tot ce este suplimentar, fără de folos, la acumularea continuă provocată de viciul lăcomiei. Pe de altă parte, foamea lupului, mizeria poporului strică frumusețea pauperității. Universitarii italieni îl citează pe economistul iranian Majid Rahnema, autorul lucrării „Quand la misere chasse la pauverte” (Când mizeria izgonește sărăcia), unul dintre experții angajați de O.N.U., care distinge cinci forme de sărăcie:

„[1] sărăcia aleasă de mama și de bunicul meu, adepți ai sufismului, după modelul marilor săraci ai misticii persane; [2] sărăcia aleasă de unii săraci din cartierul în care mi-am petrecut primii doisprezece ani ai vieții; [3] aceea a oamenilor care trăiesc într-o lume în curs de modernizare, cu resurse insuficiente pentru a ține pasul cu cursa pentru satisfacerea nevoilor create de societate; [4] cea legată de insuportabilele privațiuni suferite de o mulțime de ființe omeneste reduse la forme umilitoare de mizerie; [5] în sfârșit, sărăcia reprezentată de mizeria morală a claselor avute și a unor medii sociale peste care am dat în decursul carierei mele profesionale”.

Cine n-are resursele necesare să-și hrănească și să-și îngrijească pruncii nu poate să trăiască „o viață sobră și generoasă”. „Pentru omul cu burta goală,

mâncarea devine Dumnezeu” - ne atenționează Mahatma Gandhi. Tocmai de aceea, revolta populară din decembrie 1989 n-a adus roadele așteptate. Oamenii i-au ales ca lideri pe cei care au umplut alimentările cu produse date pe cartelă în vremea dictaturii comuniste. „Când omul se află într-o astfel de situație, el devine cu ușurință robul celui care îi promite acea hrană”.

Există și stări mai rele decât sclavia indusă de „bunăvoința interesată” a clasei conducătoare. Recent, presa a dezvăluit una dintre laturile întunecate ale Jiboului: mizeria provocată și întreținută de cămătari în colonia Cărămidarilor. Locuitorii de aici trăiesc de pe o zi pe alta, deoarece adesea singura lor sursă sigură de venit este alocația pentru copii. Când li s-au terminat banii, ei s-au împrumutat de la niște „binevoitori”, care ulterior le-au cerut o dobândă peste măsură de mare. Ca să fie siguri că-și recuperează banii, infractorii au confiscat actele de identitate ale victimelor și s-au dus direct la oficiul poștal ca să ridice ajutorul de stat destinat creșterii și educării copiilor.

În cartea lor, Bruni și Smerilli dedică un întreg capitol „Dezbaterii asupra cametei și a dobânzii”, un fenomen care a întunecat Evul Mediu prin exploatarea nemiloasă și sărăcirea populației. Franciscanii au găsit o soluție de lungă durată: „Muntele de pietate” (Mons pietatis), o bancă populară care oferea credite accesibile, fără acte de identitate, la o dobândă de doar câteva procente (față de 30-40% cerută de băncile comerciale din epocă), garantată printr-un gaj de dublul valorii solicitate. Garanția era recuperată integral la înapoierea datoriei.

Sistemul a supraviețuit până în zilele noastre, sub forma caseilor de amanet. Uneori, precum în romanul „Fereastra de sus” al lui Raymond Chandler, oamenii au recurs la ele nu numai pentru a împrumuta o sumă, ci și pentru a

depozita temporar niște obiecte, obicei care a creat probleme încă de la început. La începutul primăverii, italienii se îmbulzeau să-și depună ca gaj paltoanele și plăpumiile. Imaginați-vă ce s-ar întâmpla dacă în martie toți șoferii ar merge să-și amaneteze anvelopele de iarnă ca să scape de grija unui spațiu de depozitare!

„Munții de pietate” au fost gândiți ca o soluție de combatere a mizeriei, principalul motiv al decăderii umane. Unul dintre primele instituții de acest tip s-a înființat în 1462 la Perugia, sub coordonarea a patru figuri franciscane importante: Bernardin din Siena, Giacomo della Marca, Michele Carcano și Fortunato Coppoli. Dintre frații care le-au continuat truda, în ciuda opoziției manifestate de cămătari, merită menționați Marc de Montegallo și Bernardin din Feltre.

Iată deci că, în mod paradoxal, primele bănci populare au fost fondate de un ordin călugăresc cerșetor, trăitor printre nevoiași, care a recurs la ajutorul oamenilor ca să-i sprijine pe cei defavorizați, „leproșii” comunității. De ce? Pentru a asigura tuturor fraților, laici sau monahi, binecuvântarea Domniței Sărăcia. Prin crearea și susținerea unei frății vii, grijile cotidiene pot fi rezolvate sau ținute în frâu, oferind răgazul necesar pentru apropierea de Dumnezeu. Pacea și binele comunității reprezintă realizări spirituale și împliniri sufletești ce nu pot fi dobândite cu bani.

Sfântul Francisc le spunea celor trimiși să săvârșească lucrarea Domnului: „Trebuie să simțiți mai mare bucurie cerșind, decât dacă un om pentru un ban v-ar da în schimb o sută de dinari, deoarece tuturor celor cărora le cereți de pomană le oferiți în schimb iubirea lui Dumnezeu, spunând: «Din iubire față de Domnul Dumnezeu, faceți-vă pomană cu noi!» Și față de această iubire cerul și pământul sunt nimic”.

O Rusie demitizată

Marian HORVAT

Alain Besançon se remarcă încă o dată, prin cea mai recentă lucrare a sa, „Sfânta Rusie”, ca un remarcabil și atent cercetător prin toate aspectele societății rusești, trăsăturile sale aflate în umbră și cele care i-au marcat parcursul istoric. Acesta vrea să aducă lumină acolo unde s-a statornicit mitul, obiectivitate unde s-au impus clișeele.

Încă de la început, autorul ne atrage atenția asupra faptului că imaginea Rusiei în Occident este deformată de iluzia unui exagerat misticism, crezut a fi o trăsătură fundamentală a spiritului rus. Și asta în pofida istoriei sale, cunoscută în profunzime și studiată îndelung.

Besançon rezervă un capitol întreg minciunilor care au apărut despre Rusia, de la Potemkin la utopia comunistă. Șiretenia conducătorilor, falsa lor evlavie, schimbările apărute în societatea rusească, în muzică, film, în limbajul deseori fals, folosit la vârfurile puterii, mențin o imagine denaturată și deformantă, adâncind și mai mult prejudecățile și superficialitatea impresiilor.

Ortodoxia ocupă un loc important în istoria Rusiei, popoarele acestui uriaș stat s-au identificat cu această credință, conferindu-le trăsături și o viață religioasă specifică. Autorul se oprește îndelung asupra diferențelor dintre catolicism și ortodoxie, intrând într-o profundă sondare teologică pentru a cunoaște aspectele cele mai semnificative ale acestora.

Nu este dată uitării nici influența Bizanțului, pentru ca mai apoi să fie trecute fugăr în revistă principalele evenimente ce au avut un impact puternic asupra statului rusec. Ivan cel Groaznic ocupă un

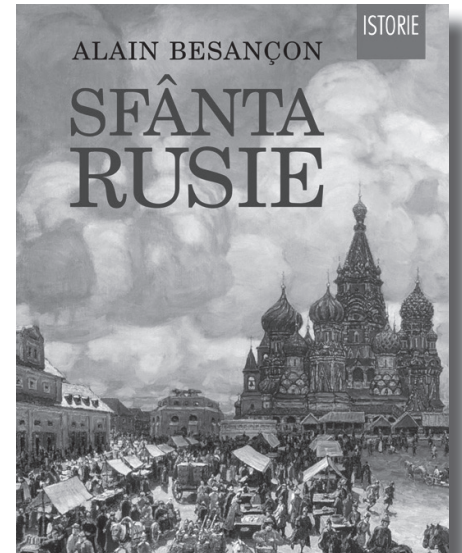
loc aparte, cu megalomania, nebunia și atrocitățile săvârșite, dar și cu credința sa puternică.

Slavofilismul poate fi înțeles prin încercarea de a cunoaște în profunzime specificul rusec, viața acestui popor și ce înseamnă cu adevărat a fi rus. Pușkin a dovedit un patriotism înflăcărat și un mare atașament pentru țara sa, dar asta nu l-a împiedicat să disprețuiască decadența și nimicnicia nobililor. Dostoievski considera că celelalte popoare nu pot înțelege poporul rus, datorită geniului său, iar Kirevski făcea și el o expunere detaliată a vieții acestui neam.

Liberalii, cum ar fi Ceaadaev, voiau o mai strânsă legătură cu viața europeană și preluarea modelelor apusene, care să fie puse în practică de funcționarii școliți în Occident. Socialismul s-a remarcat prin Alexander Herzen, iar Lenin a căutat să impună propria-i doctrină: marxism-leninismul.

Besançon analizează regimul instaurat de Lenin și modificările pe care acesta le-a implementat. Au apărut două școli istorice distincte, menite a explica acest fenomen: prima identifica în istoria țării un stat polițienesc, pe urmă amplificat de sovietici, un regim dur și rudimentar, unii istorici defăimând „trecutul pentru a îndulci prezentul”. A doua școală istorică, din care face parte și autorul, scoate în evidență faptul că ideologia se află la baza regimurilor comuniste, precum și caracterul lor utopic.

Iluziile franceze în privința Rusiei se regăsesc atât la slavofili, cât și la cei care vor să urmeze linia occidentală. Impresiile greșite s-au schimbat atunci când Apusul a înțeles că progresul în Rusia era ireal, asemeni caselor lui Potemkin, iar

Primul Război Mondial a demonstrat din plin asta. Dar în Franța, comunismul a întreținut numeroase iluzii, datorită unei consistente baze muncitorești. Revoluția bolșevică era privită ca o încununare a Revoluției Franceze, iar splendidul balet rusec și frumusețea Kremlinului au avut și ele rolul lor. Un exemplu tipic de astfel de orbire, păstrată până la sfârșit, găsim la Pierre Pascal.

Besançon își sfârșește studiul despre Rusia prin a arăta că „pasiunile îi împiedică pe francezi s-o vadă așa cum este”. Ignoranța și naivitățile îl scot din sărite pe istoric, care are aceeași dorință ca și Marx: aceea de a substitui faptele credinței.

Demitizarea și o privire obiectivă, lipsită de orice soiuri de pațimi, sunt scopurile acestei lucrări erudite a lui Alain Besançon, care ne demonstrează, încă o dată, puterea sa de convingere, forța argumentației pertinente și a sondării curajoase a obscurităților persistente în istoria Rusiei, însoțite de o cunoaștere temeinică a societății rusești, nu așa cum o vedem noi, ci așa cum este ea cu adevărat.

Satul meu cel de demult.

Vreme de război (II)

Augustin MOCANU

Țara

Tata, țăran român din Ardeal, prea puțin umblat în lume, după ce a trecut dincolo de Nistru, a rămas descumpănit. A realizat că se află în altă lume. La noi, peisajul e total diferit. Toată Țara e încrețită ca o pânză mare; oriunde te duci dai peste dealuri și văi, tot dealuri și văi. Dacă toamna, într-o amiază senină de octombrie, ești sus pe Straja Popii, la Cigaștău, pe Ciolt, lângă Aiton, pe Straja Mare de la Hodăi ori numai La Făgădău în Deal, lângă Porodicu', de-aici, din mijlocul Țării Ardealului se vede până departe, neînchipuit de departe. Ca niște enorme valuri de mare, de la picioarele noastre și până la marginile orizontului se văd dealuri și văi, dealuri și văi, care, învăluite și îmbrățișate de lumina blândă a clipei, strălucesc sub soarele zilei în culorile dulci, dar vii ale toamnei. Privirile se lăfăiesc într-o adevărată baie de frumuseți: pășuni întinse pe dealuri arse de soare, luncile verzi cu otăvuri mustoase unde pasc în voie ciurzi de bivoli negri ca mocirla, de vite albe mai ales vaci de lapte, turme de oi, care, în mișcarea lor imperceptibilă de la distanță par când grămăjoare de miți, când viermi de mătase învelindu-se în gogoșii lor. Ici-colo, biserici albe înaltă spre cer turnuri roșii terminate în cruci sclipitoare de argint, jucând în lumină ca niște oglinzi. Tocmai în fund, cu frunțile lor veșnic albe de omăt, Munții Rodnei, rezemându-se de cer, închid depărtările.

Tata spunea că, priviți de pe malul Nistrului, cam în același fel se văd și Munții Moldovei cu Ceahlăul și Rarăul, atârând de cer.

Altceva e dincolo de Nistru. Țara aceea e dreaptă ca masa. Dacă e senin, privirile zboară în necunoscute și nemărginite depărtări. Nu e deal, nu e vale, nu e pădure, nu e nimic. Undeva departe, nu se poate bănuie unde, cerul își sloboade pânzele sale albastre și gata, acolo ți s-a oprit vederea. E un capăt de lume fugător, căci niciodată nu-l vezi mai departe sau mai aproape. Dacă fugi către el ți se pare că stai pe loc, fiindcă de la tine până la el a rămas aceeași depărtare. La noi, în fiecare scobitură de deal, în fiecare vale e câte un sat, ba două aproape legate între ele. Acolo trebuie să-ți bați caii o zi pentru a merge dintr-un sat în altul. Rare satele, rare drumurile, pustie țara și mereu te prinde frica neștiind unde te afli, încotro să apuci, cât mai ai de mers pentru a da de case și de oameni.

La „Trăznita”

Deși a trecut Nistrul pe lângă Tiraspol și a străbătut Transnistria, ajungând la Bug, tata nu ne-a spus nimic despre țiganii strămutați acolo. Poate că aceia

au ajuns mai târziu, în cursul anului 1942, când tata se întorsese acasă. Câte ceva știam noi despre povestea țiganilor duși peste Nistru. Nu toți cei luați cu forța au rămas acolo să piară. Mulți s-au întors acasă pe jos imediat ce au fost lăsați să se așeze, să muncească și să trăiască unde n-au dorit. În Boj nu erau țigani, însă veneau destul de des din Cara și din Cojocna, unde se zicea că trăiau mulți. Lucrau ei ce lucrau, dar mai mult cerșeau în timpul marilor sărbători de Crăciun și de Paști. La jocul tineretului din Boj cântau niște țigani din Cara. Unul zdravăn, negru ca bivolul, înalt și frumos, cu barbă căruntă, îmbrăcat bine, încins cu un șerpar lat la brâu, în care avea tot felul de scule mici, căuta prin Boj porci morți să le ieie pielea ca să facă din ea ciure. Cred că era din Banabic (azi Vâlcele). Într-o vreme n-a apărut în sat vreo șase luni. Întrebat, a zis că l-a dus domnu' Antonescu la Trăznita și-a venit de-acolo tot pe jos ca să nu-l prindă și trimeată înapoi. Îl chema Boca. S-a nimerit ca Ica Lencii să aibă un copil tare negru. Bojenii l-au apropiat de țiganul-ciurar, l-au ciufulit Boca și așa i-a rămas porecla. Era ceva mai mic decât mine. Venise pe lume după fratele său Vasile zis Vasălia Ichii, cu care eram leat și umblam deodată la școală. Din 1947, când m-am dus în Cluj la școală nu i-am întâlnit și nu mai știu nimic despre ei în afară de faptul că au trăit drama rămânerii orfani, căci tata lor, Șipoș Vasile nu s-a întors niciodată din Rusia, deși Ica și copiii l-au așteptat ani mulți cu răbdare și nădejde în suflețe.

Azi se spun și multe minciuni privitor la Transnistria. Un repoter care nu cunoaște nici istoria și nici geografia României primește și publică prin radio o informație despre drama unui țigan din Huedin pe care jandarmii români l-ar fi dus în Transnistria. E fals! E total fals, căci din septembrie 1940 până în octombrie 1944 orașelul Huedin se afla în Ungaria, nu în România. Aceeași falsificare a adevărului istoric se face adesea, nu fără intenție denigratoare la adresa noastră, când se afirmă că jidanii din Transilvania au fost duși în lagărele morții administrate de hitleriști, neprecizându-se că acei nefericiți proveneau din nord-vestul Transilvaniei, deci ei erau cetățeni ai Ungariei. Evreii din România au suferit și ei multe, dar n-au fost duși în lagărele de exterminare naziste.

Evreii, tata și drenul

După ce tata s-a întors de pe front, a avut statutul

de soldat mobilizat pe loc, fiind obligat să lucreze la calea ferată într-un program de zece ore pe zi, căci țara se afla în stare de război. Atunci căile ferate constituiau principalul mijloc de transport. Armata noastră precum și cea germană au folosit din plin avantajele oferite de Căile Ferate Române. Tata a lucrat permanent într-o echipă de întreținere a căii ferate. În anii războiului a muncit la construirea unor drenuri pentru prevenirea alunecărilor de teren dintr-o zonă unde acest fenomen era frecvent. Să ne explicăm. Pe tronsonul de cale ferată Apahida - Războieni se face trecerea din Valea Someșului în Valea Mureșului și, pentru a se realiza aceasta, trebuia surmontate dealurile pe vârfurile cărora se află cumpăna apelor dintre bazinele celor două râuri. Văi sau defileuri naturale de trecere nu există. S-a apelat la soluția construirii a patru tunele: două lângă stația Tunel, în hotarul Cojocnei, și două aproape de stația Boju, în hotarul acestui sat, unde se află punctul cu cea mai mare înălțime. Din cauza structurii straturilor de pământ, a ploilor îndelungate din primăvara și vara anului 1941 și din pricina unei circulații rapide, intense și cu încărcături foarte mari, căci o mare parte din armata germană care a acționat în Grecia și apoi în URSS a utilizat acea linie modernizată și dublată în anii 1937-1939, începând cu anul 1941 alunecările de teren care puneau în pericol circulația s-au extins, mărit și permanentizat.

Ce este un dren și cum se construiau atunci drenurile în preajma stației Boju?

Drenurile de la Boju sunt niște șanțuri late de cel mult un metru și adânci până la peste zece metri, umplute cu bolovani de piatră tare având mărimea unor bostani sau pepeni galbeni, printre care se scurge apa din terenul respectiv, ajunge pe fundul șanțului și de acolo iese afară. În acest fel, straturile de argilă rămân tari și nu mai alunecă. La construirea drenurilor lucrau țărani săraci ca tata, mulți bojeni și hodăieși îndrumați de maistrul-miner Canta din Boj. Lucrările de drenaj începeau de la poalele dealului, urcau ce urcau și treceau pe sub calea ferată să prindă și izvoarele de suprafață existente acolo. După câte mi-a explicat tata, în adâncime se intra până se ajungea la un strat format din rocă tare și impermeabilă, ceea ce asigura stabilitatea terenului.

Alături de țărani lucrau și câteva zeci de jidani. Aceștia alcătuiau un fel de colonie de muncă silnică făcută în interesul statului. Duceau o viață semiliberă. Lucrau sub supraveghere, locuiau în niște bărci anume ridicate, nu puteau părăsi șantierul. De sâmbătă la amiază și până luni dimineață aveau învoire să plece la familiile lor pentru a se aproviziona cu alimente și a se spăla. Erau oameni de treabă, practicând fel de fel de meserii. Se înțelegeau bine cu bojenii, care, pe bani, le aduceau lapte, ouă, smântână, brânză, verdețuri din grădina și prune, multe prune. Cred că prin iulie 1942 le-am făcut evreilor o vizită. Aveam zece ani. Tata lua-

se suveica mașinii de cusut a tătăișii Marie a lui Lombar și sâmbătă o dase unui evreu s-o ducă cu el și s-o repare. Omul a adus piesa luni dimineață, tata sosea doar spre seară acasă cu ea. Tătăișă m-a rugat să merg la bărci și s-o aduc eu să poată reîncepe mai devreme lucrul întrerupt de câteva zile. M-am dus. Atunci i-am văzut singura dată pe acei evrei și tata m-a dus până lângă un dren să mă uit și să văd și eu cum e, unde și cum lucrează oamini. Mulțumesc lui Dumnezeu că acuma, la șaptezeci de ani de atunci, știu ce am văzut acolo, aproape tot îmi amintesc și scriu exact așa cum a fost. Am intrat în baracă la meșterul acela (îmi pare nespuse de rău că n-am auzit nume și nu știu nici unul cel puțin). Era un bărbat zdravăn, frumos și sănătos, curat, îmbrăcat sumar fiindcă era vară și dâșii se aflau în pauză de lucru. În baracă era ordine. Paturile, cam înghesuite, erau aranjate militarmente, iar dușumeaua de pământ, ca la casele bojenilor, era curată, bine măturată și fără gropi. Mi-a dat suveica învelită într-o cârpuță de olandă, eu i-am dat banii și, drept mulțumire, și o oiagă de-o litră plină cu lapte de vacă de la tătăișă.

Pentru mine drenul era ceva de speriat. Și atunci când eram un școlar de clasa a doua vederea drenului m-a îngrozit. Era un șanț adânc, adânc, cu pereții de argilă galbenă, bine șpraițuiți, din care curgea încet apă, un fel de mocirlă vâscoasă, care se prelingea până la fund unde băltea. Lucrătorul de jos era dotat cu un hârleț bine ascuțit, o lopată încăpătoare, un târnăcop cu codă scurtă, o vadră cu cârlig și o cană. Când ajungea la locul de muncă, folosind găleata cu cârlig și cana de pleu, lua apa și deodată cu el acționau la fel toți cei de la fund, umpleau vedrele, dădeau cârligul celui de deasupra sa și așa mai departe până într-acea mână, cea aflată chiar sus. Gălețile se clătinau, se loveau de pereții drenului sau de șpraițuri, apa cădea peste muncitori. După vreo oră de chin, treceau la săpat. Cu uneltele date, săpau argila cleioasă, o lua cu lopețile grele, încărcate de tină și o aruncau în sus de pe un pod pe altul până ajungea, poate, pentru prima dată de-o veșnicie, s-o vadă soarele. De acolo, oameni norocoși, o cărau cu târgi sau cu roabe și ridicau mormane de noroi steril distrugând pământurile arătoare din jur.

În iadul umezelii și noroiului cleios din dren au lucrat bojenii săraci, tata și evreii luați cu forța.

O minciună

Prin iulie 1943, un nebun, crezând că glumește, a strigat de pe Păpușel peste sat să meargă lumea repede la gara Boj că s-a închis drenul peste oameni. Înnebuniți de frică, din cauza necunoașterii situației concrete, și, presați de valuri de reprezentări apocaliptice iscate în închipuire, care se perindau cu iuțea gândului în mințile lor aprinse, oamenii, care au pornit la drum împinși de forța neiertătoare a Sorții, s-au strâns laolaltă pe cale, urcând către Hodăi, de unde

trebuia să se îndrepte spre bărcile jidovești și spre drenuri. În marea lor vânzoleală, ei, dintr-odată, au devenit o gloată asemănându-se cu o turmă de animale cuprinse de senzația morții, căci și-au pierdut simțul oricărei puteri de orientare. Pe când au ajuns la Făgădău în Deal, cei mai mulți erau istoviți, gata să cadă jos. S-au oprit la fântâna Porodoaii să se răcorescă. Tocmai atunci, a sosit călare un fecior de-a lui Mihai din Boj-Cătun, care le-a spus că vine de la gara Boju, unde nu s-a întâmplat nimic. Feciorul ala a lui Bolboacă a mințit, vrând să râdă de muieri și de niște fete, știute de el, care au drăguții la lucru în drenuri.

Horthyștii nu dorm

Așa cum era, urât și greu ca lumea acelor ani, timpul trecea încărcat mereu de întâmplări pe care nimeni nu le dorea. Vești despre atrocități cu scene de groază circulau din gură în gură, fiind relatate cu vorbă joasă și ochi umezi, lipiți în pământ, cu vaiete îndreptate spre Cel de Sus, rugat să pedepsească pe vinovați, știind că odată și-odată așa va fi, numai să aibă oamenii răbdare, că la toate le sosește vremea și să înțeleagă și ei că Dumnezeu nu bate cu bota.

O refugiată care a trecut într-o noapte întunecoasă prin lanul de trestie de la Astupătură și a ajuns în sat

udă și plină de tină ca un goțoi, zgâriată rău pe obraz, pe mânuri și pe picioare, povestea că într-un sat de lângă Hogin, niște horthyști l-au prins pe popa românesc, l-au bătut și l-au alungat din parohie, dar omul a crezut că creștinii sunt tot creștini și a făcut plângere unde se cădea s-o facă, după care aceiași techerghei, l-au atacat din nou și l-au omorât apoi, în văzul și spre înfricoșarea sătenilor, i-au băgat un cârlig pe sub barbă și i l-au scos prin gură. Așa l-au târât de câteva ori de-a lungul satului și nimeni n-a îndrăznit a spune ceva de teamă că s-ar putea să pățească la fel.

Un cărean a trecut *dincoace* să nu-l ieie ungurii cătană, că pe români nu-i îmbrăcau militărește și nu-i puneau la instrucție, ci din ei făceau niște detașamente civile numite: *hadimunka* sau *munkaegység* pe care le foloseau la orice fel de lucrări, dar nu le asigurau condiții de viață, motivându-se că aceia nu sunt militari. El a adus în sat *Povestea găștelor ungurești* care ar fi trecut clandestin în România. Când s-au întors acasă la Moriști, zicea căreanul, gazda le-ar fi întrebat:

- Unde-ați fost, găștele mele?

- Bună zua, gazda nost!

Noi în România-am fost

Și vinim în pielea goală,

Sora noastă fierbe-n oală.

Cultură în șură

Alexandru JURCAN

Sună incitant, bizar, nostalgic și vetust. Evenimentul a avut loc sâmbătă seara, 29 iunie 2013, ora 22 în satul Hida din județul Sălaj, chiar în șura lui badea Florea a lui Juvri. Acolo s-a jucat piesa *Fisura* de Flavius Lucăcel, sub egida asociației culturale JAD din Cluj, cu sprijinul financiar al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Primăria comunei Hida s-a implicat total, asigurând intrarea liberă tuturor.

Am sosit seara pe la ora 21. Am oprit mașina să întreb unde e locația. Era suficient să pronunți cuvântul *șură* și fețele sătenilor se destindeau într-un zâmbet larg, plin de mândrie locală. Badea Florea se ținea bine la vârsta sa înaintată. Curtea era plină de bănci. Scena se înălțase în șura deschisă, evitând fânul debordant. Reflectoare, tehnicieni, găini domolite, porumb verde, cer mirat. Autorul Lucăcel se bucura precum un copil, primind spectatorii cu o agitație tonică. Regizorul Victor Olăhuț pune la punct ultimele detalii. Actorii Anca Hanu, Adriana Băilescu, Florentina Năstase și Leonard Viziteu au urcat pe scenă la ora 22 fix.

Piesa *Fisura* face parte din volumul *Marțianul Telemah*, editura Eikon, 2008, Cluj-Napoca. Ovidiu Pe-

cican semnează o prefață incitantă, afirmând că Lucăcel „s-a autocondamnat la un destin de dramaturg solitar și încăpățânat, la un mers pe sârmă și ludic, și scrâșnit”. Numai că spectacolul a provocat râsete în serie, aplauze frenetice de la spectatori simpli, gata să accepte teatrul în viața lor, aidoma fascinației caravelor cinematografice revoluționale. Pe ei, pe spectatori, nu-i interesau posibilele filiații ionesciene ori beckettienne. Râdeau de Ani, de Michi, de Marina și de Gogu. La Flavius Lucăcel burlescul coabitează cu absurdul, realul se dilată, tehnica sperie, ba creează și monștri.

Regizorul Victor Olăhuț a adaptat impecabil textul. Nu se putea să fie mai inspirat, mai ales că a creat și momente muzicale adecvate, fără nimic ostentativ, integrate artistic și cu măsură. A strălucit Anca Hanu, într-un registru comic divers, cuceritor. Moșul a fost interpretat de Florentina Năstase cu finețe actricească, dar și cu umor, doar că am ...suferit puțin, însușindu-mi pentru o clipă așteptările sătenilor, care ar fi preferat un actor. Adriana Băilescu joacă natural o fufă colorată, iar Viziteu știe să-și pună în slujba comediei statura masivă, creând un personaj limitat și tâmp.

O revistă, un festival, mai multe dileme

Alice Valeria MICU

„Când am realizat prima ediție a Festivalului, în 2011, prima întrebare pe care ne-au pus-o mulți a fost *ce fel de festival de teatru, de muzică, de film?* A fost destul de greu să explicăm că e un festival atipic, așa cum e și *Dilema Veche* – o revistă care, după douăzeci de ani, e greu de inclus în vreuna dintre categoriile curente ale presei.” A mărturisit Mircea Vasilescu, redactorul șef al revistei *Dilema Veche*.

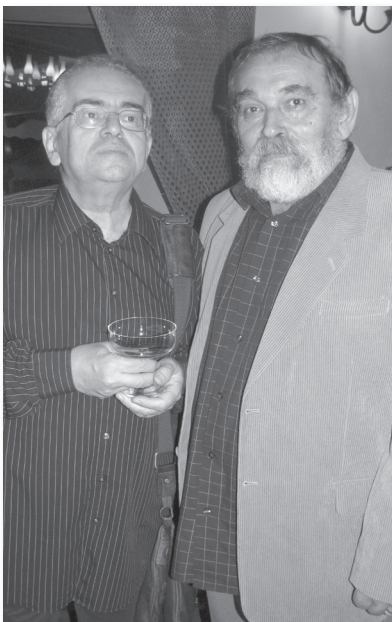
Cu amintirile vii de la prima ediție a festivalului *Dilema Veche*, unde am reîntâlnit oameni dragi sufletului meu, Florin Iaru și Robert Șerban, am luat drumul către Alba Iulia. Mă atrăgeau și anul acesta nume, subiecte, momente, perspective, dar mai ales posibilitatea de a petrece trei zile și cumpăna dintre vară spre toamnă la umbra venerabilei cetăți a Albei Iulia.

Prima zi de festival, vineri, 30 august, a fost dominată de fondatorul revistei, Andrei Pleșu și de agitația localnicilor de a-și face rost de invitație la conferința susținută de aristocratul culturii române contemporane, *Despre bătrânețe: întrebări, neliniști, bucurii*. Festivalul care se declarase unul deschis, a început cu ușa întredeschisă. Până la urmă, celor 400 de invitați de pe scaunele sălii de conferințe a Hotelului Medieval li s-au adăugat alți câțiva zeci de vrednici ascultători, care au savurat vorba domoală și spiritul plin de umor cu care profesorul academician Andrei Pleșu ne-a dominat mai bine de o oră. Tema ar fi putut părea derizorie, dacă cei mai mulți dintre participanți n-ar fi fost atinși de spectrul inevitabil al bătrâneții. Dacă în cazul parabolilor lui Iisus i s-a reproșat că n-ar avea

pregătirea și studiile teologice necesare, în cazul subiectului în discuție, Andrei Pleșu s-a declarat în deplinătatea competenței. Întreaga expunere, construită pe spuneri celebre ale marilor gânditori ai omenirii, dintre care n-au lipsit Cicero sau Constantin Noica, a beneficiat de umor, vorbitorul știind, mai bine decât oricine, că un vârstnic jovial, care știe să evedențieze și să ironizeze cu nonșalanță tarele bătrâneții este preferabil unuia care se vaietă mai mereu. Am rămas cu un discurs agreabil, presărat de aplauze la scenă deschisă, cu informații noi și cu o concluzie zguduitoare: bătrânii sunt capabili să mijlocească între viață și moarte, între cunoaștere și taină, între moarte și reînviere.

Odată ieșită în lumea cetății, cu vorbele lui Andrei

Pleșu încă răsunându-mi în minte, am străbătut zona pietonală, cu ultimele raze de soare pe umeri, în căutarea unor fețe prietenoase și m-au însoțit numeroase grupuri statuate amplasate pe alee. Lume, tarabe cu suveniruri și obiecte ale meșteșugarilor locali, bere, copii, agitație, scene cu dansatori, fragmente de melodii de odinioară remixate, imagini proiectate pe pereții bătrâni. În întunericul nopții, momentul coregrafic regizat de Vava Ștefănescu, iar pe o altă scenă, într-un iureș amețitor, Răzvan Mazilu și Dan Badea interpretează un fragment din spectacolul Șaraiman, de la teatrul Odeon din București, lumea se desfată cu berea de toate felurile, Conu Iancu ne îmbie cu bere nemțească nefiltrată, pe o lespede sfârâie plăcinte îmbietoare, copiii întind pe degete vata de zahăr cu arome și culori diverse, floricele de porumb pocnesc vesel în aparate.

În timp ce în incinta Hotelului Medieval, protagoniștii, invitații și participanții direcți la festival împărtășeau primele impresii în jurul unui pahar de vin, lumea a putut urmări în curtea Palatului Principilor Ardealului filmul documentar, de Oscar 2013, **Searching for Sugar Man**.

Fericirea a avut multe chipuri în prima zi de festival, dar chipul prietenilor vechi sau noi, va rămâne mereu legat de clipe frumoase la Alba Iulia.

La vremuri noi, dileme noi

Dimineața a fost rezervată lumii copiilor, cu exerciții de scriere creativă și benzi desenate, conduse de Adina Popescu și Alexandru Ciubotariu, iar pe la amiază, sub soarele generos, prelins pe cărămizile aliniat militarește ale zidurilor, pe șanțurile din flancul sudic al cetății stau aliniat 30 de panouri uriașe cu imagini decupate din înălțimile amețitoare ale Himalayei, surprinse de criticul și poetul Marius Chivu în urmă cu doi ani, cu prilejul unei expediții extrem orientale. Ca și cum labirintul șanțurilor n-ar fi fost îndeajuns,

piscurile Asiei, chipurile prietenoase și instantaneele bizare ce ne pândeau de pe panouri au fost acompaniate de șuieratul săgeților, în goana lor spre țintele plasate ceva mai încolo. Tați mândri și puști molipsiți de pasiunea paternă se întrec în iscusință, iar la miezul zilei, cu alai de turiști curioși, înarmați până în dinți cu aparate foto, camere video și tablete, se produce mult așteptata schimbare a gărzii. Soldații mărșăluiesc în uniformele epocii habsburge, toboșarii răpăia auzul, trei cai negri, cu coama vălurită bat din copită. Tot trei sunt tunurile ce salută cu salva solemnă mijlocul ultimei zile de vară.

Pe platou, lume puțină, întârziată se plictisesc în jurul unei beri, copiii se decid cu greu la sortimentul de înghețată la care încă mai au voie, cât se poartă mâneca scurtă, iar eu recapitulez ziua trecută și planific slalomul printre evenimentele ce aveau să urmeze, când observ o tânără timidă, îmbrăcată în întregime într-o rochie făcută din revista sărbătorită, **Dilema veche**. Discretă, într-un moment de maximă absență din partea organizatorilor și a presei (cu excepția mea...), tână se lăsa fotografiată de cea care aveam să aflu, era chiar sora ei și creatoarea rochiei. Îmi smulg camera foto și o invit să se lase immortalizată pentru eternitatea câtorva zile în care, sper eu, imaginile vor face deliciul participanților la festival.

După-amiaza mă găsește la Universitatea 1 Decembrie, unde în aula, are loc dezbateră *Identități locale, Identitate europeană*, moderată de Cristian Ghinea, avându-i protagoniști pe comisarul pentru agricultură, Dacian Cioloș, sălăjean de-al nostru, Eric Maurice, Iulia Badea Guéritée și Petre M. Iancu.

Pe tâșanul din curtea cetății, maratonul de poezie stă să înceapă. Ca un spirit tutelar și cu un aer patern, poetul alba-iulian Aurel Pantea este înconjurat de ceilalți poeți invitați să performeze, moderați de Simona Sora: Andrei Bodi, Adela Greceanu, Dan Coman, Domnica Drumea, Marin Malaicu Hondrari, Claudiu Komartin și Radu Vancu. Îmi rămân la suflet câteva:

Andrei Bodi*Omagiu lui Apollinaire*

Plimbă bastonul alb prin
Expoziție te întrebi de ce
Fixează Omagiu lui Apollinaire
Poartă ochelari are un ochi
Bandajat în celălalt
Culorile lui Chagall
Sfredelesc pînă
Țîșnește praful.

Dan Coman*poem*

după o lungă amorțeală mă găsesc iar irezistibil.
pătrund în mintea mea cu viteza unui ghepard
tînăr
și cu de două ori viteza unui ghepard tînăr alerg
prin odaie.
îmi dăruiesc o deosebită plăcere. pur și simplu
sorb aerul: sînt bucuroși.
abia de-mi pot face față (mă recunosc pînă și cînd
dansez).
cu o șiretenie fără seamăn ajung lîngă inima mea.
îmi vorbesc dar trebuie să am grijă: numai lăudîndu-
mă excesiv
trec dintr-o zi într-alta.
sînt cu adevărat o ființă uluitoare.
nu mai știu ce să fac: mă găsesc irezistibil.
deschid fereastra și pămîntul năvălește ca o apă
limpede în odaie.

Domnica Drumea*Creatură hibridă*

lucrurile frumoase mă distrug
sînt mult mai bătrînă decît tine
creatura hibridă căreia îi e mereu foame
am lăsat în urmă o casă sub asediu
nevoia mea de a mă crucifica
de a atinge orice mînă întinsă
îți cerșesc mila
deși între noi nu există milă
doar un glob fosforescent care ne luminează
pe dinăuntru
în lumina zilei mă dezintegrez
creatură hibridă fără inimă
și fără sex
am o soră geamănă
ea rîde și pentru mine

Adela Greceanu*Provinciala*

Îmi lipsește cu desăvîrșire talentul de a fi femeie.
Sînt o provincială vizavi de dragoste.
Folosesc mai mereu cuvintele altora
cînd trebuie să vorbesc,
din fericire destul de rar.
Sînt o provincială vizavi de limbaj.

De obicei prefer să stau în garsoniera mea de 18
mp și

să mă uit pe geam de la etajul opt.

E bine că nu sînt nevoită să spun ce văd și ce gîndesc.

Dacă m-ar privi cineva din spate,
ar vedea o spinare de femeie sau de fetiță,
pe care atîrnă o coamă de păr brun.

Pe străduța care desparte blocul de cimitir,
trec dintr-odată patru, cinci, șase oameni pe biciclete.

Viteză. Soare.

Șapte, opt.

În cimitir au înflorit castanii.

Provinciala de mine vede toate astea,
dar nu-i nimeni să o privească din spate,
cum stă acolo, cu spinarea ei de femeie sau de fetiță,
nemișcată.

Marin Malaicu-Hondrari*Lămurire*

tu ce ai?

am o mamă moartă.

am un tată mort.

sînt un îndrăgostit care are probleme
cu scrisul.

tot ce fac e umbră și scrum.

beau un ceai cald

mă uit pe fereastră

telefonul mi-e mort

mi-e tare dor de tine.

orice altceva e o infecție.

Claudiu Komartin*O femeie în vîrstă dansînd*

pantoum pentru Alexandru Mușina

Orice ți-ar spune despre talent sau virtute,

Meseria asta nu se învață atît de ușor,

Repeta maestrul retezînd cu mînă sigură tija

Unei flori crescute din disperare, ghemuită-ntr-un
colț.

Meseria asta nu se învață atât de ușor,
 Nu te mira, e ca dansul, și cei ce nu aud muzica
 Unei flori crescute din disperare, ghemuită-ntr-un
 colț
 Nu știu că cea mai mică mișcare poate schimba
 totul.
 Nu te mira, e ca dansul, și cei ce nu aud muzica
 Nu știu dacă să-i creadă pînă la capăt pe cei ce
 dansează,
 Nu știu că cea mai mică mișcare poate schimba
 totul
 În fiecare din noi, iar legănarea asta nu se oprește
 mult timp.
 Nu știu dacă să-i creadă pînă la capăt pe cei ce
 dansează
 Decît aceia care-au văzut o femeie în vîrstă
 dansînd
 În fiecare din noi, iar legănarea asta nu se oprește
 mult timp,
 Pînă cînd îți găsești ritmul și suflul și mișcarea-
 ncordată
 A mîinii, scriind insuportabil de greu și de blind.

Aurel Pantea

Fragmente cu nimitorul

Azi m-a văzut cel cu totul altcineva,
 mi s-a părut că așa este el azi: îmbătrînește,
 curînd nu se va opune, va fi o tristețe să-l înving,
 nu mai poate fi vorba
 de un război, s-a oprit o femeie lîngă mine, nu știa
 că îl poartă,
 cerea ceva de la o fată,
 la un magazin, au fost momente din acelea de via-
 ță grăbită, viață
 ce ucide fără să știe, era grăbit și el, a comandat
 repede și s-a dus în
 mulțime

Radu Vancu

Frînghia înflorită

Ce-ți spune unul dintre morții tăi
 cei mai dragi, cel mai iubit dintre morți,
 cînd te lasă inima să-l vizezi:
 „Dragule, aici a început deja.
 Nu mai poate dura mult
 pînă începe și la voi.
 Cubulețele de pămînt sar zi și noapte
 ca dopurile de șampanie
 de pe răposaii pe care-i învelesc.
 Cele acoperite de iarbă prea uscată
 se aprind și luminează ca trasoarele.
 Al meu cel puțin așa s-a aprins.
 Noi, sinucigașii, ne-am trezit fiecare
 așa cum ne-am făcut felul.
 Unul cu un cuțit în inimă,
 altul cu glonțul în creier,
 altul cu venele deschise.

Însă se lucrează din greu la imagine.
 Eu am primit același maiou flendurit
 în care m-am spînzurat
 și te aștept tot cu ștreangul la gît,
 dar rafiei i s-a poruncit să înflorească,
 iar Dumnezeu pictează fluturi
 pe fiecare petală din ștreangul de flori,
 atent de parcă mi-ar fi
 cel mai bun prieten
 bărbierindu-mă pentru nuntă.“
 Aici te trezești. Cami doarme liniștită,
 pijamaua cu Tweety se ridică și coboară lent,
 din pătuț se aude motorășul cu mucii
 din năsul lui Sebastian.
 Ca de obicei, după dezastru
 lumea e perfectă.

După-amiaza celor necontaminați de poezie s-a
 continuat cu dezbaterile dintre Cătălin Ștefănescu,
 Liviu Papadima și Radu Paraschivescu, *Lectura în de-
 plasare* despre cărți, biblioteci și lectură, la Biblioteca
 Batthyaneum, dezbateri moderată de Patricia Mihail.

Despre ce se mai citește azi, cine mai citește și pe
 ce suport, programul Biblionet implementat cu spri-
 jinul IREX și beneficiile aduse de era digitală, care nu
 vine să distrugă conceptul clasic de bibliotecă prăfu-
 ită, ci să o pună în valoare ca centru cultural viu și
 indispensabil comunității. Concluzia este evidentă:
 digitalul, utilizat cu inteligență potențează pofta de a
 citi. „Biblioteca poate deveni și locul unde fermierii să
 își poată rezolva online felurite probleme birocratice,
 de exemplu să completeze aplicațiile pentru a primi
 subvenții de la stat”, sugerează, Cristian Ghinea, asis-
 tînd din public la discuție.

Și precum arată cartea contemporană, așa s-a des-
 fășurat și dezbaterile, cu sincope în ceea ce privește
 receptarea, pentru că, nu-i așa, tehnica ne ucide, dar
 cu zâmbetul pe buze și cu un aer degajat, așa cum ne-a
 obișnuit Cătălin Ștefănescu.

La **Cafe Gavroche** un performance de zile mari,
 Mihai Călin și Alex Potocean dau glas *Cercetătorilor
 japonezi*, finalul tripticului *Spații*, semnat Maria Ma-

nolescu și Peca Ștefan și regizat de Andreea Vălean. Li se alătură pe scenă Constantin Cojocaru și Conrad Mericoffer, aducând în față trei povești legate de un club de legendă de pe Calea Victoriei din capitală, Green Hours. A fost premiera și de ea s-au bucurat cu entuziasm nedisimulat spectatorii din Alba Iulia.

Seara s-a lăsat cu răcoarea și umezeala toamnei. Spectatori înfrigurați sorb din priviri scena, unde jazzul clujean și mai apoi Maria Răducanu, acompaniată de contrabasistul Chris Dahlgren dau glas muzicii din suflutele lor și încălzesc aerul rece al nopții așternute peste Alba Iulia cu piese jazz, muzică lăutărească, muzica populară românească, interpretată în maniera atât de personală, până la sfâșietorul fado portughez. De pe esplanadă spectatorii se risipesc încet, ducând cu ei dulcea povară a unei zile de excepție.

Imaginația e cea care face legătura între rațiune și simțuri - H-R Patapievici).

Ca o nuntă din povești, festivalul are și o a treia zi care debutează cu vizita la **Biblioteca Batthyaneum**, urmată de proiecția de film **Anul dragonului** (regia: Iulian Manuel Ghervas și Adina Popescu).

După-amiază, în fața bibliotecii ne-am întâlnit în jurul unei a treia dezbateri, de această dată susținută de Dan C. Mihăilescu și Horia-Roman Patapievici, Despre neajunsurile de a fi „nou”, moderată de Mircea Vasilescu.

Începând cu orele 18.00 în trei case din oraș au avut loc lecturi susținute de autorii invitați, Ioana Pârvulescu, Florin Lăzărescu și frații Florian și Matei Filip. Intenția organizatorilor și a gazdelor prietenoase a fost de a reînvia tradiția saloanelor literare de altă dată.

Kyralina Librairie Française și Anthony Frost Bookshop, Librăriile Humanitas și Jumătatea Pli-nă au fost prezente cu standuri, de-a lungul întregului festival.

Și cum Alba Iulia s-a dovedit a fi deschisă festivalurilor, am asistat, la deschiderea Festivalului Enescu, Dilema veche aducând Rapsodia română la Alba Iulia în Cetate, în direct, de la Ateneul Român.

Fanfara Ciocârlia a concertat în închiderea festivalului.

Dacă un festival poate fi descris în cuvinte sau imagini, el poate fi revelat și cu ajutorul cifrelor, iar anul acesta, Festivalul Dilema Veche a însemnat câte 150.000 Ron, atât din partea Primăriei Alba Iulia, cât și din partea Consiliului Județean Alba, ne spune Nicolaie Moldovan. Aflați în tabere diferite, din punct de vedere politic, cele două instituții ale administrației publice locale au contribuit, financiar vorbind, în egală măsură, pentru susținerea acestui eveniment, care are toate șansele să rămână, în timp, o marcă a vieții culturale transilvane. La efortul financiar considerabil s-a adăugat cel logistic, dar cel mai important aport îl constituie cel în resurse umane.

Sumele necesare susținerii financiare a festivalului au fost prevăzute și adoptate încă de la configurarea exercițiului bugetar al anului 2013, dovedind astfel interesul și implicarea municipalității și a Consiliului Județean în continuarea colaborării cu revista Dilema Veche, cu scopul declarat al instituționalizării acestui festival la Alba-Iulia. Conform declarației lui Mircea Vasilescu, intenția este ca începând cu ediția a treia, festivalul să fie organizat în fiecare an și să se desfășoare exclusiv la Alba Iulia. Iată cum eforturile financiare și interesul manifestat pentru acest gen de evenimente de către administrația publică locală, au reușit să atragă înspre Alba Iulia o revistă prestigioasă de cultură, în opinia cvasiunanimă, cea mai remarcabilă publicație de gen, cu semnături de prim rang și o ținută excepțională.

L-am întrebat pe Nicolaie Moldovan, pe care l-am văzut la cele mai importante evenimente ale festivalului, dacă această manifestare este, la urma urmelor, un business pentru Alba Iulia.

- *În ciuda sumelor cu care Primăria Municipiului Alba Iulia și Consiliul Județean Alba au contribuit la desfășurarea festivalului și la pregătirea lui, nu văd latura mercantilă a evenimentului, ci rezultatul nemăsurabil matematic și anume că Alba Iulia s-a dovedit a fi cea mai potrivită scenă pentru Festivalul Dilema Veche.*

Pe zidul Muzeului Unirii, printr-un panou suntem anunțați că Legiunea a XIII-a Gemina se întoarce acasă. Mihai Viteazul veghează neclintit esplanada dintre catedrale, busturile regilor reîntregitori ai României, Ferdinand și Maria se învecinează cu alți reprezentanți marcanți ai trecutului istoric și literar. Atâtea veacuri de istorie românească și-au găsit căminul primitor în spațiul primitor al Albei Iulia și sentimentul e copleșitor. După ce prinzi gustul cetății, desprinderea de acest loc se face cu greu, dar cu promisiunea de a reveni, iar primul loc pe care îmi doresc să-l străbat cu piciorul, cu ochiul și cu inima este Sarmisegetusa. Însă, devoratoare de festivaluri cum sunt, la Alba voi reveni cu siguranță anul viitor, la Festivalul Dilema Veche.

La Dumbrăvița (Micile bucurii 4)

GYÖRFI-DEÁK György

De când primăria jibouană a asfaltat drumul din Rona până în capătul satului, la cimitir, Muntele lui Rákóczi (Piscuiul) a devenit un obiectiv turistic foarte accesibil. Treceți dincolo de intersecția vegheată de răstignirea din lemn pictat, ridicată de învățătorul Aurel Inceu. Din locul unde se termină panglica de asfalt, rămâne de parcurs doar un sfert de oră în ritm tineresc (o jumătate de ceas pentru pensionari) până în vârful piramidei de la capătul prelungului contrafort colinar atât de vizibil pe harta României: marele cot al Someșului. Acolo, sus, la aproape 420 m altitudine, vă puteți pune un bicorn pe cap și vâri mâna dreaptă sub surtuc, în dreptul inimii, ca să spuneți oștirii franceze: „Soldați, de la această înălțime 50 de milioane de ani vă privesc cu admirație!” De unde vă faceți rost de armata respectivă, vă privește, numai să nu calce iarba ronienilor, că le lăsați vacile fără fân și copilașii fără lapte!

Desigur, au fost vremuri când urcușul nu mergea... „ca pe roate”. Odată, dar nu prea demult, până să se ridice frumosul pod metalic modelat după „Golden Gate”, pe vremea când între Jibou și satul lui Samson Pop, zis Corela, exista doar un drum pietruit plin de gropi și o punte pietonală, lumea venea alene prin luncă, cu ceva de-ale gurii, o sticlă de apă și o pătură în rucsac. Alții se hurducau cu căruța, cu tractorul, cu remorca ori cu autoturismul până pe malul Someșului, unde-i așteptau un bac și un podar, spre bucuria pruncilor noștri și a tuturor celorlalți elevi porniți în drumetie. Conform L.P.U. (Legii Porcăriei Universale), „podul plutitor” se afla întotdeauna pe celălalt mal, așa că era un pic de așteptat până când plutașul desprindea ambarcațiunea de mal, trăgea manivela din spate, o elibera pe cea de la prora, astfel încât bacul să se pună câș față de cablul întins ca o strună de contrabas și Someșul să împingă vasul înainte, într-un minunat exemplu de compunere a forțelor. Traversarea dura cam două-trei minute. Lungi și frumoase. Întâi vedeai clopul podarului, apoi începea să i se deslușească barba, iar când i se zărea și culoarea ochilor, era semn că au rămas doar câteva clipe până să arunce puntea pe mal. Acum, te sui în mașină în centrul orașului, tropotești cu o sută de cai putere pe pod și peste nici zece minute cobori la poalele frumosului punct de belvedere.

Privind dinspre răsărit, locuitorii din Turbuța îl numesc „Țuglului Turbuțai”. Deși biserica de lemn din Var se află adânc retrasă într-o vale lăturalnică, vâr-

ful dealului se distinge clar când privitorul stă lângă latura apuseană a edificiului religios, așa că, mânat de curiozitate, am efectuat un sondaj-fulger printre localnici. Nu știu de ce: din cauza faptului că mulți dintre ei lucrează la întreprinderile din Jibou ori pentru că Turbuța se află pe celălalt mal al Someșului, râu mare, cândva dificil de trecut, vărenii îi spun tot Piscuiul Ronei.

Am căutat formațiunea de relief și pe hărțile iosefine, întocmite în jurul anului 1780, la porunca împăratului Iosif al II-lea de Habsburg-Lothringen (1765-1790), fiul Mariei Tereza. Spre veselia tuturor, aici apare trecut ca „Piscu Turbutza”. De altfel, Valea Firiței (ungurește: Fűrész-patak) nu este amintită ca Pârâul Sărat, ci cu numele de Valea Popii, iar anul și locul bătăliei din 11 noiembrie 1705 sunt date greșit: 1706 (!?) și în partea nordică a Jiboului, înspre Someș-Odorhei. Apare o intersecție de drumuri foarte asemănătoare „Deltei”, triunghiul de cale ferată care a servit după 1890 la întoarcerea și mutarea locomotivelor cu aburi de la capetele garniturilor de vagoane. Jiboul nu cuprindea decât câteva zeci de case (51, dacă am numărat bine) și o singură biserică (cea reformată), fără conturul patrulaterului format de Castelul Wesselényi (normal, tocmai începuse construcția lui, terminată în 1810).

În vârful Piscuiului, se află o cruce albă, sudată din țevă de 20 cm diametru, înaltă de 11 metri. Se zice că ar cântări în jur de o tonă. Se numește „Crucea lui Ivănescu”, după numele monografistului și profesorului de istorie de la Liceul „Ion Agârbiceanu”. Ea a fost făcută la Întreprinderea Minieră Jibou, de către familia inginerului Sabău. Adusă și trecută peste râu, construcția a zăcut pe malul Someșului mai mult de o lună până să fie transportată sus. Inițial, au încercat s-o miște cu brațele. N-a mers nici măcar un milimetru. Ar fi putut s-o tragă cu câteva perechi de boi, dar ar fi ajuns numai găuri și scrijelituri. În cele din urmă, l-au chemat pe Eugen (Jenő) Péter, a cărui tractor puternic a purtat crucea până în vârf.

Postamentul își are și el povestea lui. Construcția a început încă în timpul anului școlar. Materialele au fost cărate de către elevii de la liceul din Jibou, care au făcut sute de drumuri din albie până sus. Apa a fost adusă cu sticlele, pietrișul cu pungile și ghiozdanele. Se povestește că ori de câte ori se adunau tinerii, dintr-odată se îndeseau norii și pornea câte o ploaie torențială. Prima dată, să fi fost din întâmplare; a

doua oară, e semn de confirmare; de-acolo-n veci, se respectă regula în continuare. Când sătenii din Rona vedeau că elevii se adună pe mal ca să se îndrepte spre Piscui, lăseau totul baltă în gospodărie și fugeau cu furcile să adune fânul cosit, că nu-i rost de uscat, imediat începe răpăiala. Au fost și alte peripeții, ca-n țara Meșterului Manole. Chiar și-acolo, la picioarele crucii, s-au îmbulzit tâlharii: când să demareze lucrările, s-a constatat că au dispărut mai mulți saci de ciment. Până la urmă, s-a isprăvit școala, dar nici vorbă ca să fie terminat monumentul. Nici un bai, în toamna anului 1994, tot ceea ce rămăsese de făcut a fost rezolvat de elevii corigenți la istorie.

Profesorul Ion Ivănescu s-a născut în Bușteni, stațiunea montană de sub abruptul Caraimanului, munte în vârful căruia, la 2.384 m înălțime, s-a construit impresionanta „Cruce a eroilor ceferiști”. Se zice că imaginea ei i-a apărut în vis reginei Maria, care a inițiat lucrările de ridicare în 1926. Când tânărul dascăl a sosit adus de trenul de noapte în Jibou (21 august 1960, orele 8:20), silueta imensă a dealului brăzdat de dunga gălbuie a „gresiilor de Rákóczi” i-a adus aminte de ținuturile natale. În lume, Piscuiul este cunoscut ca o importantă rezervație geologică, o pagină deschisă către trecutul Terrei, unde se poate urmări cu ușurință succesiunea sedimentelor marine depuse după dispariția dinozaurilor. Acolo unde cândva era un fund de mare, acum pasc oile. Apa s-a evaporat, sarea s-a adunat sub sol, de unde iese dizolvată în izvorul sulfuros aflat nu prea departe, la Băile Jibou.

În jurul Piscuiului, pământul e plin cu mici discuri lenticulare, de 1-3 cm diametru, numiți „banii lui Rákóczi”. În 11 noiembrie 1705, principele transilvănean a urcat panta dinspre Turbuța, gonind călare din Surduc, ca să examineze câmpul de luptă dintre „lobonții” catolici din oastea imperială austriacă și armata „curuților” protestanți (ca o ironie a istoriei, cuvântul provine din latinescul: „cruciatuș”, „soldat al crucii”, semn la care reformații au renunțat), sprijinită de haiducii lui Pinte. Legenda zice că domnitorul ar fi fost zărit și luat în urmărire de cătane, drept care a aruncat toți banii pe care-i avea la el. Soldații, lacomi, au coborât din șa ca să adune galbenii, dar ei s-au preschimbă în piatră. De fapt, „bănuții” căpătaseră această formă pe vremea Mării Tethys, cu 50 milioane de ani în urmă, când trăiau în chip de nummuliti, foraminifere fosile din care poveștile populare „au bătut monedă” cu efigia prințului mustăcios.

Am căutat foarte mult timp episodul respectiv în memoriile lui Rákóczi, în zadar. Se pare că, pe vremea Tratatului de la Varșovia, a existat un pact între țările comuniste vecine și prietene, conform căruia erau trecute sub tăcere evenimentele istorice petrecute pe teritorii aflate în afara granițelor proprii, altfel nu-mi explic lipsa capitolului respectiv din toate „selecțiunile” postbelice apărute în Ungaria. Știa Orwell ce spune în momentul când a creat Ministerul Adevărului în celebra distopie „1984”, o instituție menită să elimine din documente tot ceea ce nu se potrivea cu viziunea Partidului Unic. Noroc cu internetul și cu Biblioteca Congresului S.U.A., de unde provine co-

pia necenzurată a ediției din 1872, îngrijită de Thaly Kálmán, lucrare pe care o recomand celor dornici să afle varianta celui direct implicat în evenimente.

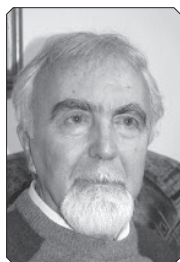
Dacă excursionistul, ajuns în locul unde principele Rákóczi a văzut larga panoramă a propriului dezastru militar, se va uita în stânga, va vedea dincolo de Someș marea stâncă alintată ca „Pietricica Varului”, satul Var, răchitele de pe firul râului Almaș (granița tradițională dintre Țara Silvaniei și Ardeal), satul Tihău, Surducul romancierului Jósika și al poetului Viorel Mureșan. Dacă va privi în dreapta, va vedea linia verde a pâraului Agrij, dealul Cigleanului, depoul C.F.R., întreg orașul Jibou, turlele bisericilor din Someș-Odorhei și Inău, iar pe acest mal cele ale edificiilor similare din Rona, Husia și Someș-Guruslău.

Pe creastă în jos, către Nord, se poate continua excursia către „peștera” de la Dumbrăvița, aflată la marginea gorunișului de deasupra Turbuței. Se coboară până se întâlnește drumul de care dinspre Rona, apoi se coboară mai departe, către căușul pietros, sterp, unde se găsesc mii de cochilii pietrificate ale melcilor marini și valvele unite în formă de inimioară ale speciilor de *Cardium*. Privind pânzele lui Illés Árpád, misticul și poetul Weöres Sándor a scris o „Paleontologică” ce se potrivește de minune aici: „Fosile./ Au dispărut demult, prin moarte supraviețuiesc./ Rămân tinere, pentru că au un car de ani vechime./ Terestre sunt, căci au fost ființe marine./ Închise-n sine, ne privesc.”

Când veți termina de admirat moluștele de odinioară, continuați să mergeți mai departe, până când începe să se vadă „vizuinile de vulpe”, o salbă de cotloane,

dintre care cea mai mare a fost lărgită și transformată într-o cavernă artificială cu trei camere. De aici, s-a extras vreme îndelungată piatra gălbuie folosită pentru așezarea fundațiilor din sat, la construcția gardurilor, pentru pavarea grajdurilor, la zidirea pivnițelor. Gospodarii ar fi putut aduce mult mai lesne căruțe întregi de pietroace și bolovani din albia Someșului, însă au preferat le excaveze, să le taie și să le care de aici, datorită calității deosebite a materialului. Bineînțeles, ca urmare a zecilor de excursii școlare întreprinse în ultimii ani, pereții „peșterii” sunt plini de inscripții scrijelite cu briceagul, trasate cu cărbunii sau scrise cu marchere rezistente la apă. Să ne aducem aminte de aventura de la Piatra Pintii, ținta turistică aflată între Dumbrava Gâlgăului și Borza. Dacă n-ar fi scris „C-L-A-U-D-I-U” pe ea cu litere de-o palmă, cum am fi recunoscut-o?

Din vârful Piscuiului până aici, drumul a durat cam 30-45 de minute, în funcție de răstimpul petrecut cu colectarea fosilelor. Dumbrăvița, păduricea de goruni tineri, se află deasupra grotei tăiate de localnici. Drumul de care, cu cele două fâgașe adânc tăiate în sol, continuă să coboare până în Turbuța, unde se poate vizita frumoasa biserică de lemn și coborî către Pietricica Varului. Someșul se trece ușor, fie cu bacul (încă funcțional), fie pe puntea pietonală întinsă între patru piloni de beton. De aici, rămân doar trei kilometri până în Jibou, iar până la gară cu unul mai puțin. Traseul Jibou-Rona-Piscui-Dumbrăvița-Turbuța-Jibou durează vreo cinci ore, așa că poate fi străbătut între trenul de dimineață și prima cursă de după prânz. Pentru ai mei, el reprezintă o bucurie de care ne străduim să avem parte în fiecare an.

Al. Anca: *Destin ardelenesc*

Ion LAZU

Am trecut un moment dificil: în Calendarul *României literare*, după care mă ghidez în alegerea „scriitorului zilei”, la care trudesce pe-al meu blog de vreun an, prin nu știu ce întâmplare, ori pentru că e sfârșit de lună și ultima pagină s-a volatilizat..., nu a apărut decât Grigore Popa. Noroc că l-am găsit în Călinescu, la „poetii ardeleni” - totuși prea puțin, 3-4 fraze și un fragment de poezie, din care să deducem că „nu e cine știe ce”... În Marian Popa, în N. Manolescu, doar consemnarea numelui... În DSR Mircea Zăciu și echipa, va fi fiind tratat mai pe larg, căci au acordat atenție specială ardelenilor, nu?, însă nu avem cartea... Noroc cu Internetul - ce ne-am face altfel?

Mi s-a părut ilustrativ, la acest nivel, cazul Grigore Popa, un filosof redus la tăcere, ba chiar ostracizat, cu aripile smulse de Regim. I-aș citi cu mare interes *Jurnalul metafizic*. Poate mi-l împrumută dl Marin Diaconu, neobosit cercetător și editor de scrieri arestate.

În acest context, aș aduce vorba despre volumul lui Alexandru Anca, *Destin ardelenesc*, volum cadorsit mie pe la începutul acestui an de prietenul scriitor Lucian Gruia. De fapt, o carte apărută în 2001. Scrisă însă în perioada 1987-1994... Să mai insist pe tema distanței care se strecoară între „timpul trăirii,” și „timpul mărturisirii”, acum, când cenzura a fost abolită? A celui strecurat între apariția unei cărți, și momentul când aceasta îți intră în mână? (Cât despre faptul că unele cărți din biblioteca noastră rămân, pe drept ori pe nedrept, necitite până la capăt sau doar frunzărite, ce-ar mai fi de spus?). Oricum s-ar formula aceste reflecții amare despre soarta cărții în general, am citit *Destin ardelenesc* și... deja s-a strecurat vreo lună de când vreau să notez câteva gânduri.

Mai întâi o impresie de ansamblu asupra lecturii: o carte scrisă cu profesionalism, deși autorul, fost ziarist, nu a mai publicat alte cărți - el se dovedește un bun mânuitor al condeiului și mai ales un om cu judecata limpede, neezitantă, care a meditat îndelung asupra materiei memorialului său și știe ce are de spus întru ilustrarea aserțiunilor sale. Precizia descrierilor, proprietatea termenilor sunt remarcabile într-o carte document, care nu plătește tribut literaturizărilor. O relatare sobră, dar niciodată stângace; mulțimea detaliilor se constituie la lectură într-o nouă calitate; răbdarea de a duce povestea mai departe, cu convingerea că în faptele și scenele relatate se află un sens al vieții; s-a mizat din start pe omenie, pe prietenie, pe adevăr, în disprețul ticăloșiilor care îl încolțesc pe om din toate părțile. În fapt, autorul în chestiune se bazează pe o

memorie excelentă, ajutată de notațiile dintr-o agendă care l-a însoțit în mod permanent; se mai bazează pe înregistrarea din 1978 a unor convorbiri cu tatăl său, cu 2 luni înainte de sfârșitul acestuia; pe diferitele mărturii și documente adunate chiar de dânsul sau obținute de la camarazii de suferință: scrisori, acte, fotografii. Căci despre suferință și nedreptate va fi vorba, despre nenumăratele avataruri ale unor tineri prinși în malaxorul nemilos al istoriei. De felul său din Dej, pe Someș, și urmând îndemnul insistente ale familiei, se înscrie la Drept. Suntem în anii de dinaintea ultimului război. Tatăl povestitorului, magistrat el însuși (deși părinții ar fi vrut să urmeze teologia și, devenind preot, să le fie de sprijin, în comuna someșană), a fost unul dintre fruntașii comunității românești din județul Sălaj. Sunt vremurile de după Marea Unire, când comunitatea română, în coexistență cu celelalte etnii minoritare din zonă: maghiari, evrei, sași, își consolida viețuirea de obște în noile condiții, favorabile, de după Marea Unire din 1918, dezvoltând manifestările religioase și culturale specifice naționale. O conviețuire pașnică, în armonie, cu diferitele aspecte subînțelese: tatăl povestitorului, român de viță veche, ajuns la studii în capitala Ungariei, se căsătorește cu o unguroaică din Budapesta, familia sălăjeană va păstra legături trainice cu cumnații de la Budapesta. Fiul magistratului, Al. Anca, este respins de la armată pe motive medicale; totuși Soarta a vrut altfel. În august 1940, Diktatul de la Viena aruncă în aer viața comunității someșene. Administrația hortică, întrecând tot ce-i făcuse faimoși pe jandarmii cezaro-crăiești, trece la punerea în practică a ideologiei naționaliste-rasiste-iredentiste. Taie și spânzură. Nimic nu mai aduce aminte de armonia interetnică din anii precedenți. Adolescentul Anca făcuse parte dintr-o orchestră în care cântau colegi maghiari, germani, evrei. Luase lecții de vioară de-a lungul copilăriei de la un muzicant german, care acum, îngrozit de ura declanșată pe plan local, se refugiază cu familia la Viena. Prigoană împotriva românilor, în special a intelectualilor care nu apucaseră să se refugieze în zona neocupată de hortică; împotriva evreilor, îngrijiți în lagăre cu sârmă ghimpată. Tânărul Anca este arestat, pentru vina de a fi colaborat la ziarul *Tribuna Ardealului*, și de a fi frecventat asociația religioasă și culturală „Mariana”. Eliberat, este chemat din nou sub arme, deși fusese reformat medical. Și lucrurile se precipită tocmai în vara 1944, cu apropierea frontului; în mod neașteptat, evreii din lagărul someșan sunt expediați

direct la Auschwitz. Iar Al. Anca, luat pe sus de ultimele grupări hortiste, este trimis la un centru de instrucție, spre granița sud-vestică a Ungariei, pentru a deveni combatant pe front, alături de maghiari și germani, împotriva românilor care eliberau Clujul, Oradea, Careii Mari...

Lucrurile fiind de tot ieșite din matcă, nu mai putem decât să ne mirăm de diferitele aspecte ale prăbușirii frontului germano-maghiar. Acest Centru de instrucție doar cu numele, unde nu se făcea nicio pregătire militară, unde nu aveau arme în dotare, probabil scăpat din calculele Statului Major german, se retrage la nesfârșit spre vest, vreme de 6-7 luni, din septembrie 1944 până la Capitulara necondiționată din 8-9 mai 1945. Capitulare de care acești pseudo-militari află ca prin minune. Între timp, regimentul neinstructiților ajunsese în extremul nord-vestic al Germaniei, la granița cu Danemarca, gata să pornească spre Marea Nordului. Puștile de lemn le fuseseră înlocuite cu arme reformate, din primul război mondial. Acum le predau și pe acestea. Militari fără arme, retrăgându-se 2.000 de kilometri! Pare de neimaginat, prin raportare la ideea de Mașinărie de război germană... Dar ce va urma pentru acești oameni, aflați sub uniformă maghiară? Sunt de citit, cu mare mirare, paginile despre pustietatea, sărăcia și intemperiiile din Schleswig-Hollstrin, despre germanii ascunși în dărâmături, flămânzi, suferind de frig. Sau paginile despre prestația trupelor victorioase anglo-franceze și americane. Iar în întreg teritoriul fostei Germanii hitleriste, se instituieră zonele de ocupație ale aliaților, fiecare în legea sa. Dar nu erau numai nemții înfrânți, militari sau civili, care musai să se supună și să supraviețuiască. Era o întreagă lume dezafectată, rămasă de izbeliște: mai întâi fostele trupe germane și maghiare, care capitulasera și erau încă în lagăre. Erau apoi străinii de toate naționalitățile: unii care veniseră ca voluntari, să lucreze pentru mașina de război germană și să câștige bine - dar care la urmă s-au trezit pauperi, la cheremul aliaților; erau apoi sutele de mii de oameni aduși cu forța la muncă, tineri sau bătrâni, femei, fete..., inclusiv ardeleni de-ai povestitorului: români, sași, maghiari. Este practic de neînchipuit, căci întrece orice imaginație însăși odiseea revenirii în patrie a acestor militari români luați cu japca, în ultima clipă, de jandarmii maghiari. Pacea nu se semnase și va mai trece o bună vreme

până atunci. România, ca țară necobeligerantă, cum a fost descalificată, nu a fost primită la masa tratativelor. Guvernul românesc se schimbă, iar funcționarii ambasadelor românești din străinătate nu mai aveau nicio împuternicire. Cine să pledeze pentru repatrierea acestor români aflați la ananghie, cu acte neconforme realității, întocmite de hortiști, bieți țapi ispășitori ai groaznicei conflagrații, aflați la mii de kilometri de țară, necunoscători de germană, engleză, ca să-și susțină cauza? De la țărmlul Mării Nordului, trebuiau să se îndrepte spre sud, spre est și mereu mai departe. Începuse repatrierea rușilor, a ucrainenilor, a polonezilor, a iugoslavilor. Românii erau mereu dați de-o parte. Se inițiază mai multe tentative de pornire spre țară. Cu asentimentul conducerii lagărului, sau încercând evadări de grup sau dându-se pe mâna unor ghizi dubioși... Din zona engleză să treacă în cea americană, în cea sovietică. Pornesc cu trenul și ajunși spre granița Cehiei, sunt întorși în lagărul de unde porniseră. O altă tentativă, ajung până spre Munchen, sunt întorși de grăniceri, înapoi la granița cu Danemarca. Și iar, ajung până spre Garmish-Partenkirchen, pentru a treia oară întorși din drum. Ar fi de trasat, după detaliile din carte, drumurile repetate, întreținute, reluate ale militarilor români care doreau să revină în Patrie. Desenul Labirintului s-ar dovedi o biată glumă prin comparație cu drumurile zadarnice ale acestor oropsiți, care totuși vor reveni în Țară, după mai mult de 2 ani, în pragul Crăciunului 1946. Dar suferințele ardeleanului prin destin nu se vor opri aici. În fostul Ardeal de Nord, prada de război a hortiștilor, se instalează armata de ocupație sovietică. V-ar mira să aflați ceea ce și pe mine m-a siderat? Că sovieticii și-au dat concursul la ieșirea din nou în față a foștilor hortiști-iredentiști? Se vedește o dată în plus că Istoria ultimului secol, trăită de contemporani cu atâtea privațiuni, obide, nedreptăți, suferințe fără sfârșit etc., considerată/ simțită ca normală pe măsură ce își clădea stivele de cadavre, acea istorie pe care specialiștii o rezumă în cifre și date, ni se înfățișează nouă, care citim mărturii și memorii și documente din acele vremuri, din ce în ce mai abra-cadabrantă, pe cât de tragică în fapt.

O carte exemplară, din toate punctele de vedere. Unele paragrafe ar merita să ajungă în Cartea de istorie, pe băncile școlii din toată România începutului de mileniu III.

adevărul

Corespondență și scrieri inedite sub lupa Securității

Ioan Ardeleanu Senior către Corneliu Coposu (23 noiembrie 1968)

Marin POP

Corneliu Coposu și Ioan Ardeleanu Senior sunt două dintre cele mai de seamă personalități ale Țării Silvaniei. Mai puțin cunoscut este faptul că între cei doi a existat o relație de prietenie foarte apropiată. Ioan Ardeleanu Senior s-a născut pe data de 28 octombrie 1908, în localitatea Supuru de Sus, care la vremea respectivă făcea parte din județul Sălaj, din părinții Vasile și Floarea Ardeleanu, născută Farcău. La numai câțiva kilometri de Supur se află localitatea Bobota, satul natal al Seniorului Coposu. El vede lumina zilei pe data de 20 mai 1914, la casa parohială din Bobota. Așadar, între cei doi era o diferență de vârstă de 6 ani. În plus, tatăl lui Corneliu Coposu, preotul Valentin Coposu, ajunge protopop al tractului Supur.

Ioan Ardeleanu Senior, de la a cărui naștere se împlinesc 105 ani, a urmat cursurile primare în satul natal, după care s-a înscris la Școala Normală de Învățători din Zalău, pe care a absolvit-o în anul 1928. Începând cu data de 1 septembrie 1928 și-a început cariera de dascăl, funcționând în mai multe localități: Sighetul Silvaniei, Crișeni, Eriu-Sâncraii, Siciu, Sărăuad și Tășnad.

După Dictatul de la Viena din 30 august 1940 s-a refugiat, împreună cu familia, la Blaj unde a ocupat următoarele funcții: institutor la Școala de Aplicație de pe lângă Școala Normală de Învățători Română-Unită din Blaj; secretar general al Asociației Refugiaților și Expulzaților ardeleni din Blaj și județul Târnava Mică; director al Cooperativei „Ardealul” al refugiaților și expulzaților din Blaj [Vezi, printre altele, Emil Trif, *Aspecte din învățământul sălăjean (1918-1990)*, apărută

la Editura „Caiete Silvane” în anul 2011, p. 322-326; Mihai Ștefan, *Era paradoxurilor. Publicistică selectivă*, Edit. „Silvania”, Zalău, articolul „Un dascăl de legendă”, p. 306-309]. La acestea se adaugă, în ultimul an de refugiu, funcția de cercetător la Biblioteca Centrală din Blaj, perioadă care și-a pus puternic amprenta în formarea sa ca istoric de marcă al Țării Silvaniei. Perioada petrecută la Biblioteca Centrală venea, în mod fericit, după cea în care fusese un colaborator constant al revistei pedagogice sălăjene „Școala Noastră”. Publicase deja două cărți foarte importante pentru istoriografia sălăjeană: *Istoria învățământului românesc din Sălaj*, apărută în anul 1936 și *Oameni din Sălaj. Momente din luptele naționale ale românilor*, apărută în anul 1938, ambele la Zalău.

După întoarcerea din refugiu, în toamna anului 1944, este numit, prin decret ministerial, inspector școlar județean șef al județului Sălaj, funcție pe care a îndeplinit-o până la data de 2 mai 1945, când a fost epurat de către noile autorități procomuniste ale guvernului Petru Groza.

În cartea semnată de Emil Trif, amintită mai sus, autorul afirmă că în momentul în care a fost destituit, Ioan Ardeleanu Senior nu făcea parte și nici nu făcuse până atunci din niciun partid politic. Afirmatia nu este corectă, fiindcă noi l-am întâlnit în documentele de la CNSAS ca unul din membrii marcanți ai Partidului Național Țărănesc din Sălaj, fiind ultimul secretar general al organizației sălăjene (**Arhivele Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, Fond Documentar, dos. D 13.528, vol. 1**), colabora-

Ioan Ardeleanu Senior

tor apropiat al președintelui PNT, Iuliu Maniu și al lui Corneliu Coposu, care la vremea respectivă ajunsese în funcția de secretar general adjunct al partidului.

După ce a fost epurat politic de la conducerea învățământului sălăjean, s-a întors în satul natal, Supuru de Sus, unde a îndeplinit funcția de învățător-director până în anul fatidic 1952 când întreaga elită sălăjeană care nu fusese arestată până atunci a fost întemnițată în închisorile comuniste. Ardeleanu Senior a fost arestat pe data de 15 august 1952, fără mandat, și a stat închis până la data de 1 iulie 1954. La fel ca toți foștii deținuți politici, după eliberare a fost privit ca un „dușman al poporului”, după cum era eticheta vremii și nu a mai fost primit în învățământ. Reușește să se angajeze, cu greu, ca și contabil la Exploatarea Minieră din Sărmășag.

Mulți dintre consătenii din Bobota spun că făcea naveta cu bicicleta de la Supur la Mina Sărmășag atunci când îi permiteau condițiile meteo. Copiii din Bobota, fiind cu vacile la păscut, l-au cunoscut personal. Îmi povesteau că „domnu

profesor” se oprea la ei și le ținea adevărate lecții de istorie.

Cu toate condițiile vitrege ale epocii comuniste a continuat să cerceteze și să scrie istoria Sălajului, ca dovadă și prezenta scrisoare pe care am descoperit-o în arhivele CNSAS.

Prezenta scrisoare reprezintă un document important al istoriei noastre recente. Din cuprinsul ei aflăm că deși în acel an de grație, 1968, asistăm la apogeul destinderii regimului comunist, prin celebra scenă a balconului din 21 august, când Nicolae Ceaușescu condamnă invazia Cehoslovaciei de către statele socialiste, nu se permitea pomenirea numelui ctitorului Marii Uniri, Iuliu Maniu. Din scrisoare observăm că și Ioan Ardeleanu Senior îi spune codificat lui Iuliu Maniu, cel din „capul unghiului”. Aflăm că a trimis și el un material pentru publicare, fiindcă se împlineau 50 de ani de la Marea Unire, dar că i-au șters numele lui Iuliu Maniu, a mamei sale, Clara Maniu, a tatălui său, Ioan Maniu, a frunțașilor sălăjeni Alexandru Aciu și Coriolan Meseșanu. Iuliu Maniu a fost ctitorul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, iar din partea familie sale au mai participat ca delegați aleși din partea Sălajului și au semnat Unirea Transilvaniei cu România, fratele său, Cassiu Maniu, sora sa Cornelia, călugărită sora Cecilia, unchiul său, Iuliu Coroianu, autorul Memorandumului 1892. De asemenea, unul din secretarii Marii Adunări a fost nepotul său, Ionel Pop. Alexandru Aciu a fost ales secretar al Consiliului Național Român din Șimleu, iar Coriolan Meseșan vicepreședinte, iar în fruntea Gărzii Naționale Române din Șimleu au fost aleși ambii căpitani. Acum, când se împlinesc 95 de ani de la evenimentul unic în istoria noastră națională, ne întrebăm retoric: dacă acești iluștri înaintași sălăjeni nu erau amintiți, atunci cine a înfăptuit Marea Unire?

Îi aduce la cunoștință, totuși, cu bucurie, prietenului său de o

viață, Corneliu Coposu, că în ultimul timp generația tânără de istorici sătmăreni au început să reconsidere activitatea prodigioasă și suferințele tatălui său, protopopul greco-catolic Valentin Coposu. Este mâhnit, însă, că tânăra generație nu știa nimic despre activitatea lui Corneliu Coposu înainte de arestare și despre suferințele îndurate în iadul închisorilor comuniste: „Cum se trece, cum se uită, cum se organizează tăcerea mută și apoi reală în jurul tău și-al multora!”. Aici este vorba, desigur și despre mentorul lui Corneliu Coposu, Iuliu Maniu și întreaga elită interbelică asasinată fizic și moral de către noua orânduire totalitară comunistă.

Din scrisoare transpare dorința arzătoare ca cei doi prieteni să se revadă, dar autorul ei este conștient că simpla lor întâlnire le va crea probleme, fiindcă erau proscrisi și urmăriți, pas cu pas, de către organele de Securitate.

Nu știm dacă cei doi buni prieteni au reușit să se mai revadă, deoarece peste numai 6 ani de la trimiterea acestei scrisori, mult prea devreme, pentru că mai avea multe de spus în istoriografia sălăjeană, pe data de 13 iulie 1974, Ioan Ardeleanu Senior trece la cele veșnice în satul său natal, Supurul de Sus.

În concluzie, credem că această scrisoare reușește să zugrăvească o epocă de tristă amintire, în care nu aveai nici măcar dreptul de a cinsti memoria înaintașilor, fiindcă în acea perioadă, în mod paradoxal, cert era doar viitorul, spunându-se că ne îndreptăm cu pași siguri spre o societate multilateral dezvoltată, spre comunism, iar trecutul era mutilat în funcție de interesele partidului unic și al reprezentanților săi. În concepția lor, Marea Unire a fost realizată de către „mase” și nu de către o generație de aur care a reprezentat cu adevărat interesele națiunii române, ceea ce, din păcate, nu s-a mai întâmplat după cel de al doilea război mondial până în prezent.

Supurul de Sus, 23 noiembrie 1968

Dragul meu Puiu,

Te-am așteptat, precum ai sfetit singur, și n-ai venit. Eu încă n-am putut veni pe acolo, deși ar fi necesar și pentru doi cumnați ce-i am acolo și pentru apariția și formele de apariție a unei lucrări „Mișcarea revoluționară de la 1848/1949 în Sălaj”, aceea în colaborare cu V(asi)le Vetișanu.

Nici nu ne-ai mai scris nimic. Deși te doresc mult și aș dori chiar numai câteva rânduri din când în când, nu te învinuiesc că nu-mi scrii, numai să nu fi bolnav, sau să te lași obsedat, cuprins de nu știu ce forme de pesimism. Dar tu ai trecut prin iadul tuturor torturilor și te-ai păstrat atât de integru și acum nu pot concepe să te lași indus nici de umbra neîncrederii (subl. n.). Mai scrie ceva, din când în când, Puiuile.

E drept că ni-e dat să vedem multe.

După memoriul cela al meu cu casa memorială George Pop de Băsești, la Băsești, am avut vizite pentru materiale în legătură cu viața sa și mișcarea revoluționară de la 1918 în părțile noastre. Am dat 15 buc. corespondențe de ale lui George Pop de Băsești, la Baia Mare contra cost, informații cu consilii și gărzi naționale la județele Sălaj, Satu-Mare și Maramureș - fiecare moștenind câte ceva din vechiul Sălaj.

Eu încă n-am putut apare direct, fiind încă sub un fel de discriminare, ceea ce s-a vădit bine mai în primăvară la Zălau.

Eh, dracul să le ia! Despre altceva voiam să-ți spun.

Vom sărbători semicentenarul Unirii și mi se pare că fără să se audă numele celui din capul unghiului (Iuliu Maniu – n.n.), deși în toamna trecută, am auzit de la unul de sus de tot, că se căutau

forme de reconsiderare și pentru adevăr și pentru a contrabalansa o propagandă a istoricilor maghiari din străinătate defavorabilă statelor secesorale ale fostei monarhii austro-ungare. Până acum văd că nimic. Din materialul dat pentru Sălaj, numele lui (Iuliu Maniu – n.n.), al mamei și surorii sale (Clara și Cornelia Maniu – n.n.), al tatălui său (Ioan Maniu – n.n.), o parte din suferințele lui Aciu (Alexandru n.n.) Meseșianu (Coriolan) etc, au fost tăiate. Tatăl tău (protopopul Valentin Coposu – n.n.) o să fie amintit la Satu-Mare și recent a fost pomenit într-o conferință la Carei. Trei profesori din Satu-Mare au fost foarte mișcați de pățaniile păr. Coposu și aici, în casă la mine, și-au notat totul.

Și acum o mică confidență, întinsă. Mă gândeam să nu ți-o spun, dar de la mine o primești cu încredere deplină. Fenomenul îl întâlnesc din ce în ce mai des, bineînțeles, în generația tânără.

Când relatam, după note proprii și broșura lui Coriolan Meseșianu, suferințele ostatecilor sălăjeni din 1919, celor trei profesori din Satu-Mare, am dat informații mai ample asupra păr. Coposu și am căutat să văd dacă aceștia știu ceva despre feciorul său. Deși oameni cu pregătire frumoasă, cu eclipse de care nu ei sunt vinovați, cu suflete curate, entuziaști pentru Țara și Neamul lor, am aflat cu explicabilă durere că nu știau nimic despre tine, despre toată gama durerilor prin care ai trecut.

Cum se trece, cum se uită, cum se organizează tăcerea mută și apoi reală în jurul tău și-al multora! –

Totuși, dacă aș ști că vii la Alba Iulia de 1 dec. și eu aș merge. Dar las asta în judecata ta și fă cum crezi că e mai bine; e o problemă gingașă și tu ai mai multe elemente pentru a hotărî asupra ei și felului ei de soluționare.

Închei fiind solicitat în alte nevoi de toate zilele.

Te sărut cu toată dragostea mea veche,

Nuțuca

Cota: Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), Fond Informativ, dos. I. 5.062, vol. 1, f. 165-166

Holocaust-ul comunității evreiești din Aluniș

Augustin GAVRA

Comemorarea populației evreiești din comuna Benesat în cadrul proiectului „Piedică în calea uitării” derulat de Centrul de Cultură și Artă Sălaj, reprezintă un act de adâncă omenie față de cei care au suferit cel mai mult în timpul celui de-al doilea război mondial. În cinstea memoriei lor, consider necesară o scurtă descriere a familiilor evreiești și drama prin care au trecut acestea.

Comunitatea evreiască din Aluniș își are începuturile la mijlocul secolului al XIX-lea, când recensământul din 1850 menționează un număr de 4 persoane, pentru ca în 1910 numărul acestora să fie de 16 persoane¹.

În perioada interbelică, în sat locuiau 4 familii de evrei având ca ocupație principală comerțul. Astfel, în capătul satului spre Inău, trăia **familia lui Klein Samoil** cu cei 6 băieți și o fată. Aveau circa 30 iugăre de pământ în satele Aluniș și Bârsa. Ocupația de bază a acestora era cultivarea pământului și creșterea cailor și boilor, animale pe care le vindeau în țară și Israel². La intrarea pe ulița „După sat”, locuia **familia Mozes Samuel și Iosela**, familie care avea trei fete și un băiat. Magazinul pe care-l dețineau comercializa atât produse de uz curent (petrol, chibrituri, oțet, bomboane), cât și băuturi alcoolice (vin, vin cald, votcă Monopol, secărică ș.a.)³. Peste drum de ei, unde era fosta cooperativă sătească, își avea casa și atelierul de

croitorie, **evreul Raisman cu soția** și cei doi copii, Klara și Tibi. Erau foarte pricepuți deoarece „*toți săplăcanii veneau la ei să-și coase hainele și tot aici veneau și domni de la oraș*”⁴. În centrul satului, unde este școala acum, trăia **evreica văduvă Oppenheim**, poreclită „Pricolicioaie”. Era ajutată de nepotul său Mikloș la treburile casnice și la magazinul pe care-l avea. „Bold-ul” era aprovizionat cu produse diverse specifice acelor timpuri: *ilesteu, box, fotoghin, oțet, lămpi, sticle de lampă etc*⁵.

Izbucnirea războiului și cedarea Ardealului de Nord Ungariei hortiste a avut consecințe nefaste și asupra comunității evreiești din Aluniș. La începutul războiului li s-a interzis numeroase drepturi cetățenești și au fost obligați să poarte „steaua lui David”, devenind astfel cetățeni fără drepturi ai statului maghiar.

După ocuparea Ungariei de către Germania nazistă în martie 1944, s-a hotărât și aici aplicarea „soluției finale” și s-a început deportarea tuturor evreilor în lagărele de exterminare. La Aluniș au venit jandarmii maghiari cu căruțele trase de cai și i-au dus la gara din Jibou⁶. De aici au fost deportați mai întâi la cărămidăria din Cehei-Șimleu Silvaniei, iar apoi cu trenurile la lagărul de exterminare în masă de la Auschwitz⁷. Acolo cei în vârstă și copiii au fost omorâți prin gazarea cu „Ciclone B”, iar cei tineri au fost puși să muncească în condiții inumane până la sfârșitul războiu-

lui. Din datele de care dispun de la bătrânii satului, doar 4 dintre copiii lui Klein Samoil (Orti, Tibi, Șomu și Otto) și două din ficele lui Mozes Samuel (Esti și Etuca) s-au întors în viață, toți ceilalți au fost victimele pogromului nazist⁷. Singura răzbunare pentru cumplitele suferințe îndurate s-a derulat la Jibou, unde fiii lui Klein Samoil, Orti și Tibi, l-au prins pe morarul ungur Kant Loți, și „l-o bătut soră cu moartea, pentru că cât o fost în lagăr le-a luat pământul, animalele și uneltele și s-o folosit de ele”⁸.

În concluzie, putem spune că și comunitatea evreiască din Aluniș, alături de alte comunități evreiești din Nord-Vestul Transilvaniei, merită tot respectul și compasiunea noastră, datorită atrocităților inimaginabile pe care le-au îndurat. De asemenea, acțiunile

de comemorare a victimelor holocaust-ului trebuie continuate și-n viitor, pentru ca astfel de evenimente tragice să nu se mai repete.

Note bibliografice:

¹ Iosif Rotariu (coordonator), *Studia Censualia Transilvanica, Recensământul din 1850, Recensământul din 1910*, Editura Staff, Cluj-Napoca.

² *Informator* Pașca Iuliu, sat Aluniș, nr. 236.

³ *Informator* Bârsan Emil, sat Aluniș, nr. 232.

⁴ *Informator* Bârsan Maria, sat Aluniș, nr. 232.

⁵ *Informator* Lucăcel Petru, sat Aluniș, nr. 124.

⁶ Flavius Lucăcel, *Cinci monoloage despre om*, Editura Edu, Târgu-Mureș, 2012.

⁷ *Informator* Pașca Iuliu, sat Aluniș, nr. 236.

⁸ *Informator* Pașca Iuliu, sat Aluniș, nr. 236.

Casele sărbătorilor în Sălajul rural (I)

Traian VEDINAȘ

Argument

ARIILE MIORIȚEI

Sub aspect empiric și pragmatic proiectul **CASELE SĂRBĂTORILOR ÎN SĂLAJUL RURAL** este gândit ca o dezvoltare a unor rețele expoziționale în grupuri de sate reprezentative pentru valorile majore ale culturii țărănești din satele sălăjene, înțelese funcțional, sistemic și simbolic.

Acest prim raport de cercetare înfățișează pe baze bibliografice și anchete de teren ariile etnologice specifice Sălajului rural, cu toate deschiderile clare spre ariile etnologice ale Transilvaniei, proiectul concret dezvoltat în rețele locale fiind astfel de un cert interes național, un brand de fapt cu nuclee organizaționale în sate stabilite de cercetarea etnologică în corelație de profunzime cu documente etnologice și din comunități rurale exterioare limitelor administrative ale județului Sălaj, documente care să reconstituie configurația originară în imagine și cuvânt pentru ariile etnologice din Sălajul rural, arii înțelese ca fundamente științifice (etnologice, antropologice) pentru dezvoltarea rețelelor instituționale și organizaționale a tipului de expoziții Casele Sărbătorilor, expoziții care în parteneriat cu instituții județene și comunale se vor integra în ceea ce sociologic numim dezvoltarea durabilă a comunităților rurale, deținătoare încă de potențial cultural inedit, pe care atât prezentul raport, cât și cel care va urma îl valorifică științific și academic.

1 iulie 2013

În monumentală sinteză: *Miorița* (1964), Adrian Fochi a propus lectura baladei prin următoarele teme:

1. Testamentul Ciobanului;
2. Episodul oii năzdrăvane;
3. Episodul maicii bătrâne;
4. Nunta Ciobanului.

Tema străveche este Testamentul Ciobanului și este specifică colindului transilvănean: „Acest colind, circulând în cuprinsul Transilvaniei, s-a diversificat tipologic conform unor particularități folclorice locale, pe măsură ce prin circulație a pătruns în noi zone. Această formă veche a reușit să trăiască până astăzi datorită faptului că a intrat într-un gen folcloric, conservativ din cauza funcției sale. Cea de-a doua etapă în istoria baladei trebuie considerată trecerea sa dincoace de Carpați. Schimbarea structurală petrecută în viața textului trebuie atribuită unui fapt real, izvorât din condițiile vieții păstorașilor. Această nouă contribuție trebuie pusă în legătură cu transumanța. Faptul povestit de versiunea-baladă trebuie să fie considerat ca un fapt de transumanță. Textul transilvănean a intrat astfel în Moldova. Creatorul popular al baladei a avut la îndemână sa mai multe elemente tradiționale de care să se servească în construirea textului nou, decât înaintașul său transilvănean. În primul rând a avut la îndemână versiunea-colind din Transilvania. Într-al doilea rând a avut la îndemână un bogat material care devenise flotant, *episodul oii năzdrăvane*. Cu introducerea acestui episod, *Miorița* a cunoscut o evoluție nouă. S-ar putea presupune că o dată cu această transformare radicală a textului în cuprinsul baladei

ar fi intrat și *episodul maicii bătrâne*” (Fochi, 1964, 544).

Miorița în satele Sălajului are temele:

1. Testamentul Ciobanului în Fildu de Sus, Fildu de Jos, Lazuri, Sânmihaiu Almașului, Dragu, Românași, Voivodeni.

Toate variantele descriu o linie imaginară dar și reală, ce cuprinde comunități rurale înscrise în Apusenii Sălajului, iar ca filiație corespund variantelor din comunități ce aparțin Apusenilor Clujului. Variantele din Filduri au filiații în Călățele, iar cea din Lazuri în Săcuieu.

Pentru exemplificare reținem variantele din Filduri:

„Trei păcurași pă munte
Hai, leri-i Doamne
Doi mai mari, unu-i mai micu.
Cel mai micu-i străinelu
Ca și luna de inelu.
Pă el după oi mânără
Până oile-ntorcere
Lege lui așa-i făcere
Ori să-l puște, ori să-l taie.
- Nu mă puște, nici mă taie
Numai capul să mi-l ieie,
Pă mine pământ nu puie
Numa sfânta gluga mere
Și fluieru la picioare.
Când vântu și-o da suflare
Fluieru mi-o trăgânare
Oile tăte-or jucare” (Șteiu, Bara, 2007, 172).

„Pă fețile munților,
Domnu-i Domn,
Pă fețile munților
Dumblăși trei păcurei,
Domnu-i Domn,
Dumblăși trei păcurei.
Dumblăși trei păcurei
C-o turmă dalbă de oi
Și c-un negru de străinu.
Strângă bruza dintre oi:
Negrule, străinule,
Du-te-ntoarnă-ți turmuțare.
Până turma-ți înturnare
Gre' moarte ț-or judecare,
Te-or tăie, ti-or împușca
Și pă tini ti-or îngropa

În strunguța uăilor
Și în jurul mieilor.
Cele uăi mândre, bălăi,
Mândru te-or cânta pă văi,
Cele uăi mândre, cornute,
Mândru te-or cânta pă munte,
Cele uăi mândre, străine,
Mândru te-or cânta pă tine” (Bocșa, 2009, 95-96).

„Trei păcurași pă munte,
Hoi, leri Doamne
Doi mai mari, unu-i mai mic,

Cel mai mic, mai străinelu-i
Hoi, leri Doamne
Ca și luna prin inel.
Pă el după oi mânără.
Până oile-nturnară,
Lege lui așa-i făcere,
Ori să-l puște ori să-l taie
Ori să-l taie-n tri fărtaie.
Nici mă puște, nici mă taie
Numai capul să mi-l ieie,
Pe mine să mă-ngroape” (Bocșa, 2009, 122).

Cele trei variante se înscriu în motivul de bază al *Mioriței*: „Testamentul ciobanului”, dovedit de Adrian Fochi drept „forma originală” a mitului mioritic, iar faptul că Fildurile au trei variante ale acestei forme arhietipale ne impune să numim muzeul etnologic ce se va ridica pentru aceste comunități: Casa păcurarilor, ce va concentra întreg tezaurul local al culturii țărănești, în centru cu Miorița, în jurul căreia vor fi distribuite celelalte valori ce aparțin civilizației cănepii și civilizației lemnului.

2. Motivul „maica bătrână” în variante din Marin, Racăș și Lazuri.

O reproducem pe cea din Lazuri, variantă „încreștinată”:

„Lua-să maica duce-să, Horistoasa-i, Doamne
P'în țări streini jidovești
Maica sfântă să tălnele
Cu trei fete de jidov
- Bună zua voi fetele
- Sănătoasă maica noastă
- N-ați văzut voi Fiul meu
- Nu, zoi, noi nu l-am văzută
Că noi și-l fi tăt văzută

Noi nu l-am fi cunoscută
 - Fiul meu îi cunoscut
 Că-i cu vrăjmânt mohorât
 În creștetul capului
 Scris numele Tatălui
 Mai în jos pă la mâneci
 Scrise sfinte dumineci
 Mai în jos pe la chiotori
 Scrise sfinte sărbători” (Vedinaș, 2000, 46).

3. Tema „oii năzdrăvane” identificată în varianta „încreștinată”, în Lazuri (com. Valcău):

„Pă cel rât cu flori frumoase, Florile dalbe
 Grea turmă de oi se lasă
 Da’ la turma cine-și dumblă
 Dumnezeu cu soțul său
 C’on fluier înverigat
 C’on topor încornorat
 Când o dată fluierară
 Numa una nu-nturnară
 - Da tu mială ce nu-ntorni
 - Doamne cum oi înturna
 Că de când is p’alicea
 Barba-mi bate dumerile
 Și lâna câlcâiele” (Vedinaș, 2000, 45).

Adrian Fochii nu a introdus în clasificarea sa tematică două motive, motivul „Fată de Maior” specific Transilvaniei de Nord și un altul prezent în întreaga Transilvanie prin refrenul „Leru-i Ler” pe care noi îl numim Zeul Mioriței.

Tema Zeului Mioriței precede Testamentul Ciobanului, dar să argumentăm identitatea dintre Leru-i Ler și Zeul Mioriței: „Samuil Micu și apoi Gheorghe Șincai și Petru Maior au fost de părere că: *Leru-i Ler* din colinde l-ar evoca pe ultimul împărat roman din Dacia: Aurelianus. Ipoteza n-a fost abandonată, ci la numele lui Aurelianus a fost adăugat și numele altui împărat: Galeriu, care cel puțin la nivelul fonemelor îl conține mai expresiv pe «Ler». De fapt, la sfârșitul secolului al XX-lea în mentalitatea țărănească, după cum ne confirmă răspunsurile la chestionarul lui Hașdeu, se mai afla încă un Ler Împărat. Această filiație istorică n-a fost acceptată de filologi și Alexandru Rosetti îl derivă pe «Ler» din «Aleluiah», formulă incantatorie din liturgia creștină. «Aleluia» a dat însă altceva, în tradiția țărănească și anume «aleru-itul» miresei, și nu știm dacă dintr-un cuvânt o limbă poate să genereze mai multe variante străvechi. Ovidiu Papadima, rememorează comentând poezia lui Nichifor Crainic *În țara lui Leru-i Ler*, faptul că mocănimia vâlceană avea expresia: Ți-a pierit Lerul iar «Ler» ar însemna aici «viață». Având în vedere acest ultim înțeles, cel de «viață» pentru «Ler» și scrierea expresiei nu este: «He leru-i Doamne» sau «Leru-i, Ler», ci este *Leru-i Ler*, ceea ce îi dă lui «i» înțelesul copulativ «este» și citim «Leru este Ler», propunem o geneză mitologică pentru acest celebru refren. «Leru-i Ler» a fost din străvechime un refren ritual ce evoca divinitatea numită «Ler» - zeu protector al casei și gospodăriei. Cândva, s-a cântat: «Laru-i Lar»,

adică «Zeul există», iar prin modulații incantatorii a devenit «Leru-i Ler», cu o posibilă contaminare din partea numelui împărătesc «Ler». Nu am admite această ipoteză, dacă nu l-am fi descoperit pe «Ler», într-un context în care o «coridă» invocă și o parte din scenariul mioritic, și anume, faptul că momentul scenariului mioritic este primăvara, când crește iarba. Atunci, dintr-un «Ler de păcurar» aici cu înțeles de mormăit al strămoșului, țâșnește un cântec de fluier. Toate oile joacă, iar Băla («mioara năzdrăvană») stă în genunchi și se roagă. Dar să reproducem textul: «- Bună veste gazdă-n casă/- Sănătoși voi junii buni/ Corinde, corinde/- Treceți juni și șideți/- Noi n-am dinit să șidem/ C-am venit să corindăm». Abia acum se zice «corinda» din care aflăm: «Colo-n dealu după deal/ Este-on Lar de păcurar». Așadar, o divinitate apare în scenă: «Un Lar de păcurar», un spirit protector, un strămoș, care, ca și cum înmormântarea ciobanului mioritic ar fi avut loc, are ca «altar» un «fluier». «Este-un Lar de păcurar/ Cu fluieru de altar». «Lar»-ul cântă din fluier, de fapt se aude numai cântecul fluierului, așa cum și-a dorit același cioban mioritic: «Când cânta cu fluiera/ Tăte oile juca/ Numai băla săraca/ Sta-n jerunți și se ruga/ Să vie primăvara/ Că ia bună plată a da/ La Ispas/ On bulz de caș/ La Rusale/ O lână moale». Dacă ne înscriem în scenariul mioritic, atunci Băla înainte de a prevesti moartea ciobanului a auzit cântecul «Laru-lui, pe care îl comunică chiar acestuia, care se lasă «ucis», «sacrificat» pentru a reînvia în «iarba» de care au nevoie oile. În fapt «Lar»-ul nu e decât fiul Marii Zeițe (Măicuța bătrână din *Miorița*), o divinitate a vegetației, care prin «cântecul său» din fluier anunță, mitic și magic că «vine primăvara», iar el «Lar»-ul, după ce a murit toamna, a stat îngropat iarna, revine la viață prin «iarba» de care au nevoie mioarele și miorițele. De aceea, în *Miorița*, Băla, Oaia Năzdrăvană, nu trebuie să-i spună Măicuței Bătrâne (Marii Zeițe) că fiul ei «Lar»-ul a murit, ci doar că el se găsește viu în «brazi și pâltonași». Nu știm cum va fi arătat acest rit pastoral în desfășurarea lui străveche și reală, ceea ce putem afirma însă cu certitudine, e adevărul că participanții la rit ca să-i mulțumească «Lar»-ului că a «reînviat» cântau, «Laru-i Lar» și «Leru-i Ler». Din această perspectivă *Miorița* nu e o baladă a morții, ci a reînvierii, a «eternei reînnoarceri», a bucuriei de a fi depotrivă părtași la sacru și profan, la profan și la sacru” (Vedinaș, 2002, 5).

Motivul „lar de păcurar” este pretutideni în Sălaj.

În Subcetate:

„Sându, lar de păcurar,
Lerui, aleru,
 Leru-apuc’ a fluierale,

Oile toate jucale,
Lerui, aleru,
 Oile toate jucale.

- Ce ți-i gându Domnu nost?
 - Voia mi-i și vă belesc!

- Pă, noi, dacă ni-i beli
Cu bonda ti-i leghedi,
Pă noi dacă nu ni-i beli,
Noi bine te-om pomeni
La Crăciun c-on suman bun,
La Păștile cu jintiță,
La Sângeorz c-on miel frumos,
La Ispas c-on bot dă caș.
Și te-ntoarce cruce-n masă,
Domnu dân cer v-alduiască
Să plătiți corinda noastră” (Bocșa, 2009, I, 131).

În Someș-Guruslău:
„Colo jos, colo măi josu,
Colo jos, colo măi josu,
Doamne ler, și-a nost Domnu,
Gre'turmă de uăi s-o-ntors.

Da' la turmă cine-și umblă,
Da' la turmă cine-și umblă?
Doamne ler, și-a nost Domnu,
Umblă-și laru păcuraru,
Umblă-și laru păcuraru,
Cu fluieru de dalțaru” (Bocșa, 2009, I, 196).

*

„Lariu, Lariu păcurariu,
Suie-n munte cu uăi multe,
Suie-n munte cu uăi multe,

Lariu prinde-a fluiera,
Uăile tăte-a juca,
Uăile tăte-a juca,

Numa oaia uăcheșică,
Nici nu be' nici nu mânâncă.
-Oaie, oaie uăcheșică
Ce nu bei, ce nu mânânci?
-Cum oi be, cum oi mânca,
C-ai pus gându că mi-i da.
Faceți bine, nu mă dați
Că io tare v-oi milui
La Sângeorz c-un miel frumos,
La Ispas c-un bulț de caș,
La Rusalii lână mare” (Bocșa, 2009, I, 216).

În Cizer motivul „Larului” a fost „încreștinat” în „colinda feciorului:

„Să fii vesel gazdă-n casă
Sănătoși voi joni frumoși
Dimineața lui Crăciun
Treceți joni și ca șideți
Noi n-am vinit să șidem
Sănătoși voi joni frumoși
Dimineața lui Crăciun
C-am vinit să vă-ntrebăm
Că noi doamne-am auzitu
Sănătoși voi joni frumoși

Dimineața lui Crăciun
Că s-o născut fiul sfântu
Nu-știu-n cer o pă Pământu
Sănătoși voi joni frumoși
Dimineața lui Crăciun
O-n grădina cu flori dalbe
C-o mână flori culegele
Sănătoși voi joni frumoși
Dimineața lui Crăciun
Și cu una le-alegele
Să le ducă-n sat la fete
Sănătoși voi joni frumoși
Dimineața lui Crăciun
La fete și la feciori
Și să-mpene-n sărbători
Sănătoși voi joni frumoși
Dimineața lui Crăciun” (Breje, 2006, 69).

Această variantă este o prelucrare a unui diac sau preot a variantei deja analizată de noi, dar pe care comparativ o mai reproducem o dată, întrucât locul din care a fost culeasă este Calea Lată, un cătun ce aparține astăzi administrativ de Ciucea (jud. Cluj), dar ca și comunitate umană și culturală reprezintă o roire de familii tinere din Cizer.

Roirea a avut loc pe vechiul drum ce lega Cizerul de Ciucea prin Calea Lată.

„- Bună veste gazdă-n casă
- Sănătoși voi junii buni
Corinde, corindi
- Treceți juni și șideți
- Noi n-am dinit să șidem
C-am dinit să corindăm
Colo-n deal, după deal
Este-on Lar de păcurar
Cu fluieră de oltar
Când cânta cu fluiera
Tăte oile juca
Numa bala săraca
Sta-n jerunți și să ruga
Să vie primăvara
Că ia bună plată o da
La Ispas
On bulz de caș
La Rusale
O lână moale.

1977

Calea Lată
Culegător: Aurel Bodiu
Inf. Golban Floare” (Vedinaș, 2000, 101).

Varianta din Cizer e clar legată de cea din Calea Lată prin același tip de dialog între gazdă și colindători. Cel puțin o parte esențială din dialog este ideatică în ambele variante. Este vorba de următorul fragment:

- Treceți juni/ juni să șideți
- Noi n-am venit să șădem

Desfășurarea rituală a colindatului, desfășurare de care și varianta încreștinată prin schimbarea Larului

cu Iisus avea nevoie, întrucât mesajul în ambele variante e sacru, iar sacrul se manifestă prin rituri, care din perspectivă antropologică sunt mai rezistente la schimbare, în schimb simbolurile prin caracterul lor migratoriu, pot fi schimbate, în același timp chiar prin schimbare mesajul funcțional rămâne unul sacru, dincolo de chipul/chipurile simbolului.

Da fapt varianta originală cu „Lar de păcurar” a mai cunoscut înlocuiri simbolice. „Lar de păcurar” a devenit „moș de păcurar”:

„Colo-n deal și după deal
Este-on moș de păcurar
Cu fluieru de arțar
Când cu fluieru zâce
Tâte oile vineri
Numa una bucălaie
Sta-n gerunchi și să ruga
Să vie primăvara
Cu frunza și cu iarba” (Ghergariu, 1973, 240).
dar și „biet de păcurar”.
„Colo, colo după dealu,
Florile dalbe,
Este-un biet de păcurar

Cu fluieru de arțariu,
Florile dalbe,
Cu fluieru de arțar.

Când cu fluieru zâce’
Tâte oile plânje,
Numa Băla, săraca
Sta-n jărunți și se ruga
Să vie primăvara
Cu frunza și cu iarba,
Că e bună plata ta,
La Crăciun un miel zurdun
Și la Paști un zgrunț de caș,
La Rusale-o lână mare” (Bocșa, 2009, I, 50).

„Lar de păcurar”, „moș de păcurar”, „biet de păcurar” sunt tipare (pattern-uri) mentale ce trimit antropologic la strămoșul familiei pastorale care cu fluierul de altar, cu fluierul sacru trezește ritualic în fiecare primăvară turma prin Băla și pune în mișcare desfășurarea vieții pastorale.

Într-o singură variantă, în cea din Calea Lată, fluierul este de „oltar”. În celelalte variante, fluierul este „de arțar”, „de arțariu”. Într-o variantă din zona Codrului (Sălajul istoric), fluierul este „de dalțar” (Pop, 1978, 327).

„Oltar” este cuvântul de origine latină „altar” în variantă slavizată. Și atunci, de ce variante cu „arțar”, „arțariu” și „dalțar”? Explicația este de natură lingvistică și anume prin ceea ce lingviștii numesc rotacism, transformarea lui „l” în „r”, în cuvinte precum „soare” din „solem”, „corindă” din „calenda”, „cărindariu” din „calendarium”. De fapt varianta „dalțar” dacă o scriem „d’alțar” ne comunică o variantă intermediară între formele originare: „alțar”, „oltar” și variantele rotaciza-

te (cu „l” în „r”) dar și corupte cu „t” în „t”. „Altar”, „oltar” au devenit în rostire cântată „arțar” sau „arțariu”.

Așezarea fluierului ca „altar” este transmisă în varianta vrânceană a *Mioriței*:

„Să-mi puie la cap
Fluieraș de fag” (Miorița, 1980, 63),
dar și în cea transilvăneană:
„Mie la cap îmi puneți cruce
Fluierașu meu cel dulce” (Pop, 1980, 63).

Tema „fată de maior” este atestată în colinzi în 32 de localități din Sălaj. Noi o reproducem pe cea din Adalin întrucât a fost culeasă de Virgil Medan, unul dintre cei mai productivi etnomuzicologi din Transilvania, ce a poosit în multe sate din Sălaj, inclusiv în Cizer unde a înregistrat melodiile instrumentale: „învârtita rară”, „bihoreanul”, „desul”, „fecioresc rar”, „muerescul”, „când pornesc la cununie”, „muerescul din Pocița”, „bătuta rară”, „bătuta deasă” (Medan, 1968, 161-172). Dar iată Miorița din Adalin:

„S-aude, s-aude,
Pe-un picior de munte
Trei păcurărei
Cu trei turme de oi.
P’ângă ei trecea
Fată de maior,
Cu păr gălbior.
Ei o d-întreba:
- Care ți-e mai drag?
- Cel mai mititel,
Că-i mai frumușel.
Ei se sfătuiră
Pe el să-l omoare.
- Nu mă omorâți,
Ca eu vouă v-oi da
Turmuluța mea.
- Nouă nu ne da
Că și noi avem
Turmă ca și-a ta.
- Nu mă omorâți
Că eu vouă vi-l dau
Fluierașul meu.
- Nouă nu ni-l da
Că și noi avem
Fluier ca și-al tău.
- De mi-ți omorâ,
Voi să mă-ngropați
Chiar în dosul stâniei
Ca să-mi aud câinii.

Medan

(Adalin, jud. Sălaj)” (Miorița, 1980, 193).

„Fata de maior” este o subtemă la Testamentul Ciobanului, dar acest fapt este mai puțin important. Relevant este însă că ariile *Mioriței* sunt pretutindeni în Sălaj, încât toate casele sărbătorilor, ce se pot organiza în satele sălăjene, au capodopera folclorului românesc: *Miorița* la ea acasă.

(Va urma)

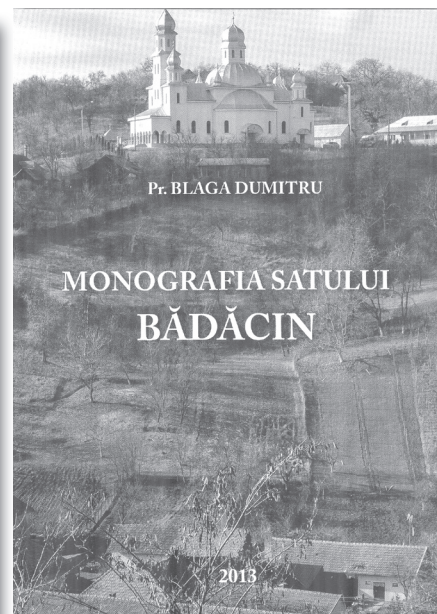
O monografie copy-paste

Marin POP

Cu ocazia serbărilor care au avut loc în perioada 24-25 august 2013, la Bădăcin, printre alte acțiuni culturale a fost lansată cartea *Monografia satului Bădăcin*, sub semnătura preotului ortodox din Bădăcin, Dumitru Blaga.

În calitatea noastră onorantă de consultant științific și prefațator al cărții *Monografia satului Bădăcin și a familiei Maniu*, semnată de preotul greco-catolic din Bădăcin, Cristian Borz, apărută la Editura *Caiete Silvane*, în anul 2012, am considerat că avem datoria morală de a lua poziție față de un plagiat grosolan pe care îl face preotul Dumitru Blaga din cartea preotului Cristian Borz.

De la bun început dorim să subliniem faptul că facem acest demers, pe care l-am considerat absolut necesar, din punct de vedere strict științific și nu dorim ca el să fie interpretat, fiindcă după cum spuneau anticii „istoria se scrie fără părtinire și fără ură”. Cine se încumetă la un astfel de demers științific, la elaborarea unei monografii sătești, trebuie să respecte cu strictețe metoda științifică, începând cu citarea bibliografiei, a surselor folosite, aparatului științific,

notele de subsol etc.

În primul rând constatăm că lucrarea *Monografia satului Bădăcin*, semnată de preotul Dumitru Blaga, nu are niciun act de identitate, respectiv nu a apărut la nici o editură, nu are ISBN, nici descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României.

În partea de introducere a lucrării, la pagina 5, autorul afirmă următoarele: „S-a mai întocmit o monografie a satului Bădăcin de părintele Borz Cristian în anul 2012 din care am preluat cu ac-

ceptul dănsului anumite capitole referitoare la caracteristicile fizico-geografice, atestare arheologică și documentară, populația localității etc.”.

De aici, însă, până la a prelua cu copy-paste aproape 140 de pagini, din cartea semnată de preotul Cristian Borz este cale lungă. Paginile sunt copiate în întregime, cuvânt cu cuvânt, inclusiv notele de subsol. De asemenea, Bibliografia, sursele arhivistice, periodice, cărțile studiate și articolele de spe-

populații. În fiecare centru cultural se ținea câte o sedință, iar în cadrul sedinței se ținea o „conferință populară” despre nașterea și creșterea poporului român; rubrica de țară, neam și limbă; portal național, alcoolism; meserii, etc. Se făceau lecturi potrivite pentru popor din autorii români. Elevii contribuiau la solemnitatea sedințelor cu dansuri populare și coruri. O astfel de sedință a avut loc și la Bădăcin, în 20 februarie 1927¹⁶⁸.

În 1929 examenul de absolvire a clasei a VII-a s-au ținut la Perleci în 25 iunie, iar în 1933 s-au ținut la Șimleu având-o ca președinte pe subdirectorul școlii Simion Orso. La 1 iulie 1929, postul de învățator la Bădăcin era vacant¹⁶⁹. Pentru anul școlar 1929-1930 la Bădăcin erau detașați Pop Gavril și Maria Jobănuș n. Pop. În 1930 învățătorul Gavril Pop i s-a reținut salariul de două zile pentru absență fără concediu aprobat¹⁷⁰. În anul școlar 1933-1934 învățătorii detașați de la Curtea la Bădăcin erau Corneliu și Elena Fântânuș, iar Gavrilă și Maria Pop au fost detașați de la Bădăcin la Halmăji¹⁷¹.

7.2. Cateheza

Dacă înainte de venirea lui Suluțiu în Sălaj, cateheza a fost făcută în mod special de către cântorii sau diacii de strank după 1836 predarea religiei în școală devine un atribut al preotului, care nu se poate mulțumi numai cu învățarea rugăciunilor și a glasurilor bisericilor cum se obișnuia în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. Cateheza trebuia să se desfășoare pe ani de studii după o regulă stabilită de vicar, avându-se în vedere puterea de înțelegere a tuturor elevilor, indiferent de vârsta acestora. Vicarul Suluțiu va stabili o regulă comună pentru toate școlile din suburbie și va aduce catehismele, la început înscrise cu litere chirilice și mai apoi cu caractere latine. De regulă, elevii se spovedeau și se împărtășeau înainte de Crăciun, Paști și Rusali

după tradiția Bisericii greco-catolice, iar cei trimiși la școli mai înalte, la Gherla, Năsăud, Blaj, Beiuș, odată întorsii acasă vor lua legătura cu preotul local.

Deși profeșimea ortodoxă ținea ca tinerii aparținând confesiunii lor să se bucare de o cateheză sub oblăduirea propriilor preoți, aceștia erau foarte puțini în raport cu greco-catolicii; aceștia s-au prezentat la orele de religie ale copiilor uniți, la fel și în satele unde existau doar câțiva copii greco-catolici, părinții îndemnându-i să participe la orele de religie alături de ortodocși. Nu numai vicarii, dar și protopopii au dat dovadă de maleabilitate în astfel de cazuri¹⁷².

8. Casa Culturală „Dr. Ioan și Clara Maniu”

Școala veche de la Bădăcin devine tot mai necăpătoare. Sprijinul mic și numărul tot mai mare de copii dornici de a învăța carte, îl determină pe Iuliu Maniu să se implice în construirea unui nou spațiu. Casa Culturală „Dr. Ioan și Clara Maniu” se dorea a fi „un centru de cultură” care va găzdui „școala, locuința pentru învățator, primăria, o bibliotecă populară cu sală de lectură, precum și o sală festivă pentru sezoari și reprezentanți”¹⁷³.

Punerea pietrei fundamentale a casei culturale, ce va purta numele marilor săi părinți, a fost fixată pe data aniversării a 100 de ani de la nașterea lui Ioan Maniu. Locul pe care avea să se construiască noul edificiu, este locul în care s-a născut în urmă cu 100 de ani, ilustrul său tată.

Sfințirea locului și a pietrei de temelie, a fost săvârșită de către Episcopul Valeriu Traian Frențiu de la Oradea, în ziua de 11 septembrie 1933, însoțit de un mare sobor de preoți. Numărul participanților la acest eveniment s-a ridicat, conform relatărilor Presei vremii, la aproximativ 5.000 de persoane, oameni simpli de

¹⁶⁸ Școala Noastră, nr. 7, aprilie, 1927, p. 202.
¹⁶⁹ Idem, nr. 13, iulie, 1929, p. 398.
¹⁷⁰ Idem, nr. 9-10, iunie 1930, p. 320.
¹⁷¹ Idem, nr. 8, octombrie 1933, p. 298.

Cateheza

Dacă înainte de venirea lui Suluțiu în Sălaj, cateheza a fost făcută în mod special de către cântorii sau diacii de strank, după 1836 predarea religiei în școală devine un atribut al preotului, care nu se poate mulțumi numai cu învățarea rugăciunilor și a glasurilor bisericilor cum se obișnuia în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. Cateheza trebuia să se desfășoare pe ani de studii după o regulă stabilită de vicar, avându-se în vedere puterea de înțelegere a tuturor elevilor, indiferent de vârsta acestora. Vicarul Suluțiu va stabili o regulă comună pentru toate școlile din suburbie și va aduce catehismele, la început înscrise cu litere chirilice și mai apoi cu caractere latine.

De regulă, elevii se spovedeau și se împărtășeau înainte de Crăciun, Paști și Rusali.

Deși profeșimea ortodoxă ținea ca tinerii aparținând confesiunii lor să se bucare de o cateheză sub oblăduirea propriilor preoți, acolo unde elevii erau foarte puțini în raport cu greco-catolicii, aceștia s-au prezentat la orele de religie ale copiilor uniți, la fel și în satele unde existau doar câțiva copii greco-catolici, părinții îndemnându-i să participe la orele de religie alături de ortodocși. Nu numai vicarii, dar și protopopii au dat dovadă de maleabilitate în astfel de cazuri¹⁷².

Casa Culturală „Dr. Ioan și Clara Maniu”

Școala veche de la Bădăcin devine tot mai necăpătoare. Sprijinul mic și numărul tot mai mare de copii dornici de a învăța carte, îl determină pe Iuliu Maniu să se implice în

construirea unui nou spațiu. Casa Culturală „Dr. Ioan și Clara Maniu” se dorea a fi un centru de cultură care va găzdui „școala, locuința pentru învățator, primăria, o bibliotecă populară cu sală de lectură, precum și o sală festivă pentru sezoari și reprezentanți”¹⁷³.

Punerea pietrei fundamentale a casei culturale, ce va purta numele marilor săi părinți, a fost fixată pe data aniversării a 100 de ani de la nașterea lui Ioan Maniu. Locul pe care avea să se construiască noul edificiu, este locul în care s-a născut în urmă cu 100 de ani, ilustrul său tată.

Sfințirea locului și a pietrei de temelie, a fost săvârșită de către Episcopul Valeriu Traian Frențiu de la Oradea, în ziua de 11 septembrie 1933, însoțit de un mare sobor de preoți. Numărul participanților la acest eveniment s-a ridicat, conform relatărilor Presei vremii, la aproximativ 5.000 de persoane, oameni simpli, intelectuali¹⁷⁴.

În jurul orelor 10 clerici, adunat înaintea casei culturale, îl întâmpină pe episcopul Oradei, Valeriu Traian Frențiu, care era însoțit de către Iuliu Maniu și prefectul județului Sălaj, Gheorghe Pop. Episcopul a rostit „o prefațată predică”, care a fost ascultată cu o profundă pioșenie de către întreaga asistență¹⁷⁵. Episcopul a amintit în cuvântul său faptul că se împlinesc 100 de ani de la nașterea lui Ioan Maniu, iar gestul fiului sau, Iuliu Maniu, îl cataloga ca un „gest al unui fiu bun, nu numai al părinților săi ci al nației, care a conștientizat a se lipsi de proprietatea acestui loc, pentru a se ridica aici această Casă de cultură în folosul obștei”. Episcopul amintea în continuare rolul acestei viitoare case care va „continua iluminarea poporului”. Se dă apoi citire actului fundational, „care va menționa peste veacuri o faptă nobilă de recunoștință

¹⁷² A.N. - D.J.S.J., *Fond I. Ardeleanu Senior*, dos. 31/1850, f. 7 (Adresa din 27 ianuarie 1850 trimisă vicarului forane de către arhiepiscopul Ioan Valde din Popetelec), în I. Cioccan, *op. cit.*, p. 354.
¹⁷³ *Vestitorul*, nr. 17-18, 1-15 sep. 1933, p. 15.
¹⁷⁴ A.N. - D.J.S.J., *Fond I. Ardeleanu Senior*, dos. 31/1850, f. 7 (Adresa din 27 ianuarie 1850 trimisă vicarului forane de către arhiepiscopul Ioan Valde din Popetelec), în I. Cioccan, *op. cit.*, p. 354.
¹⁷⁵ *Vestitorul*, nr. 17-18, 1-15 sep. 1933, p. 15.

cialitate, cu câteva mici adăugiri, în mod paradoxal, sunt identice cu cele studiate de preotul Cristian Borz.

Așa cum am afirmat mai sus, am avut onoarea de a fi consultant științific și prefațator al monografiei semnate de preotul Cristian Borz și cunoaștem sursele folosite în elaborarea lucrării, multe indicate chiar de către noi. Așadar, ne îndoim că preotul Dumitru Blaga a studiat la arhivele din Baia Mare, la arhiva Muzeului Unirii din Alba Iulia, periodicele sau cărțile copiate din cartea preotului Cristian Borz.

De la început frapează o greșeală regretabilă: la p. 5, în „Cuvânt înainte” este afișată o imagine cu „Monumentul erorilor” (nu eroilor), ridicat recent și dezvelit la Bădăcin, pe data de 25 august 2013. Este un demers binevenit de a comemora eroii căzuți în cele două războaie mondiale, dar nu credem că era prioritar atâta timp cât simbolul Bădăcinului și al României, Casa Memorială Iuliu Maniu, nu știm dacă mai trece o iarnă fără să se prăbușească.

De la p. 13 până la p. 21 autorul copiază cuvânt cu cuvânt din cartea preotului Cristian Borz, după care, în mod nefericit, se întoarce la geto-daci și istoria patriotardă comunistă, în subcapitol intitulat „Tradiții ale luptei pentru libertate socială și națională”, copiat din prelegerile istoricilor Vasile Lucăcel, Paul Abrudan, Grațian Mărcuș etc., scrise în timpul epocii comuniste, așadar cu discursul istoric de atunci. Aici citează și documente din arhive Muzeului Unirii din Alba Iulia, unde ne îndoim că autorul a studiat.

După ce ajunge cu evoluția istorică evenimentială la Memorandumul din 1892, autorul se reîntoarce la Comitatul Crasna și atestarea documentară a Bădăcinului, începând cu p. 30 și copiază din monografia preotului Borz până la p. 35, la care mai adaugă, ca un fel de motto, poezia lui Ioan Alexandru „Sat sub lună”. Urmează

ză (p. 36-38) subcapitolul „Biserica paleocreștină de la Porolissum”, fără a indica nicio sursă. Revine, nefericit, făcând un fel de ghiveci, la cartea preotului Borz (p. 38-45), copiind perioada antică, de la așezările dacice, până la epoca romană.

Capitolul III, intitulat „Începuturile creștinismului pe teritoriul patriei noastre” (p. 45-53) nu are citată nicio sursă bibliografică și nu are nicio legătură cu istoria Bădăcinului.

Capitolul IV, intitulat „Dezbinarea bisericii ortodoxe din Transilvania între anii 1698-1701” este un adevărat ghiveci. Începe cu acțiunea Vienei și a iezuiților, continuă cu „Actul de unire” al bisericii cu Roma și Petru Pavel Aron, neindicând nicio sursă bibliografică, după care revine la descoperirile medievale, popoarele migratoare, Cetatea Bathory, până la primul război mondial, copiate din cartea preotului Cristian Borz (p. 60-72).

După câteva constatări proprii și descrierea unor mișcări social-democrate (?) în Valcăul de Sus și Halmășd, de la începutul secolului XX, care nu au nicio legătură cu Bădăcinul și nu au note de subsol, autorul revine și copiază subcapitolul „Marea Unire de la 1918” din cartea preotului Borz (p. 77-82). Urmează subcapitolul „Sălajul și Marea Unire” (p. 82-92), care nu are indicată nicio sursă bibliografică până la p. 88 (totuși recunoaștem unele scrieri ale dlui Cornel Grad sau ale subsemnatului, de exemplu constituirea Consiliului Național Român din Bobota din 12 noiembrie 1918), după care copiază, din nou, din cartea preotului Borz (p. 88-92).

Tot din cartea preotului Cristian Borz sunt copiate următoarele capitole sau subcapitole: „Dictatul de la Viena” (p. 94-98); din capitolul „Populația localității Bădăcin” (p. 106-115); din cap. „Viața spirituală” (p. 117-121); subcap. „Originea și originalitatea bisericii de lemn din Transilvania”, unde, de fapt, este vorba de biserica din

Bădăcin până la primul război mondial, copiază p. 132-133, după care nu mai indică nicio sursă bibliografică între p. 134-147, care sunt printre puținele elemente de noutate și autenticitate referitoare la slujitorii bisericii, hramul și evoluția bisericii ortodoxe după 1948 până în prezent; la subcapitolul legat de învățământ copiază masiv din cartea preotului Borz (p. 150, 156-165) (capitolul începe cu poezia „Limba noastră” la care nu este precizat autorul și anume Alexei Mateevici, unul dintre cei mai reprezentativi scriitori români născuți în Basarabia); la cap. „Elemente de cultură populară” (p. 167-190), marea majoritate a informațiilor sunt copiate din cartea preotului Borz; subcap. „Colectivizarea” și „doctorul Nicolae Ștefan Chișiu” (p. 191-194) sunt copiate din cartea amintită cu o singură precizare, nefericită după părerea noastră, în care preotul Dumitru Blaga afirmă că Iuliu Maniu, președintele Partidului Național Țărănesc, a intenționat să-l numească pe Ștefan Chișiu în fruntea tineretului național-țărănesc dar a fost „boicotat” de tinerii sălăjeni, în frunte cu Corneliu Coposu, care și-ar fi dorit funcția. Îl înștiințăm pe autor că am studiat îndeaproape această temă (a istoriei PNT, a familiilor Maniu și Coposu) și că în acea perioadă Corneliu Coposu ajunsese deja în funcția de secretar general adjunct al partidului, precum și al organizațiilor din Ardeal și Banat. Așadar, nu credem că mai avea nevoie de funcția de la tineret.

Ultimul subcapitol intitulat „Alți fii ai satului care au muncit și muncesc în cercetare, armată, construcții, administrație și alte domenii” aparține autorului, cu precizarea că printre preoții născuți și care au slujit în Bădăcin între ani 1936-1948 se regăsește și Simion Man. Intenționat sau nu, el este eludat din șirul preoților născuți în Bădăcin.

La capitolul „Concluzii”, compus, în general, din citate

aparținând lui Nae Ionescu, Lucian Blaga, Mircea Eliade, poeziile „Scut și armă” de George Coșbuc și „Imnul lui Maniu”, autorul nu îl amintește pe autorul ei, Ioan Pop din Bădăcin, care a avut de suferit din partea Securității pentru că alături de alți câțiva tineri din Bădăcin l-au comemorat pe Iuliu Maniu, în anul 1986, în plin regim comunist.

Bibliografia, după cum am mai arătat, este identică, cu mici excepții, cu cea din cartea preotului Cristian Borz.

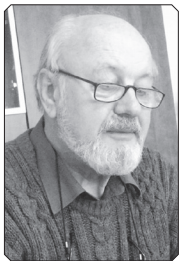
În acest context, considerăm că așa-zisa carte „Monografia satului

Bădăcin”, semnată de către preotul Dumitru Blaga, nu poate fi considerată o lucrare științifică, ci un copy-paste (aproximativ 140 de pagini din cele 215 câte are cartea) din cartea „Monografia satului Bădăcin și a familiei Maniu”, apărută la Editura „Caiete Silvane”, în anul 2012, care s-a bucurat de un succes deosebit și constituie un demers științific important pentru istoriografia sălăjeană. Cartea preotului Dumitru Blaga poate fi încadrată doar la exemplele negative, la rubrica „Așa nu!”.

O lucrare științifică presupune un efort intelectual deosebit, ani

de studiu în biblioteci și arhive, ziare, reviste, informații orale etc. Desigur că este mult mai ușor să copiezi munca altuia, decât să o faci personal, dar aceasta înseamnă furt, care, după știința noastră, e interzis de a opta poruncă din Decalog.

În calitatea noastră de cercetător științific am oferit și oferim consultanță celor care doresc să elaboreze monografii sătești sau alte lucrări științifice și chiar ne bucurăm că numărul lor crește pe an ce trece, dar detestăm plagiatul, indiferent la ce nivel este făcut.

Lecturi amânate

Viorel TĂUTAN

Câteva gânduri despre cartea unei autoare discrete

Într-o succintă prezentare, poeta Diana Zlate, retrasă în universul îndeletnicirilor impuse de statutul civil și socio-profesional, face parte dintre cei discreți, neatinși de morbul grafomaniei. Aparține talentatei grupări a poezilor care au debutat în ultimul deceniu al secolului XX (supranumiți „douămiiști” de către fracțiunea generaționistă a istoriei și a criticii literare contemporane), meritul acesteia fiind de a supralicita rezultatele inovațiilor optzecist-(postmoderniste?), de care se desparte luând-o în cel puțin două direcții: prima încifrează discursul liric prin mijlocul artistic al personificării abuzive și obositoare, frizând absurdul; a doua, limpezind mesajul în intenția unei pledoarii cvasi-transparente, cu efect anti-metafizic, se întoarce înspre un suprarealism de o factură originală, însă originală.

Fără îndoială, transmit astfel stări emoționale și entuziaste într-o limbă română corectă, chiar dacă renunță la semnele de punctuație; de la poezii optzeciști încoace acestea încurcă, dacă sunt prea numeroase, dar și atunci când lipsesc complet în parcursul unei emisii ilogice.

Diana ZLATE s-a născut în 27 septembrie 1974, în Alexandria, județul Teleorman. A absolvit Facultatea de Litere a Universității Ovidius din Constanța (1994) și Școala Națională de Științe Politice și Administrative din București (2002). A debutat editorial în 1996 cu volumul de poeme **Regina absurdă**,

la editura Eminescu, obținând premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, filiala Dobrogea. Patru ani mai târziu (2000), aceeași editură îi publică a doua carte de poeme, intitulată **Dacă mint**.

Tirajele nedrept de mici ale cărților de poezie datorate poezilor înzestrați cu talent eclatant, într-un climat editorial bulversat de tot mai redusul apetit al cititorilor pentru acest gen literar, pe de o parte, dar și de invazia veleitarilor contând doar în „ajustarea” de buget a editurilor, pe de alta, face aproape imposibilă perceperea poezilor și achiziționarea plachetelor de care am fi încreștați. Iată, de exemplu: a treia carte apărută sub semnătura Dianei Zlate, la editura *SemnE*, în 2006, este sugestiv intitulată **Poeme pentru fiecare vârstă**. Am intrat în posesia acesteia în timpul unei întâmplări faste pentru autoare, am deschis-o și... doar atmosfera aniversară și imperativul despărțirii mi-a întrerupt lectura, reluată doar când am reușit să mă izolez într-un decor propice.

Un prim aspect generat de concepția tehnică: placheta cuprinde 62 de pagini, dintre care cinzeci și două sunt oferite substanței conținutului care, la rândul-i, este construită din trei „capitole” notate în cifre latinești, primul și al treilea cuprinzând câte cinci poeme, cel din mijloc, dominant, treizeci și două. E un ansamblu omogen asemănător mării tulburate de talazuri nicicând exagerat de periculoase, în continuă relație cu limanul alcătuit din forme eterogene. Prima impresie după terminarea lecturii mizează pe dificultatea interpretării a ceea ce ți se oferă devoalat, adi-

că reflectarea sentimentelor în atitudini și cuvinte. Încă de la primul poem (*A venit vremea anotimpului fără frunze*) ni se „impune” cu o dicțiune elegiacă, precum într-un preambul, sau o uvertură mozartiană, solemnitatea unui anotimp al perisabilității, suprapunând cadrul cosmic atmosferei domestice: „copilul meu se înfășurase în curcubeu”. Sentimentul unei seninătăți elegiace, oximoronic vorbind, domină întregul cuprins al cărții. Imagini vizuale dezvăluie confidențial condiția poeziei actuale și, implicit a poetului: „versurile mele sunt scrise în toate direcțiile/ am de vânzare versuri paralele/ versuri perpendiculare/ versuri de-a lungul și de-a latul capului” (*Versuri de-a lungul și de-a latul capului*), când totul poate să fie imagine poetică, universul liric compunându-se nu numai din esențe, cu toate că așa s-ar dori. Depresia, moartea, promiscuitatea, furia și... iubirea devin teme obsedante

Cuvintele curg evident spontan, ceea ce facilitează comunicarea, în construcții corecte din perspectiva logicii gramaticale. Și emoționează prin punerea în valoare a ideilor-lait-motive. Este evident că autoarea cunoaște foarte bine valoarea figurilor de stil clasice, precum și evoluția pertinentă a unora dintre acestea, folosindu-le cu parcimonie, ca în cazul metaforei personificatoare sau al aliterăției multiple, cum în poemele *Ce zile infame*, *Să mă aperi* și *Pomule prea bătrân*. Simboluri și idei rămân aceleași fără a se modifica flagrant registrul discursiv. Bunăoară, prezența banalului diurn nu este de influență mimetică, așa cum am fi tentați să credem, dacă luăm seama la una dintre caracteristicile poeziei nouăzeciștilor, și nici de o „contaminare de grup”, ci de experiențe existențiale asumate: „andrei se trezește/ andrei aprinde televizorul/ la meteo se anunță ninsoare/ pentru a doua zi” (*Afară ninge alb negru și ambițios*). Este aceasta „un semnal împotriva entropiei stilistice tradiționale”?

„Capitolul” al doilea debutează cu un elogiu adresat cărturarului: „cărțile tale erau scut împotriva tuturor privirilor/ ce trist dacă nu m-ai fi văzut” (*La fiecare pas te presar*), poeta încercând abordarea mai consistentă a confidenței de tip „ars poetica”: „sunt cea mai bună amantă ghicitoare-n cafea/ văd drumuri văd chipuri/ văd totul până la sfârșitul anotimpului/ până la sfârșitul poemului” (*Când eu scrijelesc acest poem*), modalitate utilizată și-n alte texte din cuprinsul construcției, sugerând în felul acesta „înrolarea” pentru o bătălie dintre ontologic și real. Uneori ludică, pusă pe hârjoană (*Zile de-mprumut*), alteori dramatică, gravă, D.Z. își privește singurătatea altfel, detașat-resemnată, cu inflexiuni ironice: „eu eram răstignită acolo în singurătate/ dar cine avea nevoie de civilizație/ făceam un foc lângă țarm/ și mâncam civilizat reptile/ ... / îmi așteptam iubitul/ să vedem împreună «la vita e bella»” (*Pe insulă*). „Omul în general nu poate trăi în afara dorințelor”, filosofează poeta în *Scrisoare filosofului meu*, poem de medie amplitudine, dar un text grav de maximă forță expresivă și, în aceeași măsură gravitațională, marcat de un eteric didacticism: „pentru binele

ei o femeie ca mine/ trebuie să dăruiască totul/ iar pentru împăcarea lui/ celălalt trebuie să știe/ cum să primească și să păstreze”, oferind soluții pentru consolidarea relațiilor în cuplul erotic, precum și îndemn la actul cugetării, atât de firesc intrinsec speciei sapientus: „în fond am vrut doar să ne reaşezăm/ lângă propriile noastre gânduri”. Autoreferențialitatea fiind una dintre caracteristicile creațiilor generației 2000, preluată epidemic și îmbogățită de poezii primului deceniu al actualului secol, reflexivitate de sorginte existențială, o încadrează pe Diana Zlate între vocile pe cât de distincte, pe atât de discrete în actualitate, cum reiese și din textul poemelor *Pe întunerice mă judec cel mai aspru* (poeta își asumă unicitatea în anturaj social), *Rămâi puțin în urmă* (pendulare metempsihotică între un trecut îndepărtat și prezentul vieții stereotipice), *Plecasem într-o zi* (conștiința atemporală aparține la regnul mineral) și *La pândă* (manifestarea dorinței de ubicuitate). Experiența primelor două volume devine în cazul poetei versatilitate nu doar tehnică, sub patronaj semiologic și textualist, ci și coerență artistică, textul devenind asemenea poetului demiurg, cum reiese din poemul *Naratologie*, dispunând facil destinul celorlalți (*Ploua îndesit și mărunț*).

Prezența temei erotice, în ipostazieri diferite, se manifestă atitudinal când suav-ocrotitoare (*Afară ninge alb negru...*), când generând suferință și deziluzie ca efect al trădării (*Gurile urât mirositoare ale pământului; Poem fără întoarcere*), când împărtășită cu fervoare (*Cum aş putea să nu te iubesc*), când elogiindu-și iubitul (*Cu fiecare răsarit*).

A treia parte („capitol”!) poartă în subtitlu o dedicație: „În memoria bunicilor mei”. Universul poetei devine satul, deși poeta aparține fără urmă de îndoială universului citadin, urban. Nostalgia satului plin de viață, reținut în memoria copilului, acum degradat de mutațiile sociale, de trecerea timpului prin trupurile noastre, îi inoculează poetei sentimentul tristeții (*Satul*), reproșându-și incapacitatea de-a fi prezentă la moartea bunicului (*Greșeala poetului*) asemănat cu un „războinic al lui Ahile” (*Șapte ani de la moartea bunicului meu*). Piesa de rezistență a ciclului, intitulată *În Ziua Floriilor*, una dintre cele care merită un discurs analitic detaliat, este de fapt o baladă - monolog, al regretelor în urma plecării înspre tărâmurii lipsite de necazuri a personajelor arhetipale din satul vacanțelor copilăriei, în aparență - litanie, text amintindu-ne doar vag de Marin Sorescu din *La liliaci*.

Ciclul și, implicit, cartea se încheie cu elogiu comemorativ al bunicului, pentru că: „Dintre toți el deprindea cel mai bine/ înțelepciunea adică mersul lucrurilor/ în sinea altora” (*Bunicul meu*), afecțiune irepresibilă de vitală recurență, lui datorându-i statutul social și artistic actual, cu atât mai mult cu cât „și pământul e tot un text inițiativ/ pe măsură ce te apropii de el/ începi să-l iubești/ se ară singur cu litere// așa am învățat eu/ să mă nasc/ să cresc/ să devin”. Ce-ar mai fi de spus?

Diana Zlate

Cândva pe aeroportul din Istanbul

Cândva pe aeroportul din Istanbul
am debutat în actul întâi
al unei piese în pierdere
am știut că voi încerca
să mă trăiesc altfel
era practic un fel de negoț
cu femeia din mine încă nebănuită

se întâmpla
când anotimpul își trăia complexul
fresc oricărui început
vestitorul meu era aripa unui avion
zburând spinteca norii indeciși
totul se legăna în prea multă lumină
viața înseși se legăna în memoria mea obosită
născând cuvinte și simțuri

acolo a început
traul în imagini înmiresmate
în care nu sunt mamă
doar vis

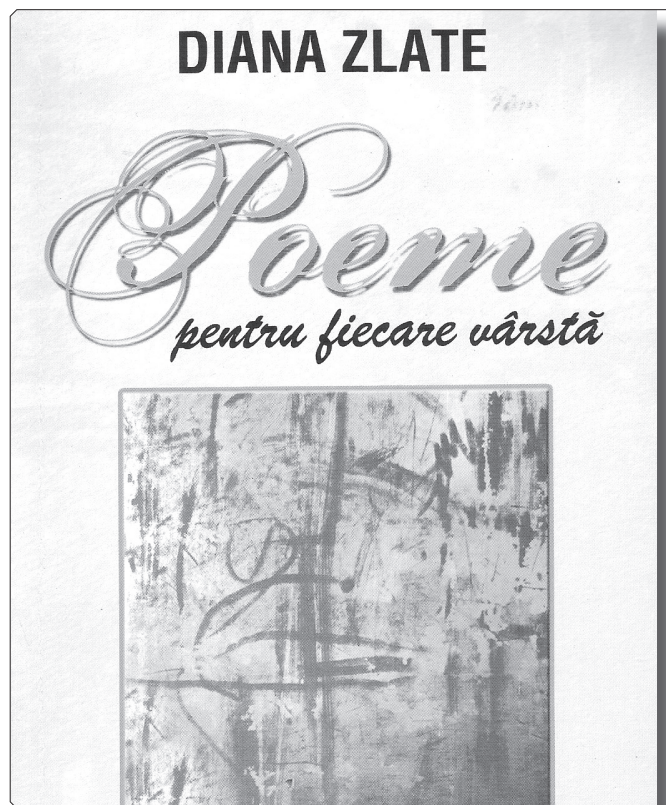
Corpul meu cel fără putere

Corpul meu cel fără putere
tot mai stins, tot mai neînțeles
plutea dimpreună cu barca
pe lacul din Hangzhou
era așa o mare discrepanță între
ceea ce vedea ochiul hipnotizat
și ticăitul din mine din ce în ce mai slab

în schimb trebuia să fiu în pielea altei femei
altor cuvinte
pe lacul acela aș fi putut să-mi schimb sângele
să-l amestec cu apa, cu barca
cu privirea dintr-un alt trup
dintr-un alt timp...

El era călătorul care

El era călătorul care
mi-a creat impresia

c-ar cutreiera neîntrerupt pământul
căutându-se
căutându-mă...

Lecțiile mele fundamentale de viață

Lecțiile mele fundamentale de viață
le-am primit cu sufletul întors obsesiv
în grădina de la țară

el... bunicul meu
a știut cum să primească discret
toate vârstele ascultând veacul
venind din veac
e și acum în grădină
cu țigarea și toate lucrurile încă nedospite
îngrijește singur fiecare
fir crescut din țărâna pe care a apărut-o
cu sânge și carne vie
el e pecetea acestei lumi
el e șiragul meu de cuvinte în formă de perlă
pe care nu poți să-l rostești
doar să-l faci drum săpat cu pământul
cutremurându-se

și acum merg drept fără
teama de a greși
port cu mine cheia acestei lumi încălcite
port cu mine dorul...

Activitatea poștală din județul Sălaj în timpul administrației ungare (septembrie 1940 – octombrie 1944)

Daniel MUREȘAN

Ca urmare a Dictatului de la Viena, din 30 august 1940, România a fost silită să cedeze Ungariei județele Sălaj, Satu Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Cluj, Bihor, Mureș, Covasna și Harghita. Administrația maghiară a refăcut comitatele dinainte de 1918, revenindu-se la denumirea de Szilágy (Sălaj). Armata a 2-a ungară (peste 100.000 de soldați) a operat pe teritoriul județului Sălaj, astfel: 6–7 septembrie în zona Șimleului și 8 septembrie în zona Zalăului. La 12 septembrie 1940, administrația militară ungară era instalată în toată zona de ocupație. După numai două luni, se retrag trupele „de ocupație”, locul lor fiind luat de două Corpuri de Armată (VIII și IX). La Zalău era cantonat Batalionul II din cadrul Regimentului 25 Infanterie (Corpul IX de Armată). Administrația poștală maghiară a fost organizată perfect și foarte rapid, încă din prima zi de ocupație funcționând Serviciul Organizatoric de Est (SZEVOVSZ).

În primele zile ale ocupației s-au folosit ștampilele **VISSZATÉRT** („retrocedat”), care erau însoțite obligatoriu de ștampilele de zi. În Sălaj, aceste ștampile s-au folosit în Zilah (Zalău) – 8 septembrie – 15 octombrie 1940 și Szilágyssomlyó (Șimleu Silvaniei) – 7 septembrie – 15 octombrie 1940.

În unele localități mai mici sau în localitățile mari unde nu existau destule ștampile, s-au folosit ștampile provizorii ce conțineau textul **M(AGYAR) KIR(ÁLY) POSTA** - (Poșta Regală Maghiară), însoțit de un număr matricol. Ștampile metalice de acest gen s-au folosit în județul Sălaj în localitățile Valcău de Jos (nr. 24), Almașu (124), Hida (127), Stana (128), Zimbor (130), Ileana (194), Cehu Silvaniei (226-227), Năpradea (228), Creaca (229), Camăr (230), Surduc (233), Letca (234), Gîrbou (235), Buciumi (236), Sălățig (237), Dioșod (238, 239), Treznea (239), Românași (240), Ilișua (242), Gîlgău (191), Halmășd (253), Plopiș (254), Someș Guruslău (255), Leșmir (256), Gîrceiu (258), Cristur-Crișeni (259), Sîncraiu Silvaniei (260), Șamșud (262), Carastelec (221), Uileacu Șimleului (222), Zăuan (223), Ip (224), Boghiș (324), Jibou (329), Virșoț (330), Zalău (316), Bobota (317), Cizer (407), Crasna (381), Borla (382), Cuzăplac (383), Sărmășag (383), Șimișna (384), Pericei (387), Someș Odorhei (389), Șimleu Silvaniei (313, 392, 394) și Nușfalău (396). În localitățile Mirșid (574), Chichișa (580) și Ileana (592) au fost folosite ștampile din cauciuc. După cum se poate vedea din lista de mai sus, câteva ștampile au fost folosite în mai multe locuri succesiv.

Administrația maghiară a dotat patru orașe din Ardeal cu zece ștampile ocazionale. Printre cele patru orașe s-a numărat și Zalăul, unde Oficiul Poștal a folosit la 8 septembrie 1942 ștampila „**A Wesselényi Szobor Újjáavatása. Zilah**”.

Ștampilele „Taxa de plată” aveau în partea superioară textul **KÉSZPÉNZZEL-BÉRMENTESÍTVÉ** (plătit cu „bani gheață” - scutit de taxe), numele localității în partea inferioară și data în centru. Folosirea lor a început la 10 octombrie 1940. În județul Sălaj au fost folosite la Zalău și Șimleu Silvaniei.

Ștampilele Poștei Ambulante erau folosite atunci când, din diferite motive, cele originale nu erau disponibile. Trei tipuri de astfel de ștampile au circulat în Ardeal:

- **tip Mp-Ry**, aplicată între 1938-1943, confecționată din metal, diametru 2,5 cm. Numele ambulanței feroviare era inscripționat în partea superioară, data la mijloc și numărul ambulanței în partea de jos. Începând cu luna octombrie a anului 1943, ștampilele au fost înlocuite cu tipul Mps-Xy.

- **tip Mp-T**, aplicată între 1938-1943, confecționată din metal, diametru 4 cm. Numele ambulanței și numărul acesteia erau imprimate pe cele două arce ale ștampilei. Începând cu anul 1942, au fost înlocuite cu tipul Mp.Pt-Vy, iar mai târziu cu tipul Mps-Xy.

- **tip Mps-Xy**, aplicate în perioada octombrie 1943 – mai 1944, confecționată din metal, diametru 2,6 cm. În partea superioară era scris textul **M.KIR.MO-ZGÓPOSTA**, numărului rutei în partea de jos, data și litera mobilă la mijloc („M” – dus, „T” – întors).

În județul Sălaj, astfel de ștampile au circulat pe rutele:

- 313 Oradea-Sărmășag (Nagyvárad-Sarmaság), începând cu data de 07.08.1943, Mp-Ry, M-T;

- 314 Sărmășag – Săcuieni (Sarmaság – Székelyhíd), începând cu anul 1940, Aj5, M-T

- 314 Sărmășag – Săcuieni (Sarmaság – Székelyhíd), în perioada 02.11.1940 – decembrie 1943, Mp-Ry, M-T;

- 316 Oradea – Jibou (Nagyvárad – Zsibó), începând cu 12.05.1943, Mp-Ry, M-T;

- 317 Zalău – Carei (Zilah – Nagykaroly), începând cu anul 1940, Aj5, M-T;

- 317 Carei – Zalău (Nagykaroly – Zilah), în perioada 02.11.1940-decembrie 1943, Mp-Ry, M-T.

Un alt tip de ștampilă uzitată în Ardeal a fost cea folosită de conductorii poștali din trenuri. Diametrul ștampilei era de 2,7 cm, în partea superioară era in-

Ștampile **VISSZATÉRT** („retrocedat”), care erau însoțite obligatoriu de ștampilele de zi, folosite în Zilah (Zalău) – 8 septembrie – 15 octombrie 1940 și Szilágysomlyó (Șimleu Silvaniei) – 7 septembrie - 15 octombrie 1940

Ștampile ale unor localități sălăjene în timpul ocupației maghiare

scripționat numele rutei, iar în partea de jos abrevierea „jm” (jegykezelőmenet). În județul Sălaj, conducătorii aveau astfel de ștampile pe rutele:

- Sărmășag – Șimleu Silvaniei (Sarmaság – Szilágysomlyó), în perioada 30.08.1941-iulie 1944;
- Ulmeni – Cehu Silvaniei (Sülelmed – Szilágycseh), în perioada 19.06.1941-iulie 1944;
- Săcuieni – Zalău (Székelyhíd – Zilah), în perioada 24.09.1941–iulie 1944;
- Zalău – Jibou (Zilah – Zsibó), în perioada 09.11.1940–iulie 1944.

În perioada ocupației maghiare, în județul Sălaj au funcționat următoarele oficii poștale:

- Românași (Alsóegregy), 1 ștampilă, 06.12.1940-data în care a fost primită ștampila la oficiu
- Valcău de Jos (Alsóvalkó), 1, 23.11.1940
- Benesat (Benedekfalva), 1, 03.04.1941
- Stîrciu (Bogdánháza), 1, 22.01.1944
- Biușa (Bősháza), 1, 08.02.1943
- Gîrbou (Csákigörbó), 2, 10.10.1940
- Cizer (Csizér), 1, 02.12.1940
- Dioșod (Diósd), 1, 02.12.1940
- Gilgău (Galgó), 2, 10.10.1940
- Plopiș (Gyümölcsenes), 1, 09.12.1940
- Halmășd (Halmosd), 1, 09.12.1940
- Hida (Hídalmás), 3, 25.09.1940
- Ip (Ipp), 2, 02.12.1940
- Carastelec (Kárásztelek), 1, 16.12.1940
- Creaca (Karika), 1, 16.12.1940
- Camăr (Kémer), 1, 02.12.1940
- Tetișu (Ketesd), 1, 20.06.1942
- Cuzăplac (Kozéplak), 1, 07.09.1941
- Crasna (Kraszna), 4, 25.09.1940
- Leșmir (Lecsmér), 1, 16.12.1940
- Letca (Letka), 1, 16.12.1940
- Zimbor (Magyarzombor), 1, 23.12.1940
- Valea Pomilor (Mocsolya), 1, 29.06.1943
- Bobota (Nagyderzsida), 1, 02.12.1940
- Someș Guruslău (Nagygoroszló), 2, 23.12.1940

- Ileana (Nagyilonda), 3, 25.09.1940
 - Năpradea (Náprád), 1, 23.12.1940
 - Mirșid (Nyrsid), 1, 23.12.1940
 - Treznea (Ördögkút), 1, 02.12.1940
 - Sărmășag (Sarmaság), 2, 10.10.1940
 - Ilișua (Selymesilosva), 1, 02.12.1940
 - Uileacu Șimleului (Somlyóújlak), 1, 23.12.1940
 - Someș Odorhei (Szamosudvarhely), 2, 02.12.1940
 - Borla (Szilagyballa), 1, 02.12.1940
 - Cehu Silvaniei (Szilágycseh), 4, 25.09.1940
 - Cristur-Criseni (Szilagyfőkeresztúr), 1, 23.12.1940
 - Gîrceiu (Szilagygöröcsön), 1, 23.12.1940
 - Chieșd (Szilagykövesd), 2, 11.03.1941-17.05.1944
 - Nușfalău (Szilagynagyfalu), 2, 10.10.1940
 - Pericei (Szilagypercesen), 1, 23.12.1940
 - Șimleu Silvaniei (Szilágysomlyó), 7, 06.09.1940
 - Sălățig (Szilagyseg), 1, 23.12.1940
 - Sîncraiu Silvaniei (Szilagysszentkirály), 1, 02.12.1940
 - Zăuan (Szilagysovány), 1, 08.01.1941
 - Stana (Sztána), 1, 08.01.1941
 - Surduc (Szurduk), 2, 10.10.1940
 - Almașu (Váralmás), 2, 05.10.1940
 - Buciumi (Vármező), 1, 10.10.1940
 - Virsolț (Varsolc), 1, 02.12.1940
 - Zalău (Zilah), 10, 06.09.1940
 - Jibou (Zsibó), 4, 25.09.1940
- și următoarele agenții poștale:
- Băbeni (Aranyosmező), 1, 21.05.1942
 - Aghireș (Egrespatak), 1, 05.09.1941
 - Chechiș (Kettősmező), 1, 16.12.1940
 - Meseșenii de Jos (Magyarkecel), 1, 11.03.1941
 - Mineu (Menyő), 1, 19.05.1941
 - Rus (Oroszmező), 1, 25.01.1943
 - Șimișna (Semesnye), 1, 20.03.1942
 - Boghiș (Szilagybagos), 1, 19.02.1942
 - Șamșud (Szilagy sámson), 1, 06.11.1941

Corespondența expediată prin ambulanțe sau conductori poștali se efectua în Sălaj pe următoarele trasee:

- T2 Püspökladány-Oradea-Cluj: prin Jebuc (halta) și Stana H;
- T7 Săcuieni-Sărmășag: prin Porț H, Ip H, Nușfalău H, Șimleu Silvaniei, Uileacu Șimleului H, Giurtelecu Șimleului H, Sărmășag;
- T11 Carei-Jibou: prin Derșida H, Sărmășag, Câmpia Sălaj H, Bocșa H, Borla H, Guruslău H, Hereclean H, Crișeni-Zalău, Gîrceiu H, Mirșid, Poptelec H, Jibou;
- T17 Baia Mare-Cluj: prin Benesat, Aluniș H, Înău H, Jibou, Var H, Surduc, Băbușeni H, Cuciulat H, Letca H, Răstoci H, Bizusa H, Ileanda, Rus H, Glodu Someșului H, Gîlgău;
- T17a Ulmeni-Cehu Silvaniei: prin Ulciug H și Cehu Silvaniei.

Bibliografie:

- *** A Magyar Bélyegék Monográfiája, Budapesta 1965
- Dan Grecu, *Ardealul de Nord în timpul administrației maghiare*

Ștampila Poștei Ambulante pe ruta 317 Zalău – Carei (Zilah – Nagykaroly), începând cu anul 1940, Aj5, M-T

- Buletinul Cercului de Studii al Istoriei Poștale din Ardeal, Banat și Bucovina
- Mihalyfi Erno, *A magyar alkalmi bélyegzések katalógusa*, 1980

Mănăstirea Strâmba – loc sfânt de îndreptare a sufletului

Iuliu-Marius MORARIU

Arhim. Grighentie Oțelea, *Mănăstirea Strâmba – loc Sfânt de îndreptare a sufletului*, Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos”, Zalău, 2012, 99 p.

Profitând de libertatea religioasă adusă de evenimentele din decembrie ale anului 1989, ortodocșii ardeleni au făcut eforturi susținute în scopul revigorării spiritualității românești. Între activitățile săvârșite în acest sens, care s-au soldat cu rezultate deosebite, un loc de cinste revine celor care au vizat revigorarea vieții monahale a zonei.

Așa se face că, pe locurile peste care tăvălugul istoriei a trecut necruțător, distrugând lăcașuri și vieți, s-au ctitorit iarăși vetre monahale și s-au așezat nevoitori ce să perpetueze memoria vrednicilor lor înaintași. Cu timpul, acestea au crescut și au dobândit o faimă aparte în peisajul zonei, devenind adevărate oaze de răgaz duhovnicesc, în care creștinii poposesc adesea spre a se încălca de har, binecuvântare și bucurie.

Un astfel de loc este și mănăstirea Strâmba din județul Sălaj. Reactivată în anul 1993 pe locul unei vechi chinovii ale cărei origini sunt înfipite adânc în trecut, ea a cunoscut, prin vrednicia conducătorului

și a viețuitoarelor ei, o ascensiune inimaginabilă în sufletele oamenilor zonei și nu numai. Dat fiind acest fapt, dar și datorită moștenirii istorice, editarea unui volum ce să surprindă principalele repere ce au marcat traseul ei, devenit o necesitate intrinsecă însăși existenței sale.

Dotat cu experiența și pregătirea necesară, mânat de dorința sfântă de a consemna pentru generațiile ce vor urma cele petrecute aici de-a lungul timpului și înzestrat cu acribia unui cercetător profesionist, părintele Grighentie Oțelea, starețul sfântului locaș, va fi cel care va împlini această misiune sublimă. De altfel, faptul că deține paternitatea autorială a volumului îi conferă acestuia o notă în plus de credibilitate, lucrarea nefiind o simplă cercetare istoriografică aridă, ci o operă în care adesea trăirile sunt închistate în slove translucide.

Structurată pe treisprezece capitole, și argumentată pe baza informațiilor obținute în urma cercetării unei bogate literaturi de specialitate, după cum se poate observa din subsidiarul paginilor și din bibliografie, cartea sa este precedată de un cuvânt înainte al chiriarhului locului, P. S. Petroniu și de o postfață semnată de părintele profesor Gabriel Gârdan, un cer-

cetător reputat al mediului academic clujean.

În cuvântul său, Prea Sfințitul felicită inițiativa autorului, rezumă principalele elemente structurale ale volumului și remarcă faptul că în operă sunt prezentate dovezi ce atestă vechimea creștinismului „în arealul sălăjean” (p. 5). La rândul său, părintele postfațator descrie în culori pastelate policroma ambianță bivalentă – duhovnicească și terestră - ce caracterizează Sfânta Mănăstire și lansează către toți cititorii o invitație la pelerinaj, ca o încununare a lecturii.

Lucrarea propriu-zisă debutează cu un capitol priitor la monahismul românesc în general (pp. 7-15). După ce prezintă în linii mari geneza monahismului și principalele coordonate după care se organizează viața din mănăstiri, părintele face o incursiune în istoria monahismului autohton, reliefând importanța unor personalități precum Sfântul Nicodim de la Tismana (p.11), Daniil Sihastrul (p. 12), a mitropoliților Dosoftei, Veniamin, Antim Ivireanul sau Grigorie Dascălul (p. 12) pentru cultura și spiritualitatea românească.

Urmează apoi un capitol intitulat *Sălajul – străveche vatră monahală* (p 16-22), în cadrul căruia este arătată, pe baza izvoarelor istorice, vechimea creștinismului pe vatra actualei eparhii sălăjene (pp. 16-17) și sunt evidențiate vechile locașuri monahale ale zonei, reliefându-se statutul privilegiat al mănăstirii Strâmba, care, „ocupă, prin vechime, durată, trăire, evlavie și rolul cultural, un loc aparte în conștiința credincioșilor” (p. 22).

Ulterior, în cadrul celui de-al patrulea capitol (pp. 23- 26) este analizată, după cum este de așteptat, problema originii istorice a mănăstirii mai sus pomenite. Analizând diferitele ipoteze, autorul oferă argumente care contestă afirmațiile unor istorici uniți precum Augustin Bunea, însă nu propune o dată concretă a întemeierii, și acest lucru, datorită pauperității surselor istorice. Dat fiind acest fapt, el accentuează primatul tradiției orale în fața celei scrise¹ și arată că chestiunea privitoare la originea cronologică a mănăstirii este una mai degrabă formală și că elucidarea ei nu reprezintă o problemă stringentă:

„Chiar dacă așa ceva nu se va întâmpla (ca viitoarele cercetări arheologice să facă lumină cu privire la problema, n. n.), vechimea mănăstirii este incontestabilă, iar faptul că ea a fost asimilată de tradiție ca bun patrimonial obștesc și de conștiințele credincioșilor dintr-un larg cuprins ca reper spiritual, este mai important decât orice atestat documentar” (p. 26).

Cercetarea continuă apoi cu valorificarea principalelor tradiții și legende privitoare la istoria lăcașului (pp. 27-28), cu prezentarea principalelor repere arhitecturale și iconografice ale bisericii monument din cadrul acesteia (pp. 29-32), a icoanei făcătoare de minuni, operă a preotului Luca din Iclod și soră cu cea de la mănăstirea Nicula (p. 35), a hramurilor ei (p. 36), a calității de stâlp al rezistenței antiuniaste (pp. 45-49), precum și a impactului cultural pe care l-a avut aceasta de-a lungul veacurilor (pp. 37-44).

Asumându-și statutul de continuator al vrednicilor săi înaintași, părintele Arhimandrit Grighentie extrage din efigia multiseculară a vetrei strămbene, numele stareților și ale viețuitorilor de odinioară ai mănăstirii (pp. 49-52), reliefând principalele lor contribuții la istoria locurilor, după care valorifică un episod legendar intrat în patrimoniul cultural al instituției („fântâna tâlharului”- pp. 53-54), pentru ca, în partea finală a operei să descrie traseul de reconstrucție a infrastructurii complexului monahal și de reînviere a vieții duhovnicești de aici (pp. 59-67).

Un mare plus al lucrării îl constituie și prezența în cadrul ei a unor ilustrații ce surprind principalele aspecte ale construcției sau reliefează pachetul complex de activități de natură pastoral-misionară, social-filnatropică sau culturală desfășurate aici.

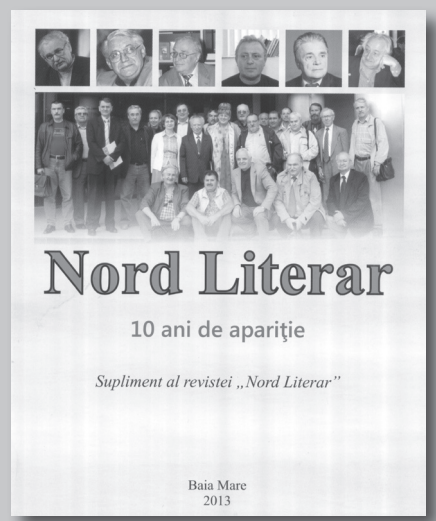
Având în vedere cele prezentate anterior, nu putem decât să recomandăm călduros cititorilor opera părintelui arhimandrit Ghrighentie. Pentru ca efectul sinestezic generat în parte de aceasta să fie complex, este necesar însă ca ea să fie însoțită de un pelerinaj duhovnicesc, spre împărtășirea deplină de frumusețile descrise aici.

¹ Ea va fi ulterior analizată în capitolul următor (pp. 27-28).

■ **Nord Literar – 10 ani de apariție**, Supliment al revistei „Nord Literar”, Baia Mare, 2013. Directorul executiv al revistei, Săluc Horvath scrie, în editorialul intitulat „Nord Literar – un nume și un brand al culturii Maramureșului”, că revista „(...) a depășit încă de la primele numere spațiul «provinciei», devenind un nume în peisajul revistelor de cultură din țară. (...) La apariția numărului 100 al revistei, redacția a realizat un sumar al acestora. Rezultatul este mai mult de-

cât mulțumitor: în acest interval, în Nord Literar au semnat peste 650 de autori acoperind toate genurile de creație. Au fost traduse din scrierile a circa 120 de autori străini, au fost reproduse opere plastice a peste 120 de artiști (pictură, grafică, sculptură). Echipa redacțională a revistei *Caiete Silvane* transmite felicitări redactorilor și colaboratorilor *Nordului Literar* și urează viață lungă revistei băimărene!

(D.H.)

Heaven from hell

Edith NEGULICI

Motto: „so you think you can tell heaven from hell, blue skies from pain?” (Pink Floyd)

El: (plânge în somn)

Ea: (il trezește): **Vrei să mori?**

El: **Sufăr de moarte. Rămâi cu mine. Ești prostituată?**

Ea: **Oarecum.**

El: (zâmbește): **Mi-aș da viața să-l regăsesc!**

Ea: **De asta am venit la tine, fiindcă erai disperat.**

El: **Totdeauna mă îngrozesc când văd ochi atât de frumoși ca ai tăi...**

Ea (izbucnește în lacrimi. Suspinele îi sparg pieptul): **Iartă-mă, mă simt de parcă aș fi comis o crimă.**

Aș vrea să mor!

El: **Plângi din cauza lui?**

Ea: **Se poate spune și așa.**

El: **Când s-a întâmplat?**

Ea: **Azi!**

El: (îi sărută mâinile ca și cum i-ar săruta gura): **Mi-roși a parfum.**

Ea: **E parfumul lui.**

El: **Am nevoie de tine. Te voi plăti.**

Ea: **O femeie plătită sau nimeni e același lucru.**

El: **Asta vreau: nici un fel de dragoste, doar un corp.** (Femeia doarme goală pe banchetă. Lângă ea o bucată de dantelă neagră. El îi privește sânii, frumusețea, ochii închiși. Își pune orbește mâinile pe trupul ei și îi pipăie sânii, coapsele, apoi cu o mișcare brutală o răsucesce cu fața în jos și-i apasă umerii cu palmele. Se oprește surprins de propria-i brutalitate. Își retrage mâinile. Ea rămâne așa cum a căzut, cu fața în jos. Se privesc): **Iartă-mă!**

Ea: (tremură): **Nu-i nimic.**

El: **De ce ai acceptat să vii aici?**

Ea: **Aici mă simt cel mai bine, cel mai în largul meu pentru a-mi trăi disperarea. Și apoi banii nu-mi sunt indiferenți. Cât de mult îl iubeai?**

El: **Mai mult decât orice pe lume. Mai mult decât însăși viața!**

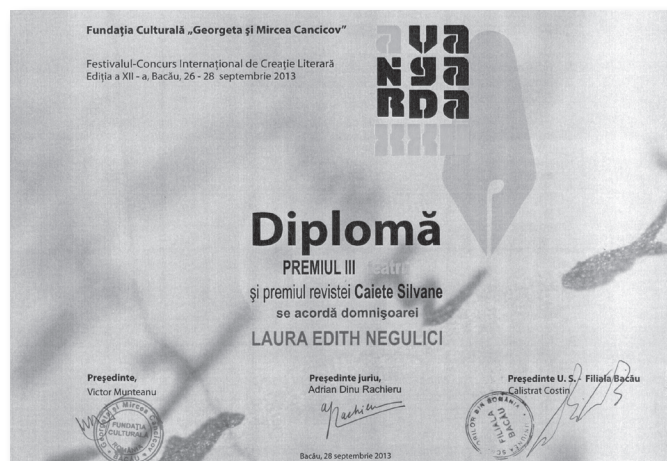
Ea (își acoperă fața cu dantela neagră): **Mai mult decât orice pe lume. Mai mult decât însăși viața!**

El: **La ce-ți folosește dantela neagră?**

Ea: **Dantela neagră e ca sacul negru al călăului în care se aruncă țeasta condamnaților la moarte.**

El: **Și în afară de dragostea ta, cine ești?**

Ea: **Sunt scriitoare. Într-o zi voi scrie o carte**

despre infernul ăsta! (are o privire chinută care plânge fără să știe, ca și a lui): **Mă vrei?** (se mângâie singură, în fața lui. Când plăcerea o copleșește, șoptește un nume).

El: **M-ai trezit strigându-l.**

Ea: **Daaaaa...**

El: **Nu-ți pot cere totul. Nici măcar pentru bani** (Ea își mișcă trupul, e în extaz): **Te doresc foarte mult azi!**

Ea: **Hai! Vino să vezi cât e de bine! O amețeață plăcută și dulce, care te duce la pierzanie sau nebunie.** (El plânge): **Aș vrea să-i sărut ochii, buzele, sexul, mâinile. Aș vrea să-i legăn copilăria.**

El: **Nu știi nimic despre el.**

Ea: **Gura ta e singura plăcere care mă mai apropie de el. Vreau să mă iubești așa.**

El: **Am nevoie de tine ca să-l pot plânge pe el.**

Ea: **Și eu l-aș putea plânge așa la nesfârșit.**

El: **Iartă-mă că mai trăiesc. Iartă-mă că n-am murit încă!** (Dantela neagră i-a alunecat de pe ochi. Chipul ei e descoperit. Îi sărută ochii închiși. Îi desenează conturul buzelor. Îi mai atinge și alte părți ale trupului, asatine): **Ești frumoasă. Poate prea frumoasă. Când te-am zărit, am plâns de atâta frumusețe!** (Ea nu vrea să mai audă nimic. E sătulă de atâta calami-tate).

Ea: **Am vrut să mor și eu cu tine. Îl iubeam dinainte să știu că există. Așa cum există rolul în teatru.**

El: **Cum era dragostea ta? Cum o trăiai?**

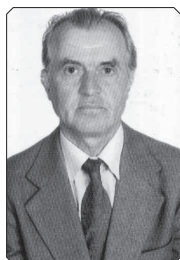
Ea: **Ca pe o pedeapsă a Cerului, pe care nu o pot uita! Oamenii ar trebui să păstreze vie amintirea unui singur sărut, a unui singur cuvânt, a unei singure priviri, a unei singure nopți de dragoste ... pentru toată viața!**

El: **Chiar a plecat? A plecat cu adevărat?!**

Ea: Da, pentru totdeauna.
El: Nu voia să se despartă de tine, nu-i așa?
Ea: Vroia să rămână cu mine.
El: Asta e deci crima de care vorbeai?
Ea: Da.
El: **Despărțirea voastră. Ai făcut totul ca să mori!**
Ea: **Nu puteam face altfel! Am venit la tine să mor și mai mult!**
El: **Pe el îl vezi noaptea în visele tale.**
Ea: **Da, îi aud muzica în somn.** (*Plâng ca și cum s-ar iubi. Se luminează de ziuă între plâns, viață și moarte*)
El: **Amintirea lui e dureroasă?**
Ea: **Muzica mă poate face să ajung la saturație când vine vorba despre frumos, atât de mult îmi poate oferi!**
El: **Cât de mult te iubea...**
Ea: **Crezi că mă iubea?**
El: **Ca o fericire ce trebuia sacrificată de teama că ar avea viitor.**

Ea: Poate am început deja să murim.
El: Vreau să te cunosc, să mă obișnuiesc cu tine, cu parfumul tău, cu frumusețea ta.
Ea: De ce?
El: **Ca să te pot iubi. Ca și cum ar fi ultima dată în viață.** (*Își lasă fața între picioarele ei desfăcute, lipit de sexul ei, în umezeala trupului ei*)
Ea: **Simți?**
El: **Sărutul morții?** (*Ea își depărtează coapsele. Zvâcnește într-un spasm de plăcere. O acoperă cu trupul lui, atent să n-o strivească. Să n-oucidă. Rămâne în ea plângând. Fiorul care o străbate devine tot mai evident*):
Mai devreme am vrut să te omor!
Ea: (*zâmbește*): **Omoară-mă! Altfel îl voi iubi toată viața...**
El: **Și el pe tine...** (*o iubește plângând*).
Sfârșit

Premiul III la Festivalul Concurs Internațional de Creație Literară Avangarda XII, Bacău (secțiunea teatru) și Premiul Revistei „Caiete Silvane”.

Biserica lui Horea din Cizer - 240 de ani -

Petru GALIȘ

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea (în jurul anului 1715), nu se știa din ce cauză a izbucnit un mare incendiu în localitatea Cizer, care a mistuit în flăcări o mare parte sat, unde se afla și biserica. De atunci sătenii au fost lipsiți de un lăcaș de cult. Timp de câțiva ani au folosit drept biserică o casă mare (pentru acea vreme) cu acoperiș de paie, casă care a dăinuit până astăzi, fiind achiziționată de Muzeul de Istorie și Artă Zalău pentru a fi transformată în Muzeu al satului Cizer.

În timp ce cizeranii își căutau un meșter pentru a-și construi biserica, Horea sălășluia în vecinătatea localității lor, în partea sudică a acesteia, într-un loc numit Puteroanca, la bifurcația a două artere principale de circulație, una mergând la Bogdana - Buciumi la Zalău, iar cealaltă mergând pe la Cizer - Crasna la Zalău sau Șimleu Silvaniei, artere pe care, secole de-a rândul, moșii umblau cu cofe și ciubară. Acest loc i-a permis lui Horea să țină permanent legătura cu moșii din locurile din care a purces în pribegie, lucru ce-l va ajuta în organizarea răscoalei care devenea iminentă.

Horea se trăgea din familia Nicula sau Niculeștilor din Albac - arată Nicolae Denșușeanu în monografia „Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria”: „(...) - și adevăratul său nume era Vasile Nicula, după cum singur ne declară în testamentul său. Iar numele Ursu era numai o numire secundară, ce o primise

Biserica de lemn construită de Horia (înainte de 1784) la Cizer - Săloj (actualmente la Muzeul Etnografic Cluj)

în familie, în locul numelui de botez Vasile. O datină particulară exista la țărani din Munții Apuseni ca, adeseori, părintele (capul de familie), în locul numelui de botez, dă fiului său numele de «Ursu» și cu numele acesta figurează țăranul în toată viața sa în familie și în societate. Așa se întâmplase și cu Vasile Nicula, căpitanul revoluției de la 1784. Iar numele Horea era un epitet popular primit de la munteni pentru deosebita pasiune ce o avea dânsul să horească (doinească), pentru farmecul și puterea cântărilor sale.

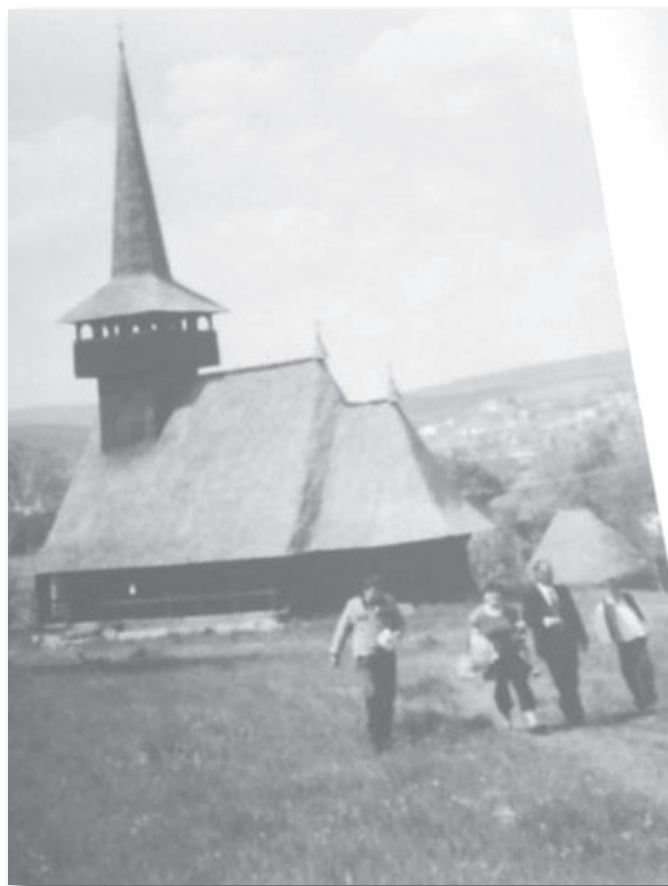
Despre viața sa înainte de 1779 se știe cu siguranță numai atât că petrecuse mai mult timp în comuna Ciucea din comitatul Clujului, la un unchi al nevestei sale. Dar și aici mizera soartă a țăranului mișcă inima lui. Sentința forului dominal (judecatorie comună) din 1783 îl inculpă că făcuse agitații și între jelerii satului de aici, cărora le promisese că-i va scăpa de impozitul personal, dar n-a putut să obțină niciun rezultat. (...) Horea era căsătorit, pe soția dânsului o chema Ilina și avea doi copii, unul Ion, în etate de 19 ani, care fu și dânsul vicecapitan pe timpul revoluției, și altul, Luca în etate de 16 ani” (Nicolae Densușianu, Horea, Cloșca și Crisan, Magazin istoric, an XIV, nr. 10, octombrie 1980, p. 6).

Sătenii Cizerului, auzind despre Horea că este un mare meșter, l-au angajat să le construiască o nouă biserică. Locul construcției l-au stabilit în apropierea celei vechi, câțiva metri mai sus pe dealul numit Coaste. Materia primă a fost lemnul de stejar adus din locul numit Colț. Spun bătrânii că după ce Horea a plănuțit biserica s-a dus în pădure și a însemnat arborii trebuincioși, care erau așa de groși (50-70 cm în diametru), încât abia au fost aduși cu trei perechi de boi. Se spune, de asemenea, că pentru a nu se sparge roțile de la tilegi sub greutatea lor, țăranii au pus în locul roților cu spițe și obezi, roți din butuci de lemn sau au legat buștenii cu lanțuri și i-au târât.

Vorbind cu sătenii mei despre Horea și despre construirea Bisericii din lemn din Cizer, un om vârstnic (Țolaș Ioan, a Bonii) spunea că în copilăria lui în locul Colț nu mai era pădure, dar ici și acolo rămăsese câte o butuză (cioată) pe care stăteau și mâncau în timp ploios ca pe o masă (păștori fiind cu vitele sau oile). Dovadă, deci, că în locul respectiv fusese o pădure falnică. Tot sătenii afirmă că Horea își făcuse o ascunzătoare într-o scorbură de răchită de pe malul văii Cizerului unde să se poată ascunde în eventualitatea că ar fi urmărit de trimișii stăpânirii să-l caute.

Pentru ridicarea bisericii, Horea a lăsat aici o echipă condusă de Nicula Ion al Neamțului – care poate fi considerat cizerean pentru faptul că și astăzi trăiesc în Cizer o mulțime de dulgheri și tâmplari, deci meșteriile respective sunt străvechi aici -, iar el venea din când în când să execute lucrările mai dificile, pentru că mai avea și alte lucrări în antepriză, în împrejurimi.

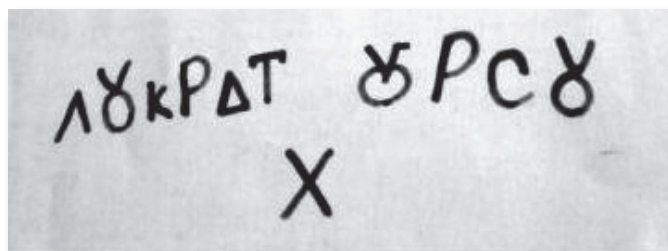
„Biserica, o întruchipare a tradițiilor arhitectonice maramureșene și transilvane, a fost construită în în-

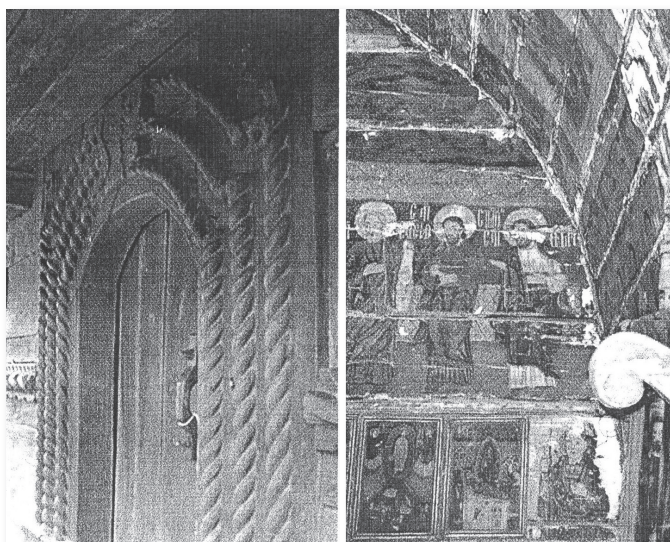

tregime din lemn; până și cuiele și cheia de la intrare sunt făcute din acest material. Este o biserică sală fără pridvor, compusă din pronaos, naos și altar, în jurul căreia - cu excepția altarului - se afla un coridor îngust, flancat pe stâlpi susținuți de arcade. Pronausul are plafonul orizontal din scânduri groase de stejar. Deasupra lui se înalță, zvelt, turnul clopotniței. Naosul are partea superioară în formă de boltă.

În interior, pereții, pe care s-a aplicat pânză groasă de sac, sunt zugrăviți. Probabil că zugrăveala este mai târzie și aparține unor meșteri transilvăneni al căror nume nu se cunoaște. De jur împrejurul clădirii, în exterior au fost executate lucrări de sculptură, pe la jumătatea peretelui se afla un minunat cordon în basoreliev. Cele mai frumoase și mai bogate ornamente sunt la intrare. Ancadramentele ușii, cu trei rânduri de cordoane, motive florale și geometrice, arcadele cu butoni – toate dovedesc o mare măiestrie artistică, model de artă populară în lemn.

Deasupra ușii, la intrarea în pronaos, meșterii au săpat în lemn, cu litere chirilice, anul terminării construcției: Ani d(e) la Hs 1773. La intrarea în naos există o altă inscripție, păstrată numai în parte, întrucât

intrarea fiind prea scundă, s-a tăiat din lemn o bucată în formă de arc, care, de altfel, a coincis cu cea mai mare parte a textului. Și de această dată inscripția începe cu 1773, an când lucrarea a fost terminată.

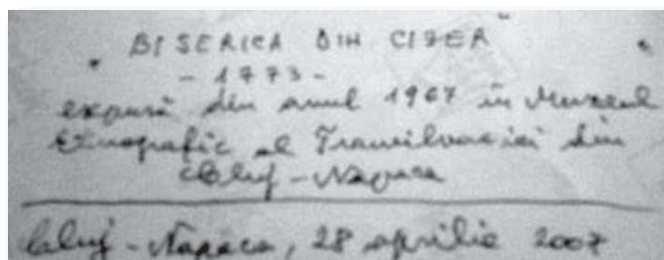
Există, de asemenea, și o a treia inscripție, deasupra boltei, care pomenește numele meșterului constructor: „Lucrat Ursu, adică Nicola Ursu” (Paul Abrudan, Bicențenarul Bisericii de lemn Horea, Năzuința, an VII, nr. 737, joi, 17 ianuarie 1974, p. 3).

Dar cel mai puternic argument pe care-l avem când atribuim biserica din Cizer lui Horea sunt chiar mărturisirile sale în testamentul scris de către preotul ortodox de la biserica din Măierii Albiei Iulii, în preția morții sale, care l-a și însoțit, alături de Cloșca, „în dimineața zilei de 28 februarie, până la locul supliciu-lui”. În testamentul scris de preotul ortodox Nicolae Raț „din gurile lor”, Horea, care avea 55 de ani (1730-1785), arată printre altele și cheltuielile ce trebuiau împăcate: „Nicula Ion a Neamțului meș(er)ul care a făcut biserica în Țăzeri 44 de florinți am fost chizaș, și eu am plătit lui fibirău din Zam numele lui Zambo Danil.

La Șuteu Toader din Ciucea și șade în Țizeri 10 florinț(i) și mi-au dat 10 horgoș(i) și au mai ramas 6 și 2mariașii.

Satul (lui) Ciucea au fost datori cu 170 florinț(i), pe mine au căzut bani(i) groșilor 22 florinț(i) și i-am dat în mana lui Petrișor Luca fiind birău, și într-a lui Brudașcă Mihai fiind față Ciucean Toader în casa mea i-am dat banii deplin (...)”. (Nicolae Erdoiu, Testamentul lui Horea și Cloșca, Magazin Istoric, an VI, nr. 4, (61), 1972,p.97)

După 105 ani de la construire, în 1878, se face prima descriere a bisericii, arătându-se, într-un document de inventar (1 ianuarie), starea sa „suferibilă”: „Biserica Parochiale a Ciserului- se arată în document – e făcută din lemn, cu boltitura de scanduri, sunt 6 ferești mai fără țățani, uși- una cu zar de lemn în stare re, podită pe giosu cu scânduri, acoperișu bunu peste totu e în stare suferibila, de 7 și ½ stanjeni lungă și 3 st. lată”.

Între anii 1910-1912 în biserică s-a construit un cafas (cor) din scânduri de brad pe vremea preotului Aurel Orian, la insistențele fiicei acestuia, care era învațătoare. Această intervenție s-a făcut cu scopul de-a face biserica mai încăpătoare și de-a servi drept loc pentru corul bisericii format din școlari și tineret.

Biserica a rezistat tuturor vitregiilor ce au trebuit îndurate de către cizereni și a ajuns cu bine în zilele noastre. A început să fie vizitată de grupuri de școlari, de diferiți oameni iubitori de cultură și de trecutul nostru istoric.

Biserica a fost întreținută cu grijă de săteni. Acest lucru reiese din mărturisirile făcute de diacul bisericii Ioan Boca reporterului ziarului local „Năzuința”, în anul 1968: „Însoțit de moș Ioan Boca, un om tăcut ca toți ceilalți, cu privirea încrunțată și hotărâtă, cu fața brăzdată de cutele anilor trăiți, 87 la număr, am urcat pe o coastă de deal, ascunsă printre niște pomi deși și frumoși, spre locul, pentru că numai locul a rămas, unde odinioară era biserica lui Horea.(...)”.

- Încă de pe vremea când eram copil, spune moș Boca, cel mai bătrân om din sat, am auzit că acest locaș a fost făcut de Horea. Personal l-am reparat de două ori, ultima dată în 1958, la 77 de ani. Se spune că Horea era fugar și avea casa între Ciucea și Cizer la locul numit Puturoanca. El a lucrat aici cu un frate de al său și niște ortaci din munți. (...)” (Ioan Lupa, Pe urmele lui Horea, Năzuința, an 1, nr. 13, 10 mai 1968, p. 5).

În legătură cu anul terminării bisericii din Cizer s-au strecurat în diferite articole inexactități, adică afirmația că ar fi fost edificată în anul 1788 sau 1783 (vezi articolul „Sălajul în procesul permanenței și al continuității istorice a poporului român”, scris de Vasile Ciubăncan în „Năzuința” din 11 decembrie 1974, p. 7), precum și în alte publicații. De aceea, venind cu argumentele mai sus prezentate, dorim să se folosească în viitor anul încrustat în lemnul bisericii, adică 1773.

Valoarea istorică și culturală a determinat în 1967, după 194 de ani de existență pe locul unde i-a pus Horea temelie, mutarea monumentului istoric în Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Secția în aer liber, din Cluj-Napoca, unde constituie bijuteria muzeului și stă mărturie faptelor înaintașilor noștri țărani. Au mai rămas la Cizer câteva obiecte de cult, precum și clopotul care prin inscripția ȘCOLEI ROM. DIN CIZERU 1867 amintește despre începuturile învățământului în localitatea Cizer.

Ardeleni americani în marele război

Mihai-Octavian GROZA

Problematica participării românilor transilvăneni din Statele Unite ale Americii la Primul Război Mondial și propaganda în favoarea unirii Transilvaniei cu Regatul României (1917-1918)

Abstract: Our study aims to be a short analysis of the volunteering phenomenon, during the First World War (on the other side of the Atlantic), of propaganda along the U. S. authorities and public opinion to support the union of Transylvania with Romania and the activity of Vasile Lucaciu, in this sens.

Formarea primelor detașamente de voluntari români, transilvăneni (în special a celor din Cehia, Italia, Franța sau Rusia), a fost un subiect abordat de numeroși istorici de-a lungul ultimilor 50 de ani (a se vedea excelentele lucrări ale istoricilor Ioan I. Șerban, Vasile Dudaș și Cornel Țucă), însă problematica participării emigranților români, transilvăneni, din Statele Unite ale Americii, pe fronturile „Marelui Război” este una aproape necunoscută comunității științifice și aproape necercetată. Pe baza puținelor studii elaborate până în prezent și a memorialisticii vom încerca să aducem o umilă contribuție la cunoașterea fenomenului voluntariatului, prin redarea acestuia, într-o formă cât mai complexă și mai exactă, precum și a propagandei, pe lângă autoritățile americane, pentru susținerea unirii Transilvaniei cu România..

Înainte de a intra în subiectul propriu-zis al studiului nostru, ne propunem o scurtă trecere în revistă a istoricului comunității românești transilvănene de pe teritoriul Statelor Unite ale Americii, fără a intra în detalii statistice, dat fiind faptul că despre emigrările românilor s-a scris foarte mult. America

a constituit încă de la începuturi, în mentalul colectiv european, un tărâm al făgăduinței, un loc al libertății, al egalității șanselor, unde oamenii nu mai sunt prizonieri pentru orientarea politică, sau confesiunea lor, un spațiu înconjurat de o aureolă mitică, un refugiu, un spațiu unde se putea începe o viață nouă. Fără îndoială că America a reprezentat și pentru românii transilvăneni un astfel de spațiu, mai ales după încheierea pactului dualist (iunie 1867) și adoptarea legilor privind uniunea Transilvaniei cu Ungaria, a legilor școlare și a legii naționalităților (nota bene: fenomenul imigrării nu este specific doar românilor din Transilvania, ci și etnicilor sași sau maghiari). Considerăm că acestor cauze, de natură politică, trebuie să li se alăture și cauzele economice, pauperismul fiind unul din factorii care au determinat emigrarea românilor. Nu în ultimul rând, conform istoricului clujean Ioan Bolovan, emigrarea trebuie pusă și pe seama progresului mentalității și mobilității individuale a celor care aveau capacitatea economică și curajul de a-și cumpăra un bilet de vapor și a pleca în lume, în căutarea unei soarte mai bune. Odată ajunși aici, românii se vor implica în investițiile bancare, în cele industriale, în agricultură, sau în domeniul serviciilor (unii îmbogățindu-se destul de repede), își vor ridica biserici proprii, păstrându-și tradițiile ancestrale etc. Tradițiile românești vor fi menținute, fiind făcute cunoscute publicului larg prin intermediul celor două publicații românești: „Românul” (care apare din anul 1905) și „America” (care apare din 1906), precum și prin intermediul celor peste 70 de societăți culturale românești. Din rândul acestor emigranți se vor re-

marca și câteva personaje, precum **Gheorghe Pomuț** (1828-1882-român din orașul Gyula, emigrant în Statele Unite ale Americii, care participă la războiul de secesiune, ajungând până la gradul de general; pentru meritele sale, dar și pentru capacitățile intelectuale, va fi numit în 1866, consul la Petrograd, în Rusia), **Ilie Mitrea** (originar din Rășinari, stabilit în Mexic, apoi în insulele Sumatra, Java și Borneo; pasionat colecționar, va trimite în România 195 de lazi cu exponate, care sunt și astăzi păstrate cu sfințenie în Muzeul Antipa din București) etc. Emigrația română va cunoaște o creștere numerică, de la an la an, în preajma Primului Război Mondial numărând circa 100.000-150.000 de suflete.

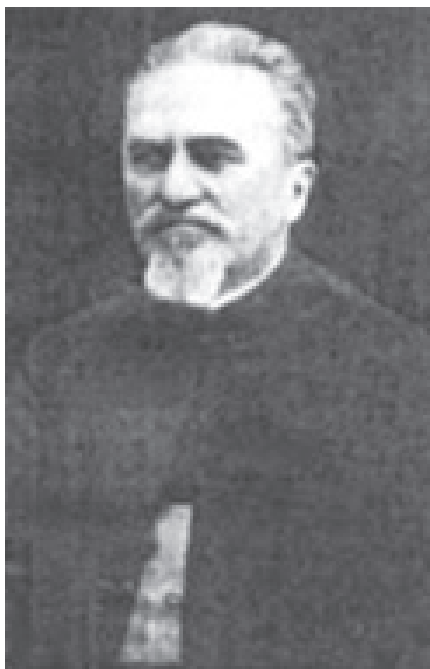
Revenind la subiectul nostru, încă din anul 1917, activitatea românilor transilvăneni, atât din Europa Apuseană, cât și din Statele Unite ale Americii, cunoaște dimensiuni sporite. În Franța, Italia, Anglia și Statele Unite ale Americii s-au întâlnit românii din Transilvania, Banat și Bucovina, care devin purtătorii de cuvânt ai întregului neam românesc stăpânit de Imperiul Austro-Ungar, în numele căruia au și vorbit. Încă de la debutul mării conflagrații, românii transilvăneni, emigrați în Statele Unite ale Americii, au militat pentru intrarea României în război, de partea Antantei, pentru „dezrobirea” fraților lor ardeleni (nu întâmplător într-unul din numerele ziarului românesc „America” se notau următoarele rânduri: „poate cât de curând, mai curând de cât ne așteptăm, mai curând de cât de închipuim, România va fi chemată să aducă la îndeplinire năzuința noastră - dezrobirea întregului neam românesc”).

Vasile Lucaciu

De cealaltă parte a Oceanului Atlantic, încă de la intrarea României în război, liderii mișcării naționale din Transilvania, refugiați la București, vor milita pentru formarea unei unități românești pe teritoriul Statelor Unite ale Americii. Astfel, din ordinul Marelui Cartier General al Armatei Române, din Iași, în aprilie 1917, a fost trimisă o delegație, purtând numele de „Misiunea Patriotică Română”, în Statele Unite, formată din Vasile Lucaciu, preotul Ioan Moța și locotenentul Vasile Stoica, cu scopul de a convinge autoritățile americane de necesitatea organizării unei unități de voluntari români, pentru frontul francez.

Datorită faptului că o asemenea călătorie era imposibil de întreprins prin vest (zone stăpânite de Austro-Ungaria), membrii delegației au ales calea cea mai lungă, prin Kiev (unde au primit celebra Declarație a voluntarilor români și bucovineni de la Darnița, care proclama dreptul românilor ardeleni de a se uni cu Regatul României), Rusia și Japonia, ajungând în Statele Unite ale Americii la 29 iunie 1917. Trei zile mai târziu, membrii delegației erau primiți de ministrul afacerilor externe, Robert Lansing, de ministrul de război, Newton Baker, de ministrul de interne, Willian Phillips, iar mai târziu de însuși președintele Woodrow Wilson.

Ioan Moța

Misiunea română a fost îndrumată spre ministrul de război, Newton Baker, cu care a avut două convorbiri (la 6 și 7 iulie 1917), aceasta prezentând situația poporului român din Transilvania, eforturile sale de unire cu România, precum și propunerea unui plan concret de formare a unei unități românești în Statele Unite. Acest plan, cuprindea următoarele puncte: alcătuirea unei unități de români ardeleni, bănățeni și bucovineni voluntari, care nu sunt cetățeni americani; încadrarea acestei unități în armata americană, purtând numele de „Batalionul Românesc” sau „Brigada Românească”, după cât de numeroasă va fi unitatea; ofițeri pot fi americani, sau dacă autoritățile americane doresc se va putea cere un număr de ofițeri ardeleni (avându-se în vedere originea transilvăneană a românilor voluntari); subofițerii vor fi români; limba de comandă va fi limba engleză.

Dorința de a forma o unitate militară românească poate fi explicată și cu ajutorul etnologiei, disciplinele etnologice relevând atașamentul omului față de locul în care s-a născut, legătura organică cu satul său. Conform lui Mircea Eliade (care spunea despre acest atașament față de locul natal că reprezintă „senti-

mentul de solidaritate cu microcosmosul”), emigranții, odată plecați din locul natal, credeau că acesta este pântecul matern din care s-au născut, părintele nefiind tată al copiilor decât în sens social, nu în sens biologic. În această atmosferă putem încadra și atașamentul micii comunități românești din Statele Unite ale Americii, față de idea constituirii unei unități românești, precum și față de idea unității naționale.

Aceste eforturi, de a crea o unitate românească, sub steag american, au eșuat, însăși constituția americană interzicând crearea unor unități străine pe teritoriul țării (autoritățile americane au argumentat acest refuz prin faptul că Statele Unite ale Americii urmăreau crearea unei armate unitare, care să sporească acțiunea de asimilare a imigranților într-o mare națiune americană), dar au reușit să intensifice înrolările românilor în armata americană și să ridice moralul românilor americani, producând totodată și intensificarea propagandei pentru unirea Transilvaniei cu România. De asemenea, o parte dintre cei doritori, vor trece granița în Canada, înrolându-se ca voluntari în unitățile canadiene, ce luptau sub drapelul Angliei.

Hotărâtă fiind să-și îndeplinească cu orice preț misiunea, delegația română organizează întruniri populare în marile centre, unde numărul românilor era mai mare, ținând cuvântări, răspândind broșuri, ziare și hărți propagandistice. Astfel de întruniri au avut loc în Cleveland, Jountown, Boston, Chicago etc., unde marele talent oratoric al lui Vasile Lucaciu a fascinat și entuziasmat întreaga asistență, lansând apeluri la unitate. Rezultatul a fost înrolarea românilor în armata americană, luptând cu mult curaj în cadrul acesteia în Franța.

Cum spuneam, o mare influență asupra românilor emigranți o aveau discursurile bătrânului „Leu de la Șisești”, Vasile Lucaciu, care la 3/16 august 1916, se adresa astfel românilor adunați: „*Frați români! Cu dragostea frățască vă salutăm*

și îmbrățișându-vă cu bucuria reverberii, vă spunem: bine v-am găsit. În acest cuvânt de salutare nu răsună numai glasul nostru de frate, ci în el se cuprinde și salutul dulce al mamei duioase a românilor de pretutindeni, care prin reprezentanții autorizați ai națiunii, prin guvernul României, ne-au trimis la voi, la frații noștri iubiiți. Și pentru ce anume? Pentru ca să vorbim de tainele vremilor mari ce ne-au cuprins, pentru ca să luăm răspunsul pe care e dator să-l dea tot românul, la întrebarea ce-i adresează Idealul Național, care trebuie să se întrupeze. Trebuie, pentru că este o poruncă dumnezeiască, este o voință a proriei dumnezeiești, descoperită și arătată nouă prin dezvoltarea istorică a vieții noastre naționale...". Peste o lună, la Michigan, afirmă că: „A sunat ceasul și trebuie să pricepem chemarea vremilor. Până acum am tot suferit și ne-am tot plâns în contra asupritorilor. Nu ne-au ascultat. Acum a sosit vremea ca popoarele, ele însele să-și facă dreptate și drepturile naționale...". Astfel, prin discursurile sale, Vasile Lucaciu a reușit să determine un număr semnificativ de români să se înroleze în armata americană. Asupra lor făcea, probabil, o bună impresie vitalitatea acestui preot, care se apropia de 70 de ani și energia pe care le-o insufla prin cuvinte simple, dar pline de încărcătură sufletească.

Vasile Stoica

În iulie 1918 se înființează la Youngstown „Liga Națională Ro-

mână”, patronată de Vasile Stoica, reunind 182 de organizații și parohii, care a desfășurat o activitate fructuoasă, influențând într-o mare măsură oficialitățile și opinia publică americană, în favoarea susținerii unității poporului român. Paralel cu înființarea acestui organism, se intensifică și contactele cu reprezentanții celorlalte naționalități (sârbi, cehi, slovaci), participând la acțiuni comune.

Publicarea a numeroase broșuri, articole, cărți bilingve privind istoria României, invocarea numeroaselor argumente privind necesitatea realizării unității naționale, se alătură acțiunilor de propagandă, materializată în diverse conferințe. S-au făcut chiar și hărți cu teritoriile românești, aflate sub dominație străină, pentru că în cele mai multe cazuri nu se cunoștea poziția acestora pe harta Europei.

Odată cu sosirea Legației Române, în frunte cu ministrul Angelescu, manifestările în favoarea României se întetesc. O manifestație impunătoare au făcut parohiile ortodoxe ale emigranților transilvăneni în martie 1918, la Youngstown, unde în prezența legației, parohiile s-au declarat unite cu Mitropolia de la București.

În vara anului 1918 s-a format un „Comitet Național”, în frunte cu Epaminonda Lucaciu, fiul lui Vasile Lucaciu, preot în Trenton, precum și o „Asociație pentru ajutor de război”, patronată de Paul Negulescu, care publică și revista bilingvă „România”, ba chiar și o unitate militară, devenită mai târziu Bateria 112 de mortiere de tranșee.

De ce toate aceste manifestări? Scopul propagandei românilor în Statele Unite ale Americii era de a câștiga cercurile conducătoare de partea cauzei românești, pentru a obține astfel din partea guvernului american o declarație prin care să aprobe realizarea aspirațiilor românești. Aceste deziderate s-au realizat odată cu recunoașterea oficială de către guvernul american și a aspirațiilor ceho-slovace și iugoslave. În acest sens le-a venit în aju-

tor românilor și „Uniunea Medio-Europeană”, creată la 2 octombrie 1918 și având ca membrii câte doi reprezentanți ai naționalităților din Austro-Ungaria (Nicolae Lupu și Vasile Stoica pentru români).

Asemenea stare de spirit, favorabilă popoarelor din Imperiul Austro-Ungar, a influențat hotărârea „Congresului Reprezentanților Națiunilor Oprimite din Austro-Ungaria”, întrunit la New York, la 15 septembrie 1918, unde se adoptă o moțiune prin care se afirmă dreptul la autodeterminare, până la desprinderea de stat a popoarelor și ca urmare destrămarea monarhiei austro-ungare. Primiți la Casa Albă, la 20 septembrie 1918, participanții la congres au fost și mai mult încurajați de declarația președintelui Wilson, prin care acorda sprijin total popoarelor din Austro-Ungaria, pentru eliberarea lor. O impresie deosebită a făcut și declarația guvernului american din 6 noiembrie 1918, prin care se arăta că simpatizează „adânc cu spiritul de unitate națională și cu aspirațiile românilor” și că nu va neglija să-și întrebuinteze „la timpul potrivit influența, ca justele drepturi politice și teritoriale românești să fie obținute și asigurate de orice invazie străină” (era o aluzie vădită la ocupația germană, în urma păcii înrobitorie de la Buftea-București).

Cu toate acestea, ideea înființării unei unități românești nu va fi abandonată. Astfel, în perioada iulie-octombrie 1918 au fost reluate eforturile pentru crearea acestei unități. La 6 noiembrie, printr-o telegramă, președintele Wilson aprobă înființarea acestei unități, însă acest gest venea prea târziu, peste câteva zile, prin semnarea armistițiului franco-german, războiul încetând.

Concluzionând, putem afirma că demersurile românești pe lângă autoritățile americane, fie pentru formarea unei unități românești, fie pentru susținerea unității naționale a românilor, constituie o mărturie elocventă a aspirațiilor românilor către uni-

tatea națională, care conform istoricului Vasile Dudaș va contribui la întărirea pozițiilor politice ale României.

Bibliografie:

- Arhiva Personală: manuscris Rodica Groza, *Soldații români din armata austro-ungară în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, 1997;
- Achim, Valeriu; Socolan, Aurel, *Dr. Vasile Lucaciu. Luptător pentru drepturile românilor și Unirea Transilvaniei cu România*, Baia-Mare, Comitetul pentru Cultură și Artă al Județului Maramureș, 1968;
- Achim, Valeriu; Iacoș, Ioan, *Dr. Vasile Lucaciu- luptător activ pentru unirea românilor, texte alese*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988;
- Bârlea, Eugenia, *Perspectiva lumii rurale asupra Primului Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2004;
- Idem, *Atitudinea prizonierilor ardeleni din Primul Război Mondial față de corpurile de voluntari*, în Acta Mvsei Porolissensis, Zalău, număr XXIII, volum II, 2000;
- Bufnea, Elie, *Formațiuni de voluntari*, în volumul *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul- 1918-1928*, volum I, București, 1929;
- Idem, *Cruciați, tirani, bandiți. În Rusia Sovietelor*, volum I, București, 1931;

- Bocșan, Nicolae, *Ideea de națiune la românii din Transilvania și Banat*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997;
- Botezan, Liviu, *Contribuția lui Vasile Lucaciu la câștigarea opiniei publice europene și americane pentru desăvârșirea procesului de înfăptuire a statului național unitar român*, în *Ziridava*, număr VII, 1977;
- Drăgoescu, Anton (coordonator), *Istoria României - Transilvania, volum II (1867-1947)*, Cluj-Napoca, Editura „George Barițiu”, 1999;
- Dudaș, Vasile, *Voluntarii Marii Uniri*, Timișoara, Editura Augusta, 1996;
- Eliade, Mircea, *Tratat de istoria religiilor*, București, Editura Humanitas, 1992;
- Gorun, Hadrian, *Projects Concerning the Creation of Military Units by the Transylvanian Romanians, Former Prisoners of War or Emigrants to the USA (1917)*, în *Transylvania Review*, volum XIX, Supliment număr 4, 2010;
- Groza, Mihai-Octavian; Groza, Rodica, *În Statele Unite ale Americii pentru cauza românească. Voluntarii români din America în anii Primului Război Mondial*, în volumul *Arc peste timp- Încoronarea Visului de Unire. Lucrările Simpozionului Național de Istorie 15 octombrie 2012*, Alba-Iulia 2012;
- Idem, *Preoții români transilvăneni*

pe fronturile „Marelui Război”, în volumul *Scrieri pe alese... Lucrările Conferinței Naționale „O filă de istorie: om, societate, cultură în secolele XVII-XXI”*, coordonat de Ana-Maria Macavei, Roxana Dorina Pop, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012;

- Idem, *Constituirea Corpului Voluntarilor Români ardeleni și bucovineni din Rusia, „Memoriul-Manifest” de la Darnița și activitatea de recrutare reflectată în memoriile vicarului Iacob Popa*, în *Terra Sebsv. Acta Mvsei Sabesiensis, Sebeș*, număr 5, 2013;
- Iorga, Nicolae, *America și românii din America*, Vălenii de Munte, Așezământul Tipografic „Datina Românească”, 1930;
- Meteș, Ștefan, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, București, Editura Științifică, 1971;
- Neamțu, Gelu, *Voluntari români în armata Statelor Unite ale Americii în Primul Război Mondial (1917-1918)*, în volumul *Maramureș vatră de istorie milenară*, volum V, Cluj-Napoca, Editura „Dragoș-Vodă”, 2004;
- Rangheț, Boris, *Relațiile româno-americane în perioada Primului Război Mondial (1916-1920)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975;
- Stoica, Vasile, *În America pentru cauza românească*, București, 1926.

Abonează-te la

Caiete Silvane*

Revista lunară de cultură a județului Sălaj

Abonament revistă
3,5 lei/lună; 42 lei/an

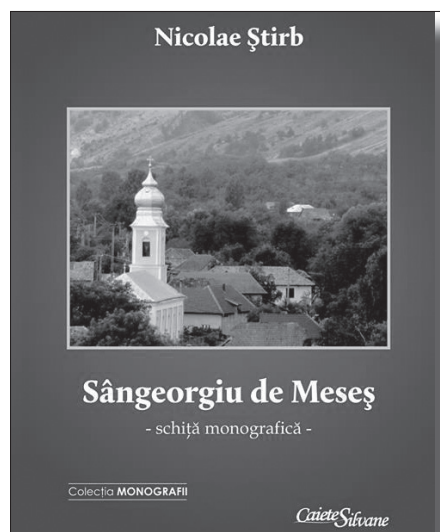
Abonament revistă + carte
(apărută la Editura Caiete Silvane)
8 lei/lună; 96 lei/an

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție (0260-612870).

Malaxorul cu zăpadă de octombrie

■ **Nicolae Știrb, „Sângeorgiu de Meseș. Schiță monografică”**

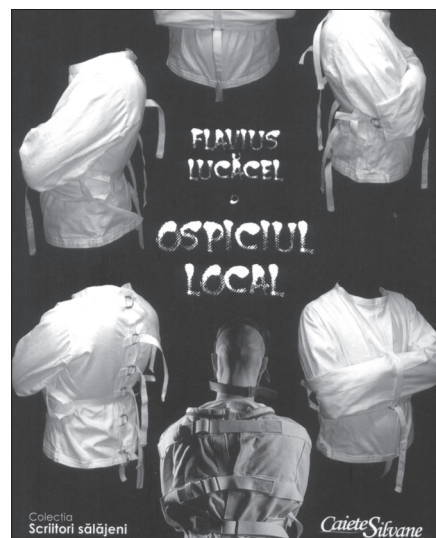
La Editura „Caiete Silvane” a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, în colecția „Monografii”, a apărut, cu sprijinul financiar al instituției amintite, cartea prof. Nicolae Știrb, „Sângeorgiu de Meseș. Schiță monografică”, ediție îngrijită de Corina Brumaru. Prefața cărții este semnată de scriitorul Ion Pițoiu - Dragomir, fost dascăl al școlii din localitatea menționată, „Un tărâm al omeniei”. Cartea prof. Știrb a fost lansată duminică, 6 octombrie 2013, la Sângeorgiu de Meseș, comuna Buciumi, unde, și cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, a avut loc sărbătorirea împlinirii a 300 de ani de atestare documentară a școlii locale. Cu acest prilej, pe lângă lansarea menționată, s-a desfășurat un spectacol susținut de Ansamblul folcloric „Meseșul” al CCAJS, precum și un program al elevilor școlii din localitate și din centrul de comună.

Editura Caiete Silvane a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, volume editate în 2013: Primăvara Poeziei • Kóltészet Tavasza, 2013; Ioan F. Pop, Poemele poemului nescris, Colecția Poesis; Doina Ira-Tăutan, Dor de vis, Colecția Roman; Corneliu Coposu,

Jurnal din vremuri de război, Colecția Restituiri; Gheorghe Coste, Daniela Coste, Cristina Moldovan, Dicționarul așezărilor sălăjene, Colecția Monografii; Viorel Mureșan, Colecția de călimări 2, Colecția Scriitori sălăjeni; Marcel Lucaciu, Scriitori din Țara Silvaniei, Colecția Scriitori sălăjeni; Anna Szóke, Táncolj lábam, táncolj, Colecția Ethnos; Daniel Talos, Satul Jac – priviri spre trecut, Colecția Monografii; Primum Non Nocere: În primul rând să nu faci rău. Recomandări de prevenire a infecțiilor asociate îngrijirilor medicale (volum colectiv), Colecția Didactica; Veres Piroska, Gyermekek versek, Colecția Didactica; Nicolae Știrb, Sângeorgiu de Meseș – schiță monografică, Colecția Monografii; Flavius Lucăcel, Ospiciul local, Colecția Scriitori sălăjeni. Lucrări apărute cu sprijinul CCAJS: Dr. Ilie Lascu, Valențele patologice ale steatozei hepatice, Ed. GIL, Zalău, 2013; Kovács Kuruc János, Barangolás öregfiúkkal a Szilágyságban, Zalău, 2013; Bănișor 800, Anuarul Asociației „Fiii Satului Bănișor”, Nr. 10 / 2013.

■ **Flavius Lucăcel, „Ospiciul local”**

În colecția „Scriitori sălăjeni” a Editurii „Caiete Silvane” a apărut cartea de teatru semnată de Flavius Lucăcel, „Ospiciul local”, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj. În colecția „Scriitori sălăjeni” au mai apărut cărți semnate de scriitori ca Viorel Mureșan, Viorel Tăutan, Gyorfideák György, Marcel Lucaciu, Florin Horvath. Flavius Lucăcel s-a născut în anul 1968, în Aluniș, județul Sălaj. Debutează cu poezie în revista „Tribuna” (1992) și cu teatru în revista „Thalia” (1993). Premii: 2010 - Premiul „Radu Stanca” pentru Ceai de fluturi/ Butterfly Tea, cartea anului, Teatru/ teatrologie,USR, Filiala Cluj Napoca, 2009. Cărți

editate: 2006 – Debut în volum de teatru - Trilogia spațiului închis, Ed. Eikon, Cluj-Napoca; 2008 – Teatru - Marțianul Telemah, Editura Eikon; 2009 – Teatru - Ceai de fluturi/Butterfly Tea, Ed. Limes, Cluj Napoca; 2010 – Teatru - Tutungeria/ The Tobacconist's, Ed. Limes, Cluj-Napoca; 2011 – Teatru - Trecătoarea Pisicii, Ed. Limes, Cluj-Napoca. Spectacole : 2012 – piesa Fisura; regia Victor Olăhuț, la Euphoria Music Hall; 2012 – piesa Scoici pe nisipul fierbinte; regia Sorin Misireanțu, pusă în scenă cu titlul Hell's Cabaret, Teatrul Național Cluj.

■ Joi, 5 septembrie 2013, ora 12, a avut loc la sediul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România (str. Universității nr. 1) lansarea volumului **Viața literară la Cluj. Evocări, medalioane, amintiri, cronologie**. Alcătuit de Irina Petraș, volumul este editat de Filiala clujeană aUSR (în cadrul proiectului Scriitorul în cetate, lansat în 2005), cu sprijinul Primăriei și al Consiliului Local al Municipiului Cluj-Napoca, și este dedicat împlinirii a 45 de ani de Echinox și a 65 de ani de existență a Filialei Cluj aUSR. Volumul rememorează cele mai importante momente ale vieții literare instituționalizate din Cluj, dar și din Transilvania. Prima parte așează în ordinea (aproximativ) cronolo-

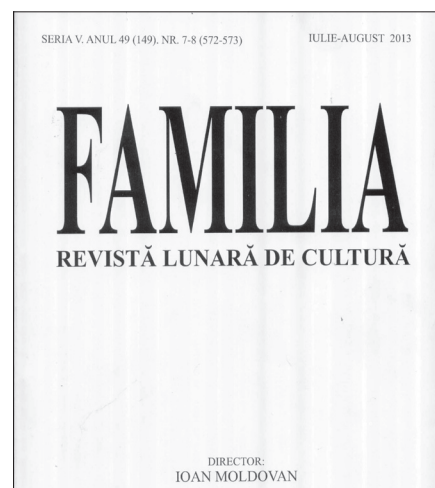
gică a subiectului lor evocări, medaliaoane, amintiri despre întâmplări cu scriitori din redacții de revistă și edituri, cenacluri, cluburi și asociații, texte de o mare diversitate de stil și abordare, de la cele sobru-academice, la unele epic-ludice sau nostalgice semnate de

Ioan-Pavel Azap, Nicolae Balotă, Alexa Gavril Bâle, Mariana Bojan, Ion Brad, Leo Butnaru, Dumitru Cerna, Doina Cetea, Al. Cistelecan, Ioana Cistelecan, Ion Cocora, Cornel Cotuțiu, Sanda Cordoș, Icu Crăciun, Ion Cristofor, Cseke Péter, Constantin Cubleşan, Dávid Gyula, Iulian Dămăcuș, Răzvan Ducan, Nicolae Dudaș, V. Fanache, Dinu Flămând, Andrei Fischof, Vasile Gogea, Vistian Goia, Mariana Gorczyca, Ioan Groșan, Claudiu Groza, Gabriela Gențiana Groza, Săluc Horvat, Vasile Igna, Martha Izsák, Alexandru Jurcan, Gabriela Leoveanu, Toma George Maioreșcu, Radu Mareș, Victor Constantin Măruțoiu, Virgil Mihaiu, Andrei Moldovan, Gavril Moldovan, Vlad Moldovan, Molnos Lajos, Daniel Moșoiu, Ion Mureșan, Marcel Mureșeanu, Mircea Muthu, Victor Nicolae, Virgil Nistor, Olimpiu Nușfelean, Gheorghe Pârja, Irina Petraș, Marta Petreu, Ioan Pinteș, Petru Poantă, Aurel Podaru, Ion Pop, Mircea Popa, Adrian Popescu, Titu Popescu, Horea Porumb, Aurel Rău, Radu Sergiu Ruba, Daniel Săuca, Miron Scorobete, Alexandru Sfârlea, Virgil Stanciu, Aurel Șorobetea, Ion Taloș, Mircea Tomuș, Victor Țarină, Adrian Țion, Radu Țuculescu, Cornel Udrea, Ion Vartic, Alexandru Vlad, Ion Vlad, George Vulturescu, Constantin Zărnescu, Iustinian Gr. Zegreanu ș.a. Partea a doua, Cronologie, transcrie cele mai însemnate evenimente legate de viața cărților și a scriitorilor din zonă (Repere cronologice), iar într-o a doua secțiune, Evenimente la zi, ilustrează telegrafic viața Filialei din perioada 2005-2013. În anexe, imagini din arhiva Filialei clujene. Sunt reproduse peste 400 de fotografii cu o anume încărcătură istorică, de

document. Acestea, împreună cu alte sute de imagini din viața literară ardeleană urmează a fi arhivate pe un DVD aniversar, în 2014, însoțind Dicționarul scriitorilor ardeleni (aflat pe masa de lucru a Irinei Petraș).

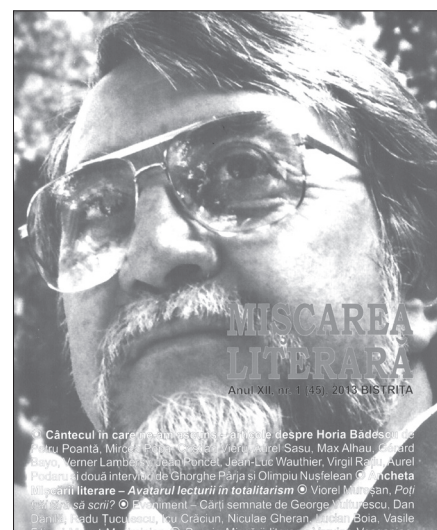
■ În Sala „Avram Iancu” a Primăriei municipiului Zalău a avut loc joi, 12 septembrie, lansarea unei noi cărți semnate de scriitorul sălăjean **Florin Horvath**. De data aceasta, autorul ne-a prezentat un roman istoric, **„Vecernie la amiază”**, carte apărută la editura zălăuană „Ordo ab chao”, în condițiile bune de tipar cu care ne-a obișnuit Color Print. Despre Florin Horvath și despre cartea menționată au vorbit Paul Maghiu, Ion Pițoiu-Dragomir, Călin Hîrza și, firește, scriitorul. Vorbitorii au scos în evidență calitățile autorului și ale cărții, lucruri despre care s-a mai vorbit/scriș și cu alte prilejuri. Câteva constante: apetența lui Florin Horvath pentru romanul istoric („O lacrimă pentru Măria Sa”, „Voievodul albastru”, „Un templier la Sarmisegetusa”), pentru transcrierea, într-o formă românească, a unor adevăruri istorice ori a unor informații ce vor fi acceptate ca adevăruri istorice; calitatea scriiturii; scrierile sale pot fi considerate ghiduri pentru cei care vor să cunoască mai multe din istoria țării și a diferitelor ordine. „Vecernie la amiază” vorbește despre nașterea Țării Românești, în cheie templieră. Florin Horvath este membru al Cenaclului literar „Silvania”, a colaborat cu diverse reviste de cultură din țară și din județ, printre care „Caiete Silvane” (la această editură i-a apărut romanul „Ultimul festin”, în colecția „Scriitori sălăjeni”, în 2011), este membru al Ordinului Cavalerilor Templieri și al Franc Masoneriei („Coroana celor șapte mari maeștri”, „Îndreptar francmasonic”, „125 de ani de lumini și umbre în francmasoneria românească”).

■ **Familia**, nr. 7-8 (572-573)/iulie-august 2013. **Ion Simuț 60**. Ne alăturăm, pe urmele colegului

de redacție Viorel Mureșan, urărilor de La Mulți Ani! transmise criticului de la **Familia**. În familia Familiei și în familia oamenilor importanți de litere. Și semne ale exclamării. Ca și în „bulina” de mai jos.

■ **Mișcarea literară**, nr. 1 (45)/2013. **Horia Bădescu 70**:

„Iubite domnule Nușfelean, Clujul blagian nu există. El este o proiecție a dorului nostru de Blaga, nu o realitate poetică. Blaga rămâne, mai degrabă, poetul Lancrămului. El nu este un poet al cetății, nici în anii clujeni, nici în cei sibieni, ci al satului. În ciuda poemelor care vorbesc despre Cluj, Blaga trăiește în el dar nu-l simte, nu-l face al său”. Vârsta împlinită și prin recenta lansare de la Cluj - **Cărțile viețuirii**: „(...) eveniment marcat printr-o splendidă casetă ocrotitoare a trei volume antologice, sub titlul comun Cărțile viețuirii: 1. La poarta cuvântului,

2. Furcile caudine, 3. De la o zi la alta, fiecare volum fiind însoțit de câte o postfață semnată, respectiv, de criticii Ioan Adam, Petru Poantă și Ioan Holban. Este o întru totul remarcabilă ediție bibliofilă, cum puține se văd azi, apărută la editura clujeană Eikon, în colecția de poezie Echinoc, coordonată de Eugen Uricaru. Cum nu mi-am pierdut încă ingenuitatea admirației, am găsit motive de bucurie în toate alcătuirile acestei izbândi editoriale, de la eleganța cromatică și calitatea hârtiei, până la tehnoredactare, paginație, literă...” (Radu Ciobanu).

■ Rezultatele alegerilor la Filiala Cluj aUSR, 27 septembrie 2013:

(Pentru un mandat de 5 ani)

Președinte Filială: Irina PETRAȘ

Comitetul de conducere al Filialei: Irina PETRAȘ (ca președintă), Doina CETEA, Ion CRISTOFOR, Ovidiu PECICAN, Adrian POPESCU.

Reprezentantul Filialei în ConsiliulUSR: Ruxandra CESERANU

VOTURILE OBȚINUTE:

Președinte Filială - 111 voturi exprimate/111 valabile: Irina PETRAȘ - 84; Ovidiu PECICAN - 27. Comitetul Filialei - 113 voturi exprimate, 26 anulate, 87 valabile: Irina PETRAȘ - 62, Doina CETEA - 65, Marta PETREU - 26, Ion VARTIC - 16, Ion CRISTOFOR - 34, Ovidiu PECICAN - 34, Ion POP - 16, Adrian POPESCU - 27, Ștefan BORBÉLY - 13, KARÁCSONYI Zsolt - 7, MOLNOS Lajos - 3, Gheorghe PÂRJA - 6, Nicolae BĂCIUȚ - 7, Cornel COTUȚIU - 6, Mircea POPA - 10. Reprezentanți CUSR - 113 exprimate, 12 anulate, 101 valabile: Ruxandra CESERANU - 24, Dinu FLĂMÂND - 3, Ștefan BORBÉLY - 13, George VULTURESCU - 15, KARÁCSONYI Zsolt - 5, Ion CRISTOFOR - 12, Ovidiu PECICAN - 19, Gheorghe PÂRJA - 4, Mariana GORCZYCA - 0, Adrian POPESCU - 6.

Felicitări și succes tuturor!

(D.S.)

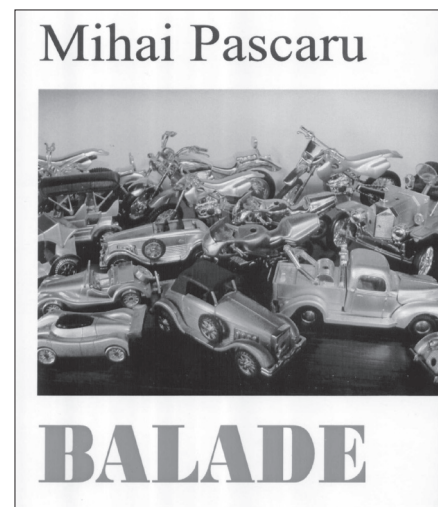
■ **Icu Crăciun, Gradele de comparație**, Ed. Tipo Moldova, Iași, 2013; colecția „Opera Omnia -

romanul de azi”. Aflăm despre autor că s-a născut la Bistrița-Năsăud, în anul 1951; absolvent al Universității Babeș-Bolyai, Facultatea de filologie, secția română-engleză. Actualmente este profesor de engleză în comuna Maieru, jud. Bistrița-Năsăud. A publicat, înainte de aceasta, zece cărți, dintre care amintim: *În căutarea Graalului* (publicistică literară, 2003); *Pești și parașute* (roman, 2008); *Izbăvirea prin cultură* (publicistică literară, 2008); *Povestiri cu personaje dubioase* (proză scurtă, 2011); *Teatru pentru toate vârstele* (2011). Este redactor șef al publicației „Cuibul visurilor”, vicepreședinte al Societății Scriitorilor, Bistrița-Năsăud și membru stagiar alUSR, filiala Cluj. „(...) roman consistent, scris cu mână sigură de către un autor căruia îi vine ușor de acum să se apropie de stiluri și chiar tonalități narative diferite în interiorul aceluiași volum, fără a crea însă impresia artificialității textului. Scrisă într-o cadență cum alertă (deși pe marginea acestui subiect s-ar mai putea discuta...), narațiunea curge totuși în mod subtil înspre interior, înspre sufletul personajelor cu tribulațiile lor, autorul evitând astfel o redare seacă, pur gazetărească a faptelor și evenimentelor din roman” (Vasile Vidican, pe sscriitbn.blogspot.ro, unde poate fi citit și romanul lui Icu Crăciun).

■ **Mihai Pascaru, Balade și al-**

tele, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2013. Repere bio-bibliografice, semnalări ale volumelor anterioare și cronici despre cărțile autorului au apărut în câteva din numerele mai vechi ale *Caietelor*. Despre acest volum, din începutul și sfârșitul *Postfeței* semnată de Lucian Gruia: acest volum „aduce o schimbare stilistică majoră în registrul de exprimare al lui Mihai Pascaru și o radicalizare a mesajului civi, semn că dezamăgirea față de condițiile sociale precare l-au afectat profund. (...) De la volum la volum, stilul devine tot mai elaborat, de la fulgurații fulgerătoare la orchestrări muzicale contrapunctice. Liantul poemelor rămâne însă ludicul ideatic și ironia tot mai amară. Să vedem ce urmează”. Și din acest nou volum, prima strofă din *Balada II* [*Tu unde ești, François Villon?*]: „E-o lume construită din chiștoace/ Semantice. Cu ruj pe filtru și pe ciot./ De trubadur, de baladist, de tot,/ Lip-

sită-i iar. Dar nelipsirea-i marcă./ De mult abandonată - cum socot/ Parșivă arie pitită, vechi parazit/ Sub aripa lipită de cala unui avion/ Parcat în gură de metrou. Abandonată,/ Cu ce va fi călare peste ce-a fost odată. // Tu unde ești, François Villon?”

■ **Mișcarea literară, nr. 2 (46)**, 2013. Acest număr al revistei bistrițene debutează cu câteva texte dedicate academicianului Eugen Simion, aniversat la cei 80 de ani ai săi: *Un senior al criticii literare românești* - Gheorghe Glodeanu; *Eugen*

Simion – 80 - Mircea Popa; „*Eliade nu pune mare preț pe scriitură (...), dar scrisul devine o formă a existenței sale*” – Daniela Sitar-Tăut; *Eugen Simion – Luciditatea receptorului jurnalului și scriitorul de jurnale* – Cristian Vieru; *Eugen Simion în epica ideilor* – Olimpiu Nușfelean; *Eugen Simion (note bibliografice)*. În editorialul „Poezia ca desprindere de sine”, redactorul șef al Mișcării literare, Olimpiu Nușfelean, scrie următoarele rânduri la care merită să reflectăm: „Încercând să iasă din cochilia metaforei, o parte a poeziei actuale se pierde în spontaneitate, în «mincinoasa spontaneitate», cum zice într-un interviu poetul francez Yves Bonnefoy. Poezia nu mai este o problemă de «limbaj», ci de simplă asociere de cuvinte. Lecturile publice, cărțile, revistele aduc în fața curioșilor de multe ori simple jocuri anecdotice, care trezesc de obicei atitudini binevoitoare. Ele pot să înfloreze, pasager, unele pene critice, pot scoate discursul critic din inerție, dar sensul cu adevărat creator al experiențelor sau experimentelor este mai greu de prins. Și ajungem astfel să «înregistrezi azi, pe meleagul românesc – cum mai spune dl Grigurcu -, hectare, hectare întregi nu de ogoare cultivate cu spor, ci de versificație anostă, care mult întristează»”.

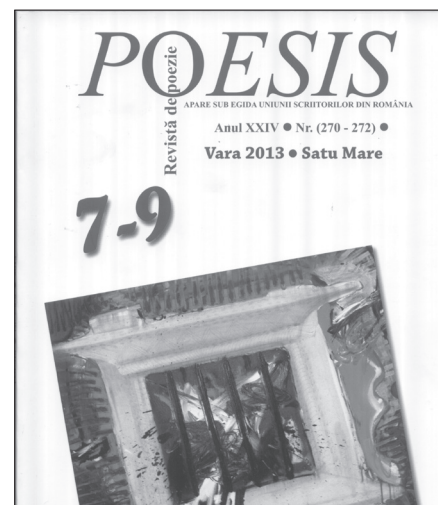
■ **Eroii sălăjeni și faptele lor, ediția a IV-a, 2013**, supliment al revistei *Caiete Silvane*, editat în urma Concursului de eseuri, cu același titlu, ce se adresează elevilor de gimnaziu și de liceu din județul Sălaj, având ca obiectiv evidențierea personalităților marcante din acest județ. El face parte din seria de manifestări consacrate Zilei Naționale a Eroilor, anul acesta fiind organizat de: Instituția Prefectului Județului Sălaj, în parteneriat cu Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și cu sprijinul Inspectoratului Școlar Județean Sălaj, a Bibliotecii Județene „I.S. Bădescu”, a Direcției Județene a Arhivelor Statului și a Asociației Jurnaliștilor din Județul Sălaj. Câștigătorii ediției din acest au fost: **Secțiunea I (cls. V-VIII):**

Premiul 1 – Petrean Cristina Maria, cls. a VII-a, Liceul Tehnologic Nr. 1 Surduc, prof. coord.: Vlaicu Maria Cosmina, cu eseu „Eroii nu mor niciodată”; **Premiul 2** – Mureșan Roxana, cls. a VII-a, Liceul cu Program Sportiv „Avram Iancu” Zalău, prof. coord. Daniel Taloș, cu eseu „Străbunicul meu este erou”; două **Premii 3** – Zaha Alexandrina-Nicoleta, cls. a VI-a, Școala Gimnazială „Gheorghe Șincai” Bobota, cu eseu „Corneliu Coposu – picătură din Dumnezeu”; Jula Florina Vasilița, cls. a VI-a, Școala Gimnazială „Gheorghe Șincai” Bobota, cu eseu „Gheorghe Șincai la Bobota”; **Secțiunea II (cls. IX-XII): Premiul 1** – Crișan Denisa, cls. a XI-a, Colegiul Național „Simion Bărnuțiu” Șimleu Silvaniei, cu eseu „Drept între popoare”; **Premiul 2** – Țârle Sandra, cls. a XI-a B, Liceul Tehnologic „Voievodul Gelu” Zalău, prof. coord. Liviu Baidoc.

■ **Satul Sălăjean – 2013**, ediția a VII-a, supliment al revistei *Caiete Silvane*. Din cuvântul de deschidere al dlui Tiberiu Marc, președintele Consiliului Județean Sălaj: „Începând cu anul 2007, evenimentul *Satul Sălăjean. Resursă. Inițiativă. Acțiune. Dezvoltare* a fost o manifestare care și-a propus, de la un an la altul, să promoveze zestrea tradițională locală: produse tradiționale locale, meșteșuguri din Sălaj, autenticitatea folclorului local, diversitatea culturală multietnică și gastronomie locală”. Din sumarul suplimentului: *Satul Sălăjean* – Tiberiu Marc; *Șapte zile în Țara Silvaniei*

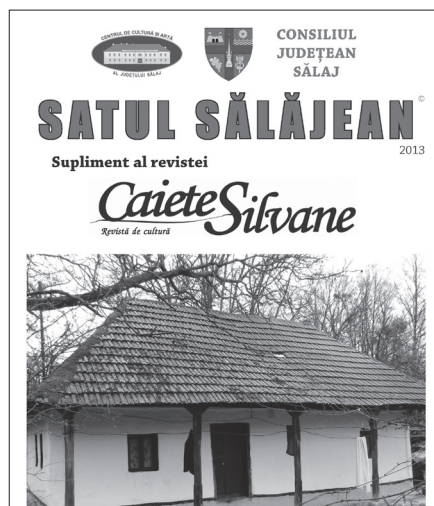
ei (fragmente din volumul cu același titlu apărut la Editura *Caiete Silvane*) – Camelia Burghel; *Aspecte tradiționale ale obiceiurilor din Jac* (din volumul *Satul Jac – priviri spre trecut*, Ed. *Caiete Silvane*, 2013) – Daniel Taloș; *Haba din Agrij și Călcatul cânepii* (fragmente din volumul *Memoria Sălajului*, în curs de apariție la Editura *Caiete Silvane*) – Ștefan Goanță; *Strigături* (din culegerea *Du-te, dor, și vino, dor. Folclor literar din Sălaj*, alcătuită de Ștefan Goanță și Ion Pițoiu, Zalău, 1972).

■ **Poesis, nr. 7-9 (270-272).**

Din sumarul acestui număr: Constantin Cubleşan – *Cărțile viețuirii* (Horia Bădescu); Viorel Mureșan – *Cântec de duminică*; Maria Bologa – *Treptele devenirii umane în opera lui Tudor Arghezi*; texte dedicate memoriei lui Alexandru Mușina: George Vulturescu – *Un prieten al revistei Poesis*; Daniel Corbu – *Poezia cotidianului sau lecțiile de antropocentrism liric ale profesorului A.M.*; Viorel Marineasa – *A.M. în 1994*; Andrei Zanca scrie despre volumul *Scrum/ Cendre* al lui Ștefan Doru Dăncuș; Tatian Rădulescu – *Amita Bhowe. Eminescu și limba sanscrită*; Alexandru Uiuu – *Constantin Râpă – O poetică a sunetelor*; Ana Pop Sîrbu – *Însemnări despre un poet* (Petru M. Haș); Gheorghe Glodeanu – *Când dragostea nu moare (II)* –; George Vulturescu – *Grigore Vieru și râul Prut*; Gheorghe Zamfir – *Lemnul și Naiul*; și, firește, multă, multă poezie.

(D.H.)

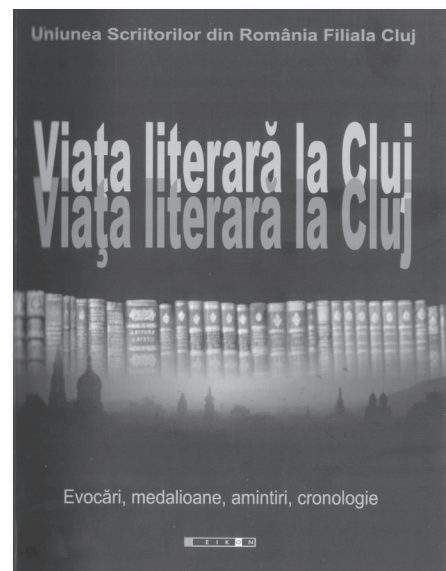
„Caiete Silvane”. O poveste din cartierul de nord – vest

Daniel SĂUCA

Revista „Caiete Silvane” s-a născut la o votcă, nu la o pălincă, așa cum s-ar aștepta mulți. Spre sfârșitul anilor 90 ai secolului și mileniului trecut(e), în compania prietenilor Daniel Hoblea și Cristian Contraș, într-un bar din Zalău, „La vagoane” (nu-i zicea așa oficial, arăta așa datorită, mai degrabă din cauza dispunerii mobilierului, ca într-un tren personal), silvanizam despre posibilitatea înființării, pe lângă Centrul Culturii Tradiționale, a unei publicații reprezentative și pentru grupul de scriitori neafiliat la ceea ce atunci părea **cultura oficială**. Ne-am învârtit, preț de mai multe votci, în jurul numelui revistei, ajungând și după nefericitul experiment (pentru noi) al revistei „Limes” (parcă am avut o contribuție, în condiții similare, și la numele acestei publicații), la concluzia ca noua revistă să conțină neapărat sintagma „silvane” în nume, și în amintirea revistei „Țara Silvaniei” (1940), și pentru că acest element de specificitate istorică și geografică are o rezonanță culturală mai pregnantă decât „Sălajul”. Am ales până la urmă „Caiete Silvane”, considerând că dă un ton mai puțin oficios, o direcție mai deschisă spre dialog, spre construcție. La ceva vreme după aceste discuții, revista a apărut la Zalău, în condiții mai mult sau mai puțin ciudate. Oricum, anii 1998 și 1999 au înscris mai multe încercări de a da viață publicației în format mare de ziar. Au apărut patru numere. Anii 2001 și 2002 sunt importanți. Atunci au fost tipărite, în formatul în care apare și azi revista, două numere bune, „Tentația Occidentului” și „Tentația Orientului”, numere de referință mai ales pentru ceea ce putea fi astăzi publicația. **Ce putea fi mai repede**, pentru că revista a fost deturnată – și din cauza unui comandament administrativ local – înspre

un experiment științific, „Origini. Caiete Silvane” (2002 – 2003), pe care nu îl comentez în acest cadru.

Anul 2004 a marcat o întâlnire providențială cu președintele Consiliului Județean Sălaj, Tiberiu Marc, care a înțeles și m-a sprijinit în proiectul de a realiza o revistă de cultură la care să pună umărul mai mulți oameni de cultură, mai multe instituții. Ca o șansă de a construi un produs cultural performant. Așa a început povestea noii serii a revistei. Primul număr a apărut în februarie 2005. Mulți ani revista a fost tipărită în format de ziar, calitatea lăsa de dorit, distribuția nu conta. Chiar și în această situație, am editat destule numere bune, care rezistă și astăzi. Echipa revistei se închegea, și în ciuda unor inevitabile scânteii. Momentul de cotitură s-a petrecut, destul de probabil, în 2010, odată cu înființarea Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Având șansa de a-l conduce, evident că revista a fost oarecum privilegiată în alocarea resurselor. Așa că au început să apară lecturile publice (cu sprijinul lui Flavius Lucăcel), suplimentele revistei, Zile ale revistei mai consistente, o distribuție mai bună, o prezență mai apăsată în spațiul cultural transilvan, colaborări prestigioase. Ne-am bucurat de prezența – până mai ieri incredibilă în Sălaj – a Anei Blandiana, a lui Ion Pop, Emil Hurezeanu, Varujan Vosganian, Ioan Es. Pop, Ion Mureșan, Adrian Alui Gheorghe, George Vulturescu, Adrian Popescu, Ioan Moldovan, Traian Ștef, Gabriel Chifu, Nicolae Prelipceanu, Ioan Pinteș, Al. Cistelean, Aurel Pantea și a multor altor nume importante ale literelor de azi. Din februarie 2012 revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România, un lucru, de asemenea, fără precedent în județul Sălaj.

Iată, pe scurt, câteva fragmente dintr-o posibilă poveste revuistică din cartierul de nord – vest al patriei. Cred în continuare în acest proiect, în „Caiete Silvane” ca revistă de cultură reprezentativă a județului Sălaj, editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida USR, a Consiliului Județean Sălaj, a Primăriei și Consiliului Local al Municipiului Zalău. Echipa „Caiete Silvane”: Daniel Săuca, Viorel Mureșan, Daniel Hoblea, Marin Pop, Ileana Petrean – Păușan, Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința, Carmen Ardelean, Györfi – Deák György și Marius Soare.

Între timp am ajuns la șampanie (franceză). Am fost sărbătoriți, la apariția numărului 100, în mai 2013, și la sediul filialei Cluj a USR. Mulțumim, Doamnă Irina Petraș!

(din volumul „Viața literară la Cluj. Evocări, medalioane, amintiri, cronologie”, Ed. Eikon, 2013, volum alcătuit de Irina Petraș și editat de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, la împlinirea a 45 de ani de Echinoc și a 65 de ani de existență a Filialei Cluj a USR, cu sprijinul Primăriei și al Consiliului Local al municipiului Cluj-Napoca, pp. 391- 392.)

Sălaj: Expoziție inedită de pictură, la Grădina Botanică din Jibou

Zalău, 21 aug /Agerpres/ - Grădina Botanică din Jibou a fost, în după-amiaza zilei de miercuri, gazda unei inedite expoziții de pictură în aer liber, lucrările expuse fiind realizate în ultimele 10 zile de artiști plastici renumiți din țară, dar și din Polonia, în cadrul simpozionului internațional de arte vizuale «Arta în Grădină», eveniment aflat la a cea de-a II-a ediție. «În calitate de gazdă a evenimentului, îmi face o deosebită plăcere și onoare să vernisăm această expoziție cu lucrările realizate în cadrul celui de-a II-a ediții a simpozionului «Arta în Grădină». (...) Grădina Botanică, în general, se dorește să fie o placă turnantă pentru frumos, care să reunească lucruri legate de cercetarea științifică ce se desfășoară aici la Jibou, împreună cu dragostea pentru plante, cu educația și cu actul cultural, cu dragostea pentru frumos. Vrem să coagulăm în jurul ei toate aceste elemente, încât să facem din Grădina Botanică din Jibou un loc modern, un loc așa cum trebuie să fie o grădină botanică a secolului nostru», a declarat, la vernisaj, Cosmin Sicora, directorul Centrului de Cercetări Biologice Jibou, în cadrul căruia funcționează Grădina Botanică.

Amplasate în mijlocul florilor și altor plante decorative din grădină, cele circa 20 de tablouri vor constitui, potrivit precizărilor făcute miercuri de pictorul clujean

Radu Șerban, baza unei colecții de artă contemporană pentru cele două instituții organizatoare ale evenimentului: Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și Centrul de Cercetări Biologice Jibou. Lucrările se alătură picturilor realizate la prima ediție a simpozionului desfășurată în 2012. «Să ne bucurăm că în luna august 2013, prin această expoziție, arta este cu adevărat expusă în grădină, iar grădina transfigurată în artă. Până la anul, artiștii vor pleca, dar aici vor rămâne (...) aceste lucrări care se vor adăuga la ceea ce de acum nu mai este o promisiune ci o realitate: două colecții de artă contemporană, una a Grădinii Botanice Jibou - gazda manifestării, cealaltă a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, instituția finanțatoare», a punctat, la rândul

său, Florin Gherasim, artist fotograf și curator al expoziției.

Spre deosebire de prima ediție, în acest an la simpozion au participat și doi artiști din străinătate: pictorii polonezi Beata Babel și Karankiewicz Wlodzimierz.

Printre participanți s-au numărat: Ioan Bugnaru, președintele Uniunii Artiștilor Plastici-filiala Cluj Napoca, alături de soția sa Corina Bugnaru, pictorii Marcel Lupșe, din Bistrița, și Ioan Augustin Pop, din Oradea, sculptorul Dorel Morar, din Târgu Mureș.

Simpozionul a fost derulat prin Asociația Culturală JAD și susținut financiar și logistic de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și Centrul de Cercetări Biologice din Jibou. AGERPRES/(A - autor: Sebastian Olaru, editor: Claudia Stănescu)

Consiliul
Județean
Sălaj

Centrul
de Cultură
și Artă
al Județului Sălaj

Muzeul
Județean
de Istorie
și Artă Zalău

Institutul Balassi
Centrul Cultural al Ungariei,
Sfântu-Gheorghe

CENTRUL DE CULTURĂ
ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ
P-ța 1 Decembrie 1918, nr. 11.

MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA
Str. Gh. Doja nr. 6.

MUZA FEST 2013

arte vizuale | muzică veche | cor | teatru | jazz | poezie | workshop

Zalău, 2-18 octombrie

**2 octombrie 18.00 | CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ
DESCHIDEREA FESTIVALULUI**

TREI PARALE | *concert de muzică veche*

ARTIȘTI DIN DEBREȚIN | *expoziție de pictură*

ADRIAN GHIMAN | *expoziție de grafică*

BÁNDI DÁVID | *instalație de artă și performance*

10 octombrie 18.00 | CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ

RADU ȘERBAN | *expoziție de pictură*

ARTA ÎN GRĂDINĂ | *expoziția simpozionului internațional de
arte vizuale din Jibou*

JAZZ STORY | *Factorul latino-american în istoria jazzului.
Prelegere cu prezentare audio-video susținută de Virgil Mihaiu*

3 octombrie 15.30 | MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA

LANSARE DE CARTE | *"Zalău - cultură și spiritualitate"*

PREDANIA | *concert coral | recital vocal-instrumental*

WORKSHOP FILM EXPERIMENTAL | 17.00 | *Susțin*

Bándi Dávid și Andrei Bejan (pe durata festivalului)

11 octombrie 18.00 | MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA

WORKSHOP DE ARTĂ DECORATIVĂ | *ornamentica*

ceramicii de Zalău. Susține olarul Csibi Csaba și invitații săi

12 octombrie 21.00 | VILA VLAD

JAZZ-BLUES SESSION | *concert Gabriela Costa și Alex Man*

6 octombrie 18.00 | MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA

FLAUTO DOLCE | *concert de muzică veche*

15 octombrie 17.00 | CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ

EIFERT JÁNOS | *expoziție de foto și prezentare cu proiecții*

7 octombrie 18.00 | MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA

BRETTER KÖR | *întâlnire cu poeți clujeni (lb. maghiară)*

16 octombrie 15.00 | MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA

LANSARE DE CARTE | *Prezentare album de artă Ioan Sima*

8 octombrie 19.00 | CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ

TEATRU: Édith Piaf | *One woman show cu Anca*

Lăcusteanu. Regia: Sorin Misireanțu

17 octombrie 17.00 | MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA

ȘTEFAN PELMUȘ | *expoziție de pictură. Curator Radu Vasile*

9 octombrie 17.00 | CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ

POESIS | *întâlnire cu poeți sălăjeni*

18 octombrie 19.00 | MUZEUL DE ARTĂ IOAN SIMA

PROIECȚII DE FILME | *prezentarea lucrărilor realizate la
workshopul de film*

